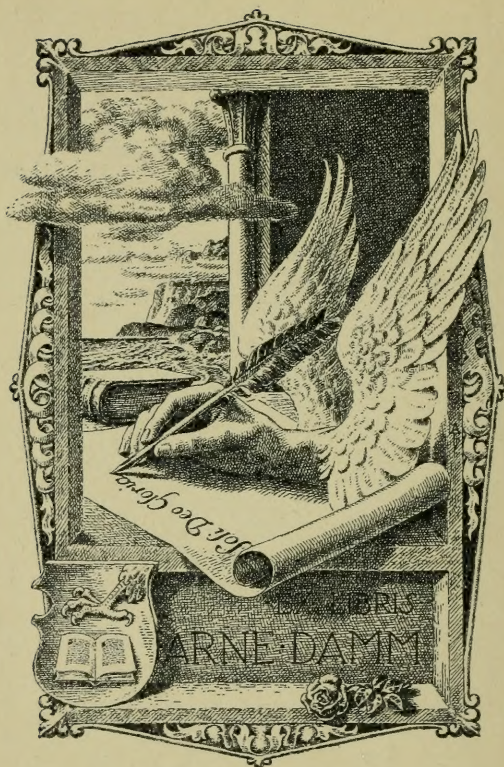

3 1761 07810820 6

Soli Deo Gloria
EX LIBRIS
ARNE·DAMM

VELUT ARBOR ÆVO

NILS KJÆR

SAMLEDE
SKRIFTER

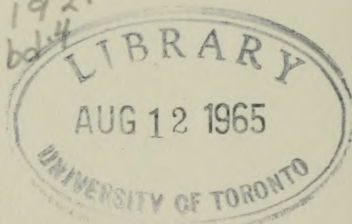
NILS KJÆR

EPISTLER

SAMLEDE SKRIFTER

BIND IV

KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOKHANDEL
KJØBENHAVN - BERLIN - LONDON
MCMXXII

OTTO STENERSENS BOKTRYKKERI - KR.A

NATURLIV

I hovedbanens hal i Kristiania stimlede folk sammen om en taterbande, som havde gjort sig det bekvemt paa det trafikbetrængte gulv foran bagagelugerne. Brunhudede og mørkblikkede fremmede mellem tilskuere med fregner og blege øine; spraglede filler og vildtvoksende haar omringet af en nysgjerrighed, som overmander selve sin uvilje mod lus. En mand i skjorteærmer af et ukjendeligt stof, en præstelig fedladen mand, familiens øverste, driver frem og tilbage mellem billetlugen og leiren. Og afkommet mylrer om ham i sommerheden. En af de smaa røger cigaret, en ganske liden forretter det ganske lille ærinde, som en kysk pen bare tør hentyde til ved at minde om en detail paa et rubensk billede, og den allermindste spræller paa fanget til en af hustruerne, en skjøn pige, som drikker øl af en flaske og spilder barnet paa gulvet, før hun har vendt bunden af den i veiret.

Der opstaar den slags kommunikation mellem de glanende og de begloede, som den gjensidige foragt tillader. Et par koner udtaler sig om det uforsvarlige i den unge moders barnestel, og en af dem stempler hende som et svin. Moderen svarer med et ligegyldigt blik og et uhøvisk ord. Latter og opmuntringer fra ringen; fyrstikker til cigaretrøgeren; raahe-

den veirer og venter; men hver gang en af banden pløier sig gjennem mængden, trækker hver især sig forsigtig ud af berøringsvidde.

Den borgerlige selvtilfredshed og den nomadiske livstilfredshed maaler hverandre. Zigøineren udfolder sit privatliv under hundrede øine, og deres blik naar ham ikke. Veienes luner fører ham ind mellem de fastboendes huse, og hans ørkenvaner indskrænker sig ikke. Denne urokkelighed virker som en uforskammethed. Det krænker samfundets mennesker i deres selvagtelse, at omstreiferne ikke generer sig for dem, ikke ser dem, ikke misunder dem. En fant med to friller og en uægte ungeflok — fy for en frækhed! Og mængden med sine skatter og tynger, sin stemmeret og sine stavnsbaand, fornærmes dobbelt, fordi den selv misunder zigøineren hans husløse frihed og lovløse lykke.

— — —

Den agtværdighedens moral, hvis opraab er: — Det er for galt! opstaar ved sammenstød af de vandrende mennesker og de fastsiddende. Akerdyrkerne og nomaderne, landbyggerne og landstrygerne er fiender gjennem naturens tilskikkelser. Det fastsiddende menneske føler sig som den høiere typus, men han har ikke kunnet fæste sig uden at binde sig, uden at finde sig i tvang, uden at opgive friheden. Stat er ufrihed. Love er ufrihed. Eiendom er ufrihed. Men under den vildledede egoisme, som har skabt sig et ideal i besiddelse og en glæde i arbeide, slumrer lysternes dunkle mangfoldighed, drømmer de vigende himmelrande, lokker uendeligheden af livsens muligheder. Og naar det fasttrollede menneske engang mø-

des af dette bestandig lystsøgende, ustadig lystfølgende, dette frie og frække i det nomadiske liv eller den evig nomadiske kunst, saa strækker han sin higen efter det og knytter sine næver efter det og siger: Det er for galt! Det er for galt, at nogen gjør det, som jeg har lyst paa!

Dette er agtværdighedens moral.

* *
*

Dampskibet lægger til bryggen ved det forventningsfulde lille badested. Det bringer den sædvanlige dyrebare lørdagslast af ægtemænd fra Kristiania. Alle de hvidklædte, florærmede damer vifter og vinker og roper. Et hvin af husholdningsangst gjennemborer luften: Du har vel endelig husket melonen!

Alle de smaa børn er blit enda tykkere og brunere end for otte dage siden, og en frue har lagt af sig fem kilo i sjøen siden sist. Landstigningen foregaar i sædvanlig mageløs forvirring; pakker og kurve efterspores, forbyttes og gjenkjendes, to flasker whisky er glemt i røgelugaren, bæregutterne bestormer, og bryggemændene bestormes, men omsider ringer det til afgang, familierne finder sig tilrette i virvaret om hver sin lykkelige, svedende papa, og lidt efter lidt opløses triumftoget oppe mellem de hvide hytter.

— — —

Man er længe oppe i de lyse nætter. I de smaa bislag og i de smaa lysthuse i de dunkle kirsebærhaver, sidder herrerne med sine store og damerne med sine smaa glas — længe. Ind over veiene gjennem skogen færdes ensomme par, ude paa fjorden døser et seil.

En times tid senere er dørene lukkede, og den lille by ligger i mystisk stilhed under den blege himmel.

— — —

Dampskibet lægger fra bryggen med sin uundgaaelige søndagslast af ægtemænd til Kristiania. Alle fruer vinker og vifter, og ude fra bryggehodet presses et maageskrig efter en bortdragende: Du maa endelig ikke glemme melonen!

— — —

— — —

Hvide brune røde rullestene, hvide brune menneskekroppe, hvide røde badedragter, graneskog bag, en jevn spænding i det glatte havlegeme, øerne fjernt ude svømmende ovenvande i blikstille og solsteg. Det gnistrer i sandkornene, og hedebølgerne dirrer synligt i skogranden.

Af alle befrielser er befrielsen fra klær den høieste. Al sorgløshed er forvist fra det beklædte menneske og kommer igjen til det nakne. Al menneskelig hæslighed kommer af kulden, som tvinger det ind i uld. Ulden er den stjaalne hud. Den er tegnet paa, at mennesket har vendt solen ryggen og forladt sin animalske lykke og sagnagtige uskyld.

Hundrede skridt fra os — — ligesom skyggen minker, jo høiere solen stiger, saaledes aftager blufærdighedsdistancen med den øgende hede; i begyndelsen af badetiden er den tusen skridt — hundrede skridt fra os bader en fedladen herre, en families øverste, og afkommet mylrer om ham i bølgerne. Han har forladt regnskaberne og vendt tilbage til naturen. Han er ikke borger længer, men triton, og hans kvinde har tang i haaret.

— — —

Mellem flade smutstene og runde nøkstene blinker et grønt flaskeskaar. Det har ligget længe og skuret i sanden, kanterne er rundslebne og ufarlige for bare fødder. Naturen har taget det igjen. Naturen tager alt igjen. Det er den optimistiske reflektion, som befrier sig af ens soldøsende forestillinger. De flaskeskaar, vi vandrer mellem, skal engang vorde glatte.

IDEALISMENS PRIS ELLER PRISEN PAA IDEALISME

Med anledning af Nobelprisen.

Siden aarle i min ungdom har Pilestrædet i Kristiania staaet for mig som det kjedeligste af alle stræder. At bo ud til gaarden i Pilestrædet og sidde ganske alene en søndags eftermiddag og høre paa en ensom hornblæser, som ikke kommer over de første toner i *Sønner af Norge* . . . staar endnu for mig som noget kjedeligt. Man skjærer nerverne paa den drøvelige marschansats, og tilværelsens vé besøger en med disse tre fire fattige lyde, som ender i skrat og kommer igjen for at gjøre sig bedre og skratter igjen.

Livet forhærder en mod mangeslags ting, men ikke mod kjedsommeligheden. Den tiltager paa samme underfundige vis som en sum, der øges ved idelige fordoblinger, som hvedekornet der blir til alle Indiens lader i skakbrethistorien. Og det, den øges af, er gjentagelsen af det mislykkede: kjedsommelige mennesker og meninger er engang affeiede; de melder sig pligtskyldigst til ny affeining. Gamle taabeligheder er engang overvundne: de optræder som ungdomsfriske udfordringer. Selvfølgeligheder er udslidte: de skifter antræk og gebærder sig paradoxalt. Og forstanden kjeder sig. Sisyfos kjeder sig.

De mennesker, som bemægtiger sig den forret at kjede andre, har ogsaa det fortrin, at de ikke kjeder

sig selv. Hornblæseren synes ikke, at Pilestrædet er sørgeligt nok en søndags eftermiddag. Han sørger ikke. Formodentlig har han kjøbt sit øl før klokken fem lørdag og venter paa sin kjæreste. Og blæser han for aabent vindu. De mennesker, de idealister, som svæver i den lykkelige forvisning, at alverden vilde være tjent med at ligne dem, de som staar for uddelingen af entusiasme og de andre naadegaver, de har ogsaa for de ulykkelige, som kjeder sig ved dem, et hjerteligt ord: Kom ned til os ved syvtiden — vi spiller *Sønner af Norge!* . . .

Der gives en slægt af idealister, som ingenlunde er tabt bag en vogn i denne verden. De er virtuoser paa sin ene streng. En viss munterhed og frisk haabefuldhed skinner ud af deres idealske indre. I almindelighed bestaar deres idealisme i en rummelig fortrøstning til, at verden skrider fremad efter deres ønsker eller at det gode nok vil komme til sin ret, og da de ser symptoner paa en saadan almindelig fremgang og retfærdighed i enhver Nordpolsekspedition eller enhver stemmeretsudvidelse, mangler de i vore dage ikke opmuntrende stof.

Denne idealisme er en frugt af jævn folkesundhed og jævne livskaar. Den skaber pligtopfyldende borgere og enstemmige patrioter. Den er udbredt i smaa lande med enkle forhold, den er stærk i Norge og trivelig i Sveits. Dens feil er en ubetydelig sneverhed. Den tillægger let enhver ravnekrogsbeslutning en universel betydning, den anser det for en gevinst for verdensfreden, om en kvindeforening har udtalt sig mod blodsudgydelse, og den er genegen til at overdrive de heroiske kvaliteter hos en stemmende stortingsmand.

Et trin over denne menige idealisme staar forkyndernes og propagandisternes, aandsforsørgernes, idealindblæsernes. For en idealist af denne art kommer misforholdet mellem det, han vil, og det han opnaar, til at kaste tidlige skygger over den friske haabefuldhed. Er han sangviniker, vil han bryde ud i utaalmodighed over menneskehedens langsomme fremgang; ser han rolig ud over veiene og beregner han alle forvandlingers langsomhed, vil hans energis flamme afløses af en kold besluttethed. Af disse praktiske idealister med de store, fjærne maal og de smaa daglige fordringer findes der beundringsværdige eksemplarer blandt mange landes politikere. Det ideelle i deres liv er dette, at de ikke venter at opleve resultatet af nogen af sine anstrengelser. De gjemmer sig villig under jorden som stene i grundmuren til fremtidshuset, deres arbeide sigter ikke efter løn. Men til gjengjæld holdes de oppe af forbundsfølelse; de lever paa tilslutning og luner sig mellem sine. De udøver ogsaa en direkte synlig magt, som styrker dem.

For mange aar siden levede endnu «idealet» som et vist noget, man bekjendte sig til som russ og ikke svigtede senere hen i livet i festlige øieblikke — en abstrakt elskerinde, om hvem Strindberg i sin tid skrev:

Må smäktande serenader i månsken tystna!
— — —
Fast ljuset ännu i fönstret brinner,
har idealet lagt sig i varma laken.
Hon börjar bli gamal den gamla sköna
och håller på natt-ron.

Som visse moralister nutildags bringer moralen i miskredit ved idelig at tage ordet forfængeligt, saaledes dyssede hine festidealister idealet i søvn med serenader. Man er ikke ustraffet slette musikanter. Enkelte vide og tomme begreber som det skjønne og det gode er gaaet ud af kurs. Mange løftende omtrentligheder gjør intet indtryk længer: Nye har afløst dem. En opfordring til at svinge ideens fane vilde nu opfattes som en jubilantspøg paa studenterdagen. Naar fraser er over en viss alder, høres de ud som fraser.

Jeg har i lang tid ledt efter en passende definition paa idealisme og set mig om paa gaden efter idealister. Idealismen skal støttes med et stort stipendium, og det gjælder at finde den værdigste blandt de trængende. De udmærkede personer, der med ringe egoisme arbeider hele sit liv for en eller anden sag, er mange og jævne i fortrin og derfor vanskelige at træffe et valg imellem. Og de andre opsangere og hornblæsere, vi har nævnt, føder Gud rigelig.

Jeg har truffet en poet, ikke af levebrød, ikke til jul, men af naturens naadige og umilde lune, en poet, vildtvankende mellem indskydelser og fortvilelser, frodig i utide og gold i flid. Jeg anser ham for en idealist, det vil sige en ægte poet. Jeg har kjendt en filosof, som gik i regnveir og betragtede hullerne i sine sko uden at se dem, og levede sit liv i ønskeløs lykke mellem sine ideer. Jeg anser ham for en idealist, det vil sige en ægte filosof. Og jeg véd, at der rundt omkring i verden lever mennesker i stille oprør mod de vedtagne regler for gevinst og tab, for storhed og ringhed, for ære og foragt, og jeg anser dem for idealister, det vil sige ægte mennesker. Men

hvad skulde nogen af dem med disse hundreder tusender kroner?

Om en eller anden kom i betragtning ved et værk med ideel tendens, med den tendens f. exp. at belyse goldheden, grusomheden, gudsforladtheden i det moderne pengebarbari og fik en kapital til belønning — hvor skulde idealisten anbringe den? I gode papirer? I guldmineaktier i Sydafrika? I en spritfabrik? I en krudtmølle? I en korntrust? Idealist og kuponklipper? Eller skulde han give alt sit gods til de fattige? Men hvorfor tog pengene omveien gjennem ham?

Har kanske en menneskemistrøstig villet aabne Pandoras æske for idealisterne?

ALPEBREVE

I.

I Milano var Dômen det eneste kjølige sted. Den hvide piggede kolos kaster solflammerne af sig, og gjennem rudernes kulørte bibelhistorier trænger ingen hede: Vore fruer holder sine blaa kaaber og vore frelsere sine skarlagens kjortler mellem os og solen. Vi er i religionens favn.

Jeg staar foran en mægtig pillar og gaar rundt den og tæller skridtene og tæller til tyve skridt, før jeg har gaaet omkring den. Og jeg følger rækkerne af pillarer med øinene, og de fjerneste virker tynde og immaterielle i sin higende lodrethed. Det er høiere under Milaneserdômens tag end under himmelens. Fordi det er menneskeværk, medens himmelen og rummet bare er natur. Og det virker saa høit, fordi en ved, at det ikke er saa høit. Stjerner og fjeldtoppe maa bruge maal for at bevise sin fjernhed og høide, og det er forstanden de overbeviser, ikke fantasien. Denne kirke spænder sine hvælv over os, og vi ser uendeligheden og bøier os og tror.

Hernede paa gulvet kommer og gaar menneskene og tager sig bittesmaa og skrøbelige ud. De knæler foran sine rige altere, og enkelte presser panderne

mod det kolde stengulv, af sønderknuselse eller om det er af overvættes hede. Oppe etsteds under buerne siver en lysbundt ind i den blaa skumring, et baand af fine guldstrenge gjennem skyggerne, et clairobscur, hvori der flimrer syner for de andægtige.

Guld, purpur, pragt — og billeder, billeder.

Ti for at frelse sjælene maa sanserne fanges.

Otte dage senere var jeg tilfældigvis i Zwinglis kirke i Zürich. Ude var det kjøligt, for der var faldt sne i fjeldene, derinde var det vinter. Det gamle graa gudshus er fra en tid med mægtig religiøs tro, med middelmaadig religiøs fantasi. Det er strengt og haardt i sin skjønhed, oldkristeligt og forstærket i dette præg af de reformeredes billedfiendskab. Der er intet alter, men et bart stenbord, hvor Zwinglis menighed samles til nadvers og drikker vinen af smaa trækrus. Kirkestolene er af grovhøvlede brædder med brat rygstød. De er blanke af søgning og maa være vonde at høre lange prækener i. Der er spor af fresker paa væggene, men de er rispede ud, skrabede væk med negle og knive.

Ti for at frelse sjælene maa sanserne dødes.

Toldgrænsen og den politiske grænse mellem kongeriget og forbundsrepubliken er længere syd, men sproggrænsen, folkegrænsen og vandskillet, for ikke at tale om grænsen mellem vin og øl, er Store Sankt Gotthard. Tunnellen gjennem dette bjerg rummer store forventninger i sit mørke. Alle, som reiser sydover om vinteren, forlanger sommer ved Airolo, og alle, som reiser nordover om sommeren, forlanger Frisch vom Fass i Göschenen. Her begynder germa-

nerne, Tells efterkommere, ursveitserne. De er jevne mennesker, ikke affekterede udstillingsbønder som tyrolerne, og forsaavidt gaar de uden bare knæer, selv naar de jodler. Deres sprog er uudgrundeligt undtagen for tyskere, som studerer dets grammatik. Det vrager diftonger, men de lange vokaler optræder med slæb, de siger en groases hus. Den best kjendte literære prøve er Goethes Schweizerlied, men der findes en rig ældre og yngre dialektlitteratur. Maalstræv er ikke destomindre et ukjendt onde. Muligheden af at ophæve sprogfællesskabet med Tyskland falder ikke dette praktiske folk ind. I folkeskolerne læres tysk, i de høiere skoler alle de tre verdenssprog, der i forbundsforfatningen betegnes som de helvetiske nationalsprog.

Den ene og store næringsvei er turisttrafiken, som Sveitserne selv uden sentimentalitet kalder fremmedindustrien. De reisende er ogsaa af den beskaffenhed, at de ikke noksom kan betale for sig. De danner et udvalg af de mindst tiltalende individer af sine respektive nationer. Fjeldene er i tidens løb degenererede og er bleven belastede med en opgave i den udjevnende kulturs tjeneste. De, som før stængte et folk inde med sine eiendommeligheder, trækker nu som kjæmpemagneter alle vragene paa den kosmopolitiske menneskebølge ind over sig, og af sine oprindelige herrer gjør de hoteltjenere. Nu er det i lavlandene eller i landene med de jevne middelstandsfjelde, at folkene har best udsigt til at bevare værdigheden.

Det lille alpeland er som en europæisk aarebetændelse, hvor alle landes usunde væsker flyder sam-

men: Berlinerisraeliter med daarlige maver, melankolske britter med bambusben og India-Rubber-ansigter, internationale svindlere, blomsten av verdens lommetyve under et eller andet greveligt eller hertugeligt inkognito, og Wienerkokotter, som kommer for at rekreere sig selv og andre. I dette selskab af tvilsomheder lyser de tyske damers bluseliv og opheftede cheviotskjørter af skikkelighed og god tro. De samler paa steder, hvor de beviselig har været, og sender ansichtspostkarten af alle tilgjængelige naturskjønheder. I de smaa ølhaver, hvor appenzellerbønder med røde strømper til lue agerer neapolitanere og synger Santa Lucia, sidder de lige flittige og opmærksomme med sine seidler og sine strikketøi, som jeg har seet dem flittige og opmærksomme med strikketøi og seidler under kirkekonserter i München.

Ligesom danskerne i Norge saaledes har her hollænderne og nordtyskerne det vildeste og dumdristigste fjeldpræg. Disse gemsejægere har lægger som smaa maver, og de ser ud, som om de foragter alt, hvad der ligger under snegrænsen. Sveitserfolket opmuntrer deres dødsforagtende ærgjerrighed. Deres naturbegeistringer faar plads i den lokale presse, og kantonalregjeringernes musikkorps medvirker ved deres smukke begravelser. Og for at ogsaa folk med daarlige ben skal have chancer til at omkomme, opreises der monumenter over individer, som har knækket halsen paa let tilgjængelige og tilsyneladende ufarlige steder ved alfarvei. Reklamen er ikke overflødig, ti som en avis skriver i en leder om fremmedindustrien: Die Gegend allein redet nicht laut genug, der Mensch muss nachhelfen.

II.

September har berørt jorden, og alperne staar og venter paa sneen med blaa topper inde i det blaa. Vinteren tindrer mellem dem, den kan sees, men ikke føles, oceanet deroppe kraver sig af atomsmaa issplinter.

Hver morgen hænger taagen sid ned til sjøen, hver formiddag sprættes den op af solstraaler, men resterne bliver siddende igjen i kløfterne som bomuldsdotter i ørene paa gamle mænd.

Alpernes ry for naturskjønhed skyldes den uheldige biomstændighed ved Jean Jacques Rousseau, at han var genferborger og lokalpatriot. Det betegner en udskeielse af menneskelig smag uden lige at se noget skjønt i det ufrugtbare og frugtesløse, i den døde graastenshigen ret op i luften.

Menneskene gjør alt til mennesker. De omskaber til stolte og truende og vilde og dristige væsener disse pukler paa Europas ryg, som ingen anden opgave har end at skjærme Italiens vinhaver mod nordenvind.

Det beroligende ved al anden natur er, at den ligger; det foruroligende ved alpenaturen er, at den staar eller endog hænger; det absurde ved den er, at den reiser sig i stedet for at brede sig. Den er vertikal, opretstaaende; den indtager et ubekvemt giv agt, og der findes ikke hvile i synet af den.

Skal jeg gaa ud, maa jeg enten gaa op eller ned; det samme maa øinene, hvis de vil se. En lever i et ubehageligt paa-skraa, som i længden fremkalder en lede af svimmelhed. Og midt i landskabet er en in-

den fire vægge, med en indelukket stuefølelse; paa bunden, aldrig paa overfladen; tusen meter over havet ifølge geografien, tusen meter under ifølge fornemmelsen.

Tyskerne kalder sit mareridt alp, og tyskerne forstaar sig en smule paa mareridt.

Alle priser udsigter fra fjeldene, ingen snakker om alle de udsigter, de ligger i veien for. En faar lyst til at se om hjørner, se i siksak. En begriber fjeldfolkenes nysgjerrighed, som ikke er en lidenskab, men et martyrium. Hans E. Kinck har skrevet en historie derom, som heder «Den nye Kapellanen», og der er emnet udtømt. Men øinene stirrer sig ikke alene gale paa stenvæggene, de stirrer sig undertiden sløve, og en særegen graverende form af idioti trives i alpeegnene.

Jeg husker en liden kretiner fra en kjøretur i Dolomiterne. Han stod midt i veien for postvognen, med hænderne i lommen og bukselinningen strammet om en liden bug, som var spids af poteter. Hodet duvede stort og langsomt, tungen hang tyk og slap ude, øinene laa som et par plommer, ovale og blaaduggede, i hans ansigt, og intet af ham gjorde mine til at flytte paa sig. Kusken maatte stige af og flytte ham, og idet vi kjørte forbi, vedblev øinene at ligge mod os med et ligegyldigt blik, som om de betragtede velkjendte klippeformationer.

Dette er opløsningen før døden, det er den anorganiske dvaskhed, som søger ind i menneskekroppen, graviatationen, som faar fat i sindet, aandens retour til jord og sten.

Bestiger en i lighed med alle andre et eller andet

bjerg — jeg valgte et afrundet og grønklædt af skikkelse som Tabor i Gustave Dorés billedbibel — saa overskuer en store partier af alpelandskabet — Jungfrau og Schreckhorn, som er synlige baade hist og her, Pilatus, hvis hoteller og observatorier ligger som fyrstikæsker paa ryggen af en elefant, og hundreder af berømte og uberømte tinder og horn, stuvede sammen paa et altfor lidet jordsmon, som om sveitserfolkets egen økonomi havde været medbestemmende ved grupperingen. Den rene sandhedskjærlighed og ingen falsk patriotisme tvinger os til at erkjende Norges overlegenhed som bjergland: vi har rum til vore fjelde og rum imellem dem, vi har de lange, de brede lyksalighedens vidder, hvor naturen strækker sig i sin store horisontale uforstyrrelighed.

Det imponerende i Sveits er ikke naturen, men den kunst, som ikke har ladet sig imponere af den, den eneste nye og geniale kunst i aarhundredet — ingeniørernes.

Tunnelerne, hvori togene forsvinder, de svimlende veianlæg, broerne over afgrundene, de smækre staalfletninger, hvis nøiagtig beregnede bærekraft er uendelig frugtbarere paa skjønhed end den overflødige massivitet i fortidsarkitekturen.

Den triumferende glæde ved at høre toget larme under en over et sligt i luften ophængt skinnelegeme er en nymenneskelig glæde over aand og kraft. Den har maattet savnes af de forrige mennesker, i hvis store gjerninger slumpen og guddommen mængede sig. Nu famler forstanden ikke, nøler ikke, gruer sig ikke. Ideerne iler i det nye rige, i rette linjer, som er de korteste afstande mellem givne punkter. Novalis

tænkte sig gudernes liv som matematik. Menneskene vil kunne erhverve den sindets ro, som er salighed, ved kalkule.

Sveitserne, de gamle drevne urmagere, generer sig ikke for naturgeisterne. De anlægger elevator til toppen af Jungfrau, og deres sindrige urværker trækker æsker med reisende op i den evige sne med samme drivkraft, som frembringes af dem, der kjører ned. De gjør sig naturen underdanig og indbringende, og hvad er naturligere?

De skaffer sig ogsaa en biindtægt af patriotismen, af sine minder, sine fordums slag, sit Morgarten og sit Rütli. Oberammergauernes passionsmysterier har givet dem ideen til Tellopførelser paa Altdorfs klassiske grund med priser, som ikke er beregnede paa et indenlandsk publikum; og selve nationaldagen, den første august, var en tilstelning for turister, medens folket forholdt sig passivt.

Det siste kan vel ogsaa skyldes den omstændighed, at friheden i dette land er for virkelig til at trænge særegne mindefester.

Menneskene, hundene, kattene i denne ene gade med de gamle huse, der stikker bugen frem som soldater af landstormen, alleen af portierer paa bryggen, hver gang dampbaaden lægger til . . . altsammen kjender jeg nu af daglig omgang og vilde gjerne lukke blikket for omgivelserne en dag, om jeg havde en bog at læse i. Hvor der er adgang til bøger, læser en ofte ingenting, og her er ikke engang et leiebibliotek.

En dame vil laane mig et bind af Schiller, som er Urkantonernes nationaldigter paa grund af Vilhelm Tell. Jeg har tænkt mig, at den bog Heine engang læste, til han sov ind af kjedsomhed, og drømte, at

han læste videre i, til han vaagnede af kjedsomhed, var et bind af Schiller. Jeg sagde, at jeg kjendte Schiller ud og ind. — Ja, ser De, sagde damen: Schiller var en stor digter og koster bare seks francs. Keller var ogsaa en stor digter, men han koster tredive indbunden.

Derfor findes Keller formodentlig ikke i noget ærbart og vindskibeligt sveitserhjem.

Jeg trøstede mig ved at tænke paa, at flere af mine venner og landsmænd sidder hist og her i verden, flittige til jul, og lader pennen løbe paa skraa nedover blanke ark, som efterhaanden fyldes med forelskelser, skuffelser, ophævelser, forsoninger, skilsmisser, selvmord og alle de andre ingredienser i den livets extract, der heder kunst. —

I DET TYSKE STRASSBURG . . .

I.

I Strassburg faar man et indtryk af tysk krigsmagt. I den erobrede grænsestad udfolder militarismen sine glade bannere. Der drønner brostenene under legionernes hæle, og luften dirrer af hornsignaler eller bølger af stor musik. Regimenter rykker ud og rykker ind, aarle og silde, og midt paa natten vækkes ofte fredelige borgermænd af rasende trommehvirvler. De maa kjende sig som i en by, der uafladelig stormes.

Alt det røde og det gyldne, alt det klirrende og raslende, behersker det graa og stilfærdige, det civile. Hjelmene kneiser stoltelig over floshatterne, og galogerne tasser lydløst af veien for sporerne: Zu Strassburg, zu Strassburg Soldaten müssen sein.

I den ny posthusvæg staar indfældt mellem den gamle Wilhelm og Barbarossa en statue af den anden Wilhelm. Ligegyldig hvilken marsch regimentmusiken spiller: hver gang kolonnens forreste næser er i linje med statuens skosnuder, hvirvler trommerne en brat overgang, og musiken falder ind med: Heil dir im Siegeskranz! Og samtidig gaar en krampagtig honnørstrækning gjennem alle geledderne.

Tyskernes øverste krigsherre har i egen person igjen besøgt den gamle stad, hvor hans monument

nyder samme agtelse som de romerske imperatorers billedstøtter i de undertvungne lande. Keiserpaladset, en bygning i hovmodig Berliner-renæssance af udsøgt smagløshed, har nydt den sjeldne ære at opfylde sin bestemmelse. De stuk-trofæ-beklistrede mure har indesluttet Majestæten.

Der var ingen stormende jubel, men heller ingen fiendsk taushed. Modtagelsen var præget af den værdige tilbageholdenhed, som de franske aviser kalder høflig kulde. Der flagedes fra alle huse, fordi politiet lige fra den aarle morgen aflagde visiter hos de forsømmelige og diskret forhørte sig om grunden. Og mængden, trængt tilside af de væbnede skarer og de vælige heste har mellem hjelmbuskene og hestehalerne kanske faaet et glimt af den blege hersker i den flyvende landauer.

For befolkningens sindelag kan keiseren være lige tryg i Strassburg som i Berlin. En tredjedel er indflyttere, og af de unge som er født efter 1870 forstaar neppe halvdelen fransk, og de ældre har lært at resignere. Naar franske chauvinister endnu lover dem revanchekrigen, trækker Elsasserne paa skuldrene, og kanske de i sit stille sind ikke engang ønsker den. Rigslandene trives bedre under det tyske styre end man skulde vente, og germaniseringen møder ingen seig modstand som i Slesvig eller som i Polen, for befolkningen bestaar jo ikke af franskmænd, men af forfranskede germanere. To eller tre slægtleds tysk skolegang og militærtjeneste vil udslette alle franske spor. Med ophævelsen af diktaturet vil de to rigslande indtage en stilling jævnbyrdig med de andre smaastater i det tyske forbund og alle hindringer for en endelig forsoning være bortryddede.

Og dog!

Naar keiseren besøger Rigslandene, pleier extratog at føre tusener af utvilsomme tyskere til Strassburg og til Metz, for at modtagelsen ikke skal savne umiddelbar entusiasme. Men siden kong Umbertos mord og siden et par Attentätchen i Bremen og i Breslau foretrækker Monarken at reise improvisatorisk: med pludselige ombestemmelser, uforudsete ruteforandringer, vildledende bekjendtgjørelser — alt til sorg og harm for borgermestre, kommuneraad, hvidklædte unge damer, turnforeninger, Burschenschaften . . . kort sagt for alle, som brænder inde med sine taler, sine buk, sine hoch, sine søde smil og sine blomster. Og ikke nok dermed: men strengere end nogensinde holder imperatoren sig hoben ti skridt fra livet. Der kan stikke en enkelt svig i dens loyalitet, en enkelt revolvermunding mellem de hattesvingende hænder. Attentatspøgelset svæver blegt mellem monarken og folket, over hjelmenes messingpigger og bajonetternes isblink. Og hvad hjælper vel gendarmvæggen mod den anonyme dødstrusel, inde fra mørket, fra mængden, hvor terroristen, som selv ikke kjender dødsfrygt, kan gjemme sig lige indtil det øieblik, da hans værk er fuldbragt og hans saga ude?

II.

Strassburg har villet hævde sig som tysk by ved at gjøre som alle andre tyske byer med agtelse for sig selv: den har villet opreise et monument over Goethe. Strassburg har saameget mere grund til at gjøre dette, som jo Goethe boede der en hel vinter og som opholdet var inspirerende for ham, tiltrods for

at det endnu varede nøiagtig hundrede aar, før byen vendte tilbage fra sin udlændighed og oversatte sine gadenavne til tysk. I det gamle slot ved Münster var alle de konkurrerende udkast til den unge stud. jur. Goethe opstillede, og den sagkyndige komité havde truffet sin bestemmelse og udpeget det beste og de to næstbeste . . . .

Man kommer ind i en sal med en mængde statuetter af den mindeværdige mand, opstillede paa borde og fodstykker. Man betragter den første og den anden, man ser paa den tredje, ser den fjerde, opfanger et glimt af den femte, sjette og syvende og passerer de ti næste, for ingen af disse kan være de beste eller de næste; de er pene og ligner hverandre og ligner kanske Goethe, men man er enig med sig selv om, at han ikke udelukkende burde set slig ud:

En ung rank mand i knæbuxer og i stram redingote, med svai holdning i ryggen og med den genialske elegans i kalvekrydset, som ligegodt kunde være et kjendetegn paa en mindre oprindelig poét, med snudehatten forbindtlig under armen og med et udtryk i ansigtet, som i uvisheden om, hvilket udtryk vilde være det mest karakteriserende for en stor ung mand, ogsaa nærmest er blit forbindtligt.

Den næste sal er endnu større, og antallet af statuetter er tiltaget i en tilsvarende grad. Det er fremdeles den unge ubestemmelige herre i en smuk og forgangen modedragt, som prædominerer. Indimellem er der enkelte med svage tilløb til karakteristik og en enkelt, hvis motto jeg ikke lagde mærke til, men formodentlig var noget i retning af Sturm und Drang:

Redingoten er ude i feiende blæst, og skjøderne staar udspilede om den tynde skikkelse som et para-

plytræk, der vil skilles fra sin stok. Digteren skrider uanfægtet afsted med høit hævet hode og planter fødderne i en forvirret masse af hydrer eller lignende fabelagtige væsener. Et skriftligt bilag forklarer, at billedhuggeren har villet modellere geniets trods trampende paa kritikens ondskab og dumhed . . .

Atter en ny sal og et nyt mylder af hvide nipsfantasier over det samme navn. Jeg begynder at læse følgeskrivelserne, hvori kunstnerne kundgjør sine hensigter, for disse er tidt mere oplysende end selve udførelserne. Om en siddende spidsnæset Göthe med en bunke papirer i haanden siger ophavsmanden:

«Hjemkommen paa sit værelse slænger digteren sig i bevidst storhed i en stol og gjennemblader et paabegyndt genialt manuskript — —»

Slig sidder man kanske, naar man har slængt sig i bevidst storhed i sin stol. Men det er umulig at se, om manuskriptet er genialt.

Som om han vilde konkurrere med sig selv, eller som om der var noget mere at tilføie til digterens karakteristik, eller som om han bare vilde vise verden Goethe fra et nyt synspunkt, har den samme kunstner ogsaa fremstillet ham staaende og med en kvindelig figur paa den ene, en globus paa den anden side af sokkelen. Den kvindelige figur er musen, om globusen oplyses det med tysk eftertrykkelighed, at den ligger der for at henpege paa Goethes bekjendte universalitet.

Man gaar videre fra sal til sal. Dette er Goethe und kein Ende. Fremdeles det samme kostyme, den samme intetsigende majestæt, de samme muser, som snart knæler, snart ligger, snart staar paa taa, inspirerende bag digterens ryg. Etsteds er musen en ung

naken dame med frodige hofter, og til en afvexling er det hun, som staar og han som knæler. Ellers intet brud paa den korrekte litteraturhistories opfatning, ikke engang hos de næstbeste. Hvori disse er bedre end de andre skal der en sum af sagkyndighed til at forstaa. De fremstiller den samme unge mand med det samme manuskript i haanden og staaende paa sine to ben som andre dødelige, naar de staar.

Endelig kommer man til den beste, den udmærkede, den som kommer til at opstilles paa universitetspladsen: En ung rank mand i knæbuxer og i stram redingote, med svai holdning i ryggen og med den genialske elegans i kalvekrydset, som er beskrevet ovenfor. Han adskiller sig fra de andre ved at have en stok i haanden og ved at have faaet præmie.

Men man tænker uden velbehag paa, at statuetten skal blive statue, at leret skal blive metal, at uvisheden i det formindskede ansigt skal blive til vished i det forstørrede, at lyset fra alle kanter skal kaste sig over de store ligegyldige træk.

Tyskerne er for tyske, de har glemt Goethe, den store undtagelse.

Ti af tusen statuer er gode kunstværker, resten kunde i nødsfald gaa tilbage til jernstøberierne uden nogen indvending fra kunstens side og uden at de udstillede mænds berømmelse led noget uhelbredeligt knæk. Monumenter over pietet, over medborgerforfængelighed, kongetroskab, mæcenærgjerrighed og over almindelig komité og subskriptionsdrift, monumenter over gode kunstneres uoplagte arbeidstvang under bestillinger og over daarlige kunstneres billige eller tilfældige seier i konkurrencer, monumenter over vellykkede intriger og sagkyndig dumhed —

og en sjeldnere end sjelden gang et monument med sin egen mening, i enhed med det, det fremstiller, og uafhængigt i sin egen værdi.

Kommer der engang en tid med almindelig vilje til skjønhed — men det gjør der aldrig — vil de emsigste mennesker indbyde til nationalsubskription for at indkjøbe til omsmeltning alle de slette statuer og anvende metallet til bronzekastning af de mange gode værker, som nu staar og smulrer i gips i musæer og atelierer, medens de skulde glæde vore øine ude i fri luft.

(1900).

ROM

Paa skraaningen af Janiculum staar en ældgammel eg, opstivet af murværk, med krykker under grenene og med plaster af tjære over saarene af tidens tand. Tasso pleiede at sidde under den og se ud over Rom og tænke over livets elendighed og den dulmende død — som det staar paa mindepladen.

«Det gamle træ, o lad det staa!»

For et mindes skyld freder Italien om en eg, som forlængst er mæt af dage og mør af ælde, og Italien lider dog ikke af armod paa minder. Ingensteds stedfæstes historien med større omsorg, ingensteds hegner erindringerne kjærligere om sine gravsteder. Dette land er som en opslagen bog, man gaar om i gaderne i de uforgjængelige byer og læser historie paa husvæggene: i dette hus mødtes Dante og Giotto, her boede Macchiavelli, her var Garibaldi gjæst.

For romerske værter er de lidt snobbede historiske smaainteresser til ren vinding, og tænker man sig det utænkelige, at et eller andet berømt individ flyttede ofte og pludselig, saa kunde de mange mindeplader, der blev anledning til at opstille, gjælde for en passende posthum godtgjørelse til de bedrøvede værter.

Italien er et land, hvor man ikke kan undgaa at

fatte ringeagt for den historiske pietet. Denne nation slæber paa sin fortid, og det gjælder endnu, hvad Leopardi sang: O, du mit fædreland, jeg ser mure og buer og søiler og støtter og øde taarne efter vore forfædre, «ma la Gloria non vedo!»

At sandhed og virkelighed er vidt forskjellige begreber, kom jeg til at tænke paa, da jeg nylig saa en ny kritisk forbedret udgave af vor gamle verdenshistorie, hvor ulvehistorien om Roms oprindelse var udeladt. Den gamle amme til Romulus og Remus har ikke efterladt sig nogen kvittering for opfostringsbidragene, altsaa savnes de historiske dokumenter for beretningens paalidelighed, og den kritiske historiker forkaster den som uvirkelig. Men den er alligevel sand. Ti sandheden paa historiens som paa religionens og alle uvisse videnskabers omraade er uafhængig af den ligegyldige realitet; den indeslutter én mulighed og mit personlige forhold til denne mulighed. Det er begivenhedernes gjenklangvækkende, idébefrugtende evne, som gjør dem sande. Mens begivenheder kan være virkelige og usande paa samme tid, naar det ikke falder noget menneske ind at tillægge dem den ringeste betydning.

I historiens graa morgen flakkede en ulvinde over de slumrende sumpe, og de første romere drak hendes melk. De poetisk ubegavede romere vilde aldrig have hittet paa denne historie, hvis den ikke havde været virkelig, foruden at den som sagt er sand. Derfor holder de endnu den dag idag en ulv i bur paa Capitol. Gjennem alle tider bevarede de grumheden, selv da kraften var brudt. Men de holdt ulven i bur.

Det var en race, som kjendte sin frygtelighed og derfor skabte sig tvangen til ideal. De betvang sig selv i den haardføre ungdom og skabte republiken, som betvang verden. De var soldater, og efter udtjent værnepligt døsede de hen i otium som borgere med velværet som tvangsforestilling, som livsmaal, som religion — Cæsars undersaatter, denne verdens herrer. Det var en race uden drøm, med guder tillaans, med myter tilleie, dennesidige mennesker uden anelse om værdien af upraktisk aandsvirksomhed, uden forestilling om frihed. De naaede sin aandelige høide i lovgiveri, de kulminerede som jurister og spændte et net af paragrafer over den verden, som allerede var netkrydset af legionernes landeveie.

Som Per Gynt skummer jeg historiens fløde og betragter uden vemod ruinerne paa Forum Romanum. Disse sorte tandstumper arbeider arkæologerne med, sonderer rødderne, plomberer hullerne. Der paa Rostra gaar en tysk lærd i lodenjoppe og leder med to par briller efter knappenaalene, som engang stak i Ciceros tunge. Der speiler to misser sig i Vestalindernes brønd. Den hellige ild er brændende! Nei, i al undergang er der ræson. I respekten for ruinerne ruinerer livet sig selv.

Da Rom for anden gang fik liv og inkarnerede en idé, skaanede ingen pietet, hvad barbarerne havde levnet. Mindre fredsommelig end uglerne bygger sine reder i gamle taarne, byggede præsterne sine kirker i de gamle templer, overbyggede og indbyggede og ombyggede, hvad de ikke rev. Frodigere end sop paa døde trær groede korsene over de gamle gavle, og

hvidere end dødningeben udaf gravene stikker stumper og stykker af det meislede marmor frem af den smuldrende kalk. Jerusalem blev ikke værre forstyrret. En søilerad af et penattempel foran en barokfasade, en liden helgenhelligdom indmuret i et antikt rundtempel, et korinthisk kapitæl stillet paa hode som fodstykke for en døbefont, gulvfliser med reliefer udviskede af de andægtiges skosaaler — — en hellig irreverens for stenenes og stilens mening, en kristen hopsa paa antikristens grav, en skalten og valten, fordi det var en omvæltning, fordi kirken var liv, og livet er vandalisme.

Barbarer og barberiner! sagde romerne, da Urban VIII af Barberinifamilien sled broncepladerne af taget paa Pantheons forhal og støbte søilerne til Petersbaldakinen. Men en kirke med respekt for hedenskabet? Og om hvert tempel stod hvidt og urørt tilbage, vilde et saadant Rom havt ringe interesse mod det virkelige, hvor en vældig historisk katastrofe dramatisk er foreviget i forvirringens tegn i stenene.

Rom er ikke en fremmedby som Paris, men de fremmedes by, alverdens by, cosmopolis. Den er international ifølge evig bestemmelse. Dens historie er de fremmedes. Den er berømt af de udlændinger, som har besøgt den, af kunstnere fra Hellas, af keltiske digtere, af spanske hærførere, af lærde fra Alexandria og apostler fra Jerusalem og atter berømt af florentinske billedhuggere og malere fra Umbrien og atter og atter og atter af fremmede fra alle lande og af bedrifter, udførte af alle andre end romerne selv. Den eier intet, som den ikke har annammet.

Men i sit ydre er den høit bedagede stad præget af det syttende aarhundrede, med det skjæbnesvangre samtræf af kirkens opsving og kunstens forfald. Ser man fra en af høiderne udover de graa tage, slaaes ens syn af mangfoldigheden af intetsigende kuppelboller, der ligner Petershvælvingen, som kobjælder ligner en malmklokke, som andemad i aaerne ligner Victoria Regia. Og alle de hundreder af kirker gjentager indvendig og udvendig det samme bugnende og slingrende linjesludder, som var den fantaserende arkitekturs ultima verba. Jeg var inde i en af dem og hørte en fastepræken. Det var en prædikant af St. Frans's simple orden, men retoriken var i kirkens stil: basunrøst, gymnastiske sving med armene, massive rammer af ord om forestillingernes tomrum. Og det var, som om ordene glinsede i forgyldningerne og blinkede i vokslysene, osede ud i skyer med røgelsen og vred sig med ornamenterne, og det var som om murene og pillarerne i denne helligdom blev til kulisser, der flagrede for talens trækvind, og som om hele opstillingen kunde revne og ramle som et Potemkinsk palads.

Siden kraftanstrengelsen med kontrareformationen, siden de store handlingers og fremforalt de store ords og taleres aarhundrede har i virkeligheden den katolske kirke ikke magtet at fornye sig. Den har ikke fundet paa noget nyt i stil. Den taler efter Bossuet, og den bygger efter Bernini.

SMAA JYDSKE BREVE

I.

I Kjøbenhavn begyndte beværterne at gjøre honnør for vaaren med laurbærtræer og vedbendespalier ude paa terasserne. Det minder om Paris, men blæsten minder om februar, og gadernes tilstand om den bemærkning af Chilian, at de er brav rene i juli, og de andre maaneder af aaret gaar jo snart. Ude paa Sjælland laa jorden færdig fra bøndernes haand til solen og sommeren, men i den blæstkolde luft stod der ingen em af den, og englandet laa blakt som i april. Der dirrede hist og her en lærke oppe i luften, og det rustne fjorløv, som langsomt fældedes af bøgene, sank saa let og knastørt til jord, at anemonerne kunde knibse det til side, hvor det lagde sig over deres spæde vækst. Det første allerlyseste grønt dæmrede over skovene. Paa Fyen, hvor de lange alleer med lavkubbede pile krydser markerne, og hvor digerne ogsaa er beplantede med skjæve knortede pilekubber, strittede de unge smidige piske ud af de tophugne stammer, og hist og her i skovbrynet lyste en blomstrende silje. Det er tiden, da barken løsner saa let og fløiteemnerne svanner. Ved syn af pil og silje holder gamle fornemmelser sit indtog i ens hjerte, og hjertet gjør større væsen af sine fornemmelser end ellers. Det kjender i byger den gamle jords vaander af vaar. Det skal til igjen, men

det er forkjølet. Det er tørt og tælet og gigtisk, og det skal springe ud, det skal klinge, men det knurrer.

I en af Jyllands byer stanser jeg foran et stort smukt hus i dansk renæssance med et baldakinagtigt karnap over en af dørene. Det er et apotek, og bønder slænger indom efter medikamenter. En gammel bonde kommer ud med to flasker. Han stanser ude paa gaden og forvarer den største, men tager papiret af den lille og kapselen og trækker korken ud og giver sig til at lugte. Han holder den op mod luften og lugter igjen og ryster flasken og ryster paa hovedet. Idet han gaar forbi mig, nikker han med sit kummerfulde og snedige ansigt og siger god daw. Nede i gaden vrinsker en hest, og paa fortauget tripper to høner. Huset ligeoverfor er ogsaa gammelt. Paa gavlen rider en stenhund lig de apokalyptiske bestier paa Notre Dame, og paa hundens hode staar en levende stork. Det blæser, saa dens tynde ben bugter sig som flagliner, men fuglen bevarer sin gaadefulde ligevægt og vedbliver at fiksere byen. Paa en snor spændt over gaden vifter i vinden en del dameundertøi. Jeg hørte engang en indremissionær, som sagde, at den slags undertøi streifer det sjette bud, og for hans vedkommende var det vist sandt. Det farer tungt over mig, at jeg engang har levet i denne by i en menneskealder, og at alting er uforandret.

Fra heden er toget kommet ind i tætte granskoge. I dette bakkeland trives granerne; de faar lys og luft fra flere kanter, de kan holde sig grønne og pyramidalske som de skal være, for jordsmonnet er gunstigt. Ellers er de danske graneplantager ikke meget værd. De melankolske trær staar opstillede i lige afstande

som afrevne fyrstikker, en distræt tobaksrøger har plantet i sin blomsterpotte. Granen er ikke haardfør. Den er ømfindtligere end noget andet træ. Unggraner kan sygne hen efter et spark, og enhver kan oppe langs Holmenkolveien se, hvorledes skogen lar skjægget gro i selvopgivelse og graaner af lede ved synet af den flaue civilisation. Paa sine flade moer skulde danskerne plante furu. Den har gjennemsigtigere naaleværk og kan klare sig med overlys; den tager sig godt ud i sin rødstammede rankhed, og dens vredne vækst paa de stormslagne steder har en trods og en skjønhed, som de møre juletræer ikke kan opvise magen til.

Vi er igjen ude paa sletten. Det begynder at skumre. Husene vi farer forbi, synes at være sunkne i jorden til tagskjægget; det lyser svagt af de hvide murlænger. Landet er uendelig fladt. Langt ude staar to mænd og skufler jord eller gjødsel. Mod den blege himmel tegner deres silhouetter sig store og simple som paa et billede af Millet. Blikket hviler ved dem, medens lokomotivet larmer afsted. Deres langsomme bevægelser med spaderne er længe synlige. De er høitideligere end præstens: Af jord —

Toget holder og en ny lyd, en fjern skurende dur fylder tomheden efter larmen. Det er Vesterhavet.

II.

En gammel kystbo kan veire hav paa langt hold. Har han længe boet i et indland, vil hans næse være ubedragelig fin for den friske livsalige pust fra Talatta. De tynde jodstænk i luften kribler den fjærntfra, ja det løse maanesyge væsen om alt fastland

trække selve sindet ind i rytmen af sin ensformige uro. Men her paa sletten bærer alle ting grove mærker af det nære hav. Flyvesanden har engang for alle dækket mulden med et graat betræk, vestvæggene paa husene er veirgrimede og straatagene oprevne, og de faa træer som er plantede i en forfængelig tro paa en kort blid sommer, de er krængede i toppene og strakt paa skraa tillands, mot øst. Selve jordbruget er for de smaa strandsiddere en usikker fangst. Det er underligt at se dem i sjøstøvler og sydvest styre plogen i frisk bidevind under klitterne. De vender sanden og saar byg i furerne, og er de heldige og sjøen ikke kommer efter dem og saar salt, faar de brød til sin sul den lange vinter. Rundt om i klitterne er deres sauer tjorede. De holder sig i læ af sandryggene og nærer sig af marehalm og stedmorsblomster. Men de ser trinde ud i al ulden, og naar lammene skvætter unna for det fremmede menneske og søger ind under bugen paa sine mødre, staar disse stille og lader ialfald som de er ved fuldt bryst.

Det er armt og øde og ublidt selv i maisol. En uendelig blaa flade: havet; en uendelig brun flade: heden, og paa grænsen mellem dem: graa strand og gule klitter. I regn er de graa med skiftende skyggedybde: hav, hede, strand og klitter. I storm gliser brændingen hvidt over revlerne, og havet hviler aldrig. De tre jævnløbende valker af fraade følger kystens linjerette strime mod nord og syd. Et trekantet sjømærke skræver forladt paa to stylter oppe paa en klitteryg. Om kvelden straaler Hanstholmen i sydvest, medens Hirshals blaffer med sine kornmod i nord. Og lyden i dette øde er den tunge tone af hav mod strand, stillere end stilhed.

Stormene har bare havt sand at lege med. De har drevet den i byger indover og virret den sammen i fonner, som væden har klabbet faste. Solen har skinnet paa dem, og marehalmen, som lever af frisk luft og salt, er skudt op af sanddriverne, frivillig som skjægget paa vore hager. Nye dynger af flyvesand har dækket marehalmen, hvis seige fibre har forgrenet et tyndt skelet inde i de voksende pukler og snøret dem faste. Og ihærdig har den trængt igjennem lag efter lag af ny sand og spredt sin sæd i regelrette striber efter vinddraget. Saadan har landet reist kam og bust mod havet; saadan er dets yderste ujævne skanser bleven opførte af selve fienden.

Et par hundrede alen i bredde og jævn som et dansegulv strækker det tangløse strandbælte sig udenom klitterne. I godveir fyger den fine sand hvislende henover det og visker ud ens fodspor, men yderst ude mod dragsuget er sanden haard som hellelagt gulv, og paa denne smale sti kan man gaa tørskoet langs hele vesterhavskysten. Om en maaned eller to vil denne vei vrimle av cykler, og badevognene vil stikke til hjulakslerne i sanden, og stilheden vil være gjennemhullet af damehvin, og stranden vil være asfalt, og badebukserne vil bugne af fedt landliggeri. Denne strime mellem land og hav, det eneste Danmark eier af stolt natur og mere værd end hele Sjællands urtepotte, vil krølle sig og krympe sig under kjøbenhavnsk gemytlighed. Kunstnerne, som er sine landes opdragere, skulde holde sine opdagelser hemmelige. De skulde nagle dyrehaven og Fredensborg med alle de smaa prinser og prinsesser paa væggene i salonerne og i vanskelige hieroglyfer gjemme sine egne ting.

Men det kan være det samme. Vinden staar paa land og visker ud ens fodspor og alle andres. Ingenting kan skrives i sand. Dette land er som vore egne vidder. Det regjeres af den store egenraadighed, og man gaar og gaar, og alle ens plager svinder ud i de store afstande.

III.

Paa landet om sommeren er der en time over alle andre. Da synes selve tiden at hvile og solen at staa stille i sit løb. Det er middagen, timen mellem tolv og et. Det blir stille, idet arbeidets seierverk holder op at knirke, stille saa det dybe aandedræt av allivet nemmes. En stampende hestehov inde i stalden, et glinsende hanegal, den gnuggende lyd af en gris, som skubber sig mod bingekarmen —, det er samdrægtige klange under sordine, og menneskeøret under halmhatten skjelner instrumenterne, men sindet fanger takten i sommerens summende spil.

Derude over heden skjærer viberne sine snare buer i soldisen, med hvin som rifter i silke. Lavt over rugen tumler lærkeunger og gaar paa hode tilbunds igjen mellem straa. Nellikerne og de blege karseblomster paa grøftekanterne virrer under humlekroppe, og paa digerne flimrer hvide duske af saxifraga.

Det store tun ligger hen i solskinnet, og inde i drengestuen sover røgterne middag. Den ene er kommen til at ligge paa ryggen og begynder at snorke. Det er en svær jyde, og han snorker med en mægtig lyd, som ruller mellem væggene og faar ruderne i herskabshuset til at klirre. Det store tun ligger hen i

solskinnet, og duren fra denne næsehule lægger blytyngde over middagens døs.

Rundt om dammen triller gjæslingerne som gule nøster, og gassen holder forbitret vagt med strakt hals og hvæsende tunge. Ænderne ligger ude i grønsken og lærer afkommet at slubre søle, og hønsene med alle kyllingerne nipper kornspild i skyggen af ladevæggen. Der er unger i alle stærekasserne: smaa duntuller med næb og gule mundviger, som gliser af forslugenhed. Der er killinger oppe paa høtrevet under katten. Der ligger hvalper inde ved et tomt spiltoug i stalden. Der følger foler med hopperne i marken, og inde i fjøset mellem alle de svarte og hvide og droplede kjør staar en tung stud, som har faaet præmie. I grisehuset er kjønnene adskilte, for at ikke raanerne i overgivenhed eller af næringssorg skal tage nogen af sine egne sukkergrise til kaalrabierne. De snes svin spreder en syrlig lummerhede om sin fedme, og de vælter efter middag i hoverende velvære sine slaskede fleskesider i efterladenskaberne. De nyfødte trimler omkring paa smaa tynde ben, og halerne krøller sig veslevoksent, men de smaa tryner mimrer efter moderen. Naar de er mætte, lægger de sig tæt ind til hverandre og luner kroppene, som endda er altfor tynde i svoren, og hele den lyserøde bunke bævrer svagt af de smaas aandedræt og hjerteslag.

Hele den store gaard slumrer under storkens tegn. Selve den symbolske fugl staar oppe paa taget, hvor reden stritter af pinder over et gammelt kjærrehjul, som er lagt fladt over mønet. Den hører paa dueparrene, som kurrer under gavlen, og vipper en lang snog i nebbet. Den venter længe, for snoge er en

sjeldenhed i denne kolde forsommer. Den minder om en kavaler, som lader reden være rede og spiser sine asparges selv i den dyreste aarstid.

Pludselig er røgteren kvit sit mareridt. Solskinnet over det store tun vaagner i glitter, storken har nydt snogens siste kriblende kramper i sin hals og knebrer og aabner vingerne. Det gisper inde fra drengestuen som naar en laavedør dreies om rustne hængsler, og endelig kommer først den vældige pibe, saa en vældig træsko og omsider hele røgteren ud af døren.

Jeg siger: Gad vidst, om du har sovet? Men han klipper med øinene og klør sig i nakken og siger: A trowr it. Han driver hen mod fjøset, sid bag, med bøter af forskjelligt klæde og flekker af forskjellig gjødsel paa sin brok. Men som han gaar der, som han staar, æder, snorker, lever — er han stemt fint og lykkelig ind i alt det omgivende. Han har naturens patina.

Det er en anden høi time paa dagen, det er omkring ni de klare kvelder, naar sol tar hav. Af alt jordens sommerlige grønt er akerens det deiligste. De ranke straa gnisser svagt i solgangsbrisen, og aksene luder alt under sin frodigheds tyngde i utallige millioner udover de velsignede marker. Der gaar bølger gjennem det unge korn, og i det stærke skraalys af hældende sol fanger det en glorie af tidlig modning. Slettens himmel hvælver sin mærkelige skypragt over egnen: de flosser sig graaligt mod synsranden i syd, men tætner i kobberhudede banker mod nordøst og spiler ud i en mægtig vifte al perlemorens afsindige gidder om det glødende, synkende ophav i havstrimen mod nordvest.

De danske sommeraftener har som de sydligere sine musikalske frøer. Vore froske og padder savner denne naadegave. De kvækker, naar nogen fornærmer dem, men de opløfter ikke af rent sværmeri sine stemmer i den lune nat. Jeg har siddet ved damme og mosehuller for at se frøerne synge, men de forstummer, naar man trænger sig ind paa dem. De blir siddende ganske stille med blinkende øine og haanden paa hjertet: De kan aldeles ikke, og hjertet dikker af beængstelse under den spændte hvidlige bugtromme. Men gaar man rolig sin vei uden at ænse dem, strømmer den vemodige gnikkende vellyd imod en fra fjern og nær gjennem florskyerne over de duggede enge.

Det er juninat. Det pusler af levende tingester; der er en vimsen af vinger, et knitter og en rislen af bristende græsstraa under græshoppefødder; der tasser smaa lodne uhyrer paa natlig svir mellem honninggjemmerne; der klirrer spidse vaaben, og der klinger spæde strenge, der favnes og der myrdes, og der skjælver gjennem alt en hemmelig fryd ud af den forunderlige jord, som ikke kjender forskjel mellem stort og smaat af sin yngel.

Det er det besnærende ved miniaturmysteriet i de korteste nætter.

IV.

Skagen.

Jeg vaagner en morgen i en lav stue med florerende tapeter og dansende solskin over geranierne i de aabne vinduer. Man vaagner snart hist, snart her i verden. Udenfor de blaastivede gardiner, i brisen fra det ene eller det andet hav, risler poppelløvet paa

veke stilker med solskin i den hvide lu; og herinde paa væggen træffer solen et lidet forgyldt gipsrelief og brænder i det med stille, stikkende ild. Der ligger konkylier og kraakeboller paa kommoden. De kan bruges til askebægre. Den store bilæggerovn kan tjene til flaskeskab. Paa væggene hænger opbyggelige skilderier. Her opvækkes Jairi datter fra de døde, og hist staar Moses med alle lovens ugjenkaldelig fortabte tavler i sin haand. Jeg bemærker en ramme over mit hovedgjærde. Den indeslutter et kanavasbroderi med de tre ord: «Alt af naade,» og slagen af dette tankesprogs uomtvistelighed glider jeg tilbage i en fatalistisk døs, indtil dagens hanegal og menneskestemmer igjen prikker op alle porerne til bevidstheden. Det har sin rigtighed: dette mit kammer er udstyret som et sakristi. Gipsreliefet, som solen nu har forladt, forestiller Rafaellos engle med pluskjæverne paa pølsearmene. Og der, henover alt af naade blaaner en teolog. Dette er meget af Galilæa paa en gang, men vi er paa Skagen, med det ubestandige hav om os, og det er bedst at have amuletterne i orden.

Jeg sætter mig udenfor paa trammen med dagens første pibe og glæder mig over min flippefri og sæleløse eksistens. I døren til det nærmeste hus sidder allerede naboen og hilser mig goddaw og tak for sidst, og rundt om i landsbygadens sand kryr befolkningens brunlæggede og hvidluggede ungdom. Vi to husfædre betragter med velbehag den mængde børn, og deres sundhed og gode huld gyder et mildt patriarkalsk skjær over vor morgenglæde. Hvad storbyerne og industrien og overkulturen og malthusianismen forspilder, det gjenopretter her i landsby-

erne den troskyldige flid. Men det moderne livs ryggesløse hastværk forplanter sig ikke hid til os. Vi giver os god tid. Vi ser paa solen, hvad tiden vel kan lide, og vi ved, at hver dag har nok i sin skjøre lykke.

Der hænger flyndregarn over stakitterne, og paa klædesnorene tørkes spætter og tunger, til de skrumper gjenfærdagtig sammen for salt og sol. Dette er aabenbart de tørre jyder. Hytterne ligger spredt paa maafaa mellem sandbakkerne, med gavlenes spidse vinkler mod blaa himmel, — undertiden lave som skibsruf og tjærebredte eller malet røde eller grønne med et rødt og et grønt, som bare forekommer tilsjøs, men oftest rumligere og landligere af stil og snit og farve. De smaa tilliggende og uundværlige huse bærer tidt navnebrætter fra gamle havarister, og det gjør et vemodigt indtryk at læse stolte eller sangvinske inskriptioner som «Victoria» eller «Lykkens prøve» over døre, som lukker al menneskelig anseelse ude. Naar navnebrættet har faaet den plads, og den yngste slægt triller rattet i sanden, og gallionsfiguren staar som fugleskræmsel i kirsebærtræet, kan man tale om totalt havari.

Her paa Skagen er sanden løs og lerfattig, og man vader om i den med samme udbytte af en spasertur som af en times øvelse i et medikomekanisk trampeværk. Paa stranden vagger en ældre herre og samler konkylier. Han har stærkt udbuede ben og et gemytligt daskende fald af bonjourflagene, hvis lommer jeg anslaar til at være fulde af havets frugter. Jeg sammenligner ham med de Michael Ankerske fiskere og tænker, at den frapperende ulighed vel kan skrive sig fra mandens søndagskostyme. Han er

øiensynlig havvant. Slige ben kan bare opnaaes ved langvarig fortrolighed med tofterne og vinterens gigtsvangre storme. Men jeg har aldrig hørt, at fiskere var liebhabere af konkylier. Jeg hilser goddaw og tak for sist og spør om veir og vind og sildesyner. Han svarer veit inkje med hjemligt tonefald og fortæller paa landsmaal, at han bare rusler omkring for at finde skrot og pene smaastein for barnebarna. Det er en Mjøsbonde, som er reist til Danmark efter billigt legetøi.

Længer ude ligger en anden landsmand, kjendelig paa sin røde stribe, en lods, som skal have fyldt tanken eller kaggen eller begge dele med daarligt brændevinsbrunt ferskvand eller med udmærket vandklart brændevin eller med begge dele. Her i Danmark frister ikke loven folk til at svide sine indvolde med denaturerede væsker. Det milde brændevin foretrækkes for salpetersyre, og man nærer mindre fordom mod en uskyldig rus end mot det sanseløse bersærkraseri. Hvert land har sine seder.

Jeg har netop læst, hvad en hypokonder læge skriver og forundret mig over hans forundring over menneskenes hang til pirringsmidler, «hvoraf flere, saasom tobak og øl og brændevin har en modbydelig smag.» Der skulde ligefrem selvovervindelse til at drikke en seidel og røge en cigar eller hengive sig til nydelser af en ligesaa væmmelig natur. De norske moralister kan skrive sig dette bag øret. Fremstil ikke kjærligheden som en farlig fristerinde for de unge mennesker, men som en gammel heks med gule tænder, drøm ikke om haven med de bløde skygger og brændende valmuer, hr. Collin, men drøm om pigtraaden, som indgjerder den . . .

Der kommer mine landsmænd. Det var alligevel kaggen og ikke tanken, som skulde fyldes. Den klareste væske vandt prisen. Der løfter sig en søndenluftning over Kattegat, og skøiten faar vind i seilene og styrer muntert hjemover mod det afholdsbevægede fædreland.

Der jager terner gjennem luften, skumhvide terner med vinger som spydodder. De kredser, spreder sig, slaar ned i flokke. Rappe vinger, griske øine, umættelige buge. Det er de henslængte vragfisk, ternerne sværmer for.

Skagen er et dæk og Grenen kontinentets knækkede klyverbom i brændingen af to have. Saa bløde som her er ingensteds luften, og saa rig paa omskiftelser er ingensteds skyhimlen. Her er hav og hav og himmel og den allernødvendigste strimmel af den faste jord. Der staar en høi og lys skikkelse og ser udover. Hans hvide haar og hans skjæg kruser sig som hav i bris, og øinene er langsynte og skjelmske og blaa som hav i solskin. Det er Holger Drachmann. Paa Skagen har den store flakkende poet sin eneste bostavn.

SOMMERBREV

I.

Capri.

Naar sommeren kommer til Italien, reiser turisterne hjem. Solen fordriver dem, og landet falder i fire lange maaneder tilbage i sine gamle folder. Hotellerne lukker, befolkningen gjenvinder sin ubestikkelige hæderlighed og sin relative uskyld, pigerne danser tarantel i skumringen, ikke bare for pengenes skyld, men ogsaa for glædens og kjærlighedens, og hver anden dag helligholdes af agtelse for en eller anden helgen. Man behøver ikke at negte sig noget i den retning, for almanaken kryr af dem, og desuden nyder hver eneste landsby sin særlige helgens bevaagenhed. Disse skytspatroner er formodentlig opfundne for at erstatte urgamle lokalguddomme, og siden der gjøres mest væsen af dem i den varme aarstid, er det ganske vist jordens grøde, de har omsorgen og ansvaret for. Et folks karakter forandrer sig ikke i et par aartusinder, og i den italienske almues katolske fromhed lever i virkeligheden polyteitiske forestillinger, uendelig ældre end de Jupitre og de Neptuner, som anvendes til dekorationer i den gamle literatur. Helt hedensk er den respektløshed, hvormed landsbyerne trakterer hverandres patroner. Vor by holder sig til San Antonio, nabobyen sværger ved San Costanzo. Som en fremmed og uhildet betragter ansaa jeg det for min ret at gaa over og del-

tage i festen for vor nabohelgen; men det blev misbilliget, og man fortalte mig mange eksempler paa, hvilken rent ud sagt luset helgen San Costanzo var. Nei, var jeg i forlegenhed for høiere bistand, behøvede jeg ikke at gaa mange skridt. Vi havde gudskelov San Antonio.

Alle italienske fester, ogsaa de kirkelige slutter og kulminerer med fyrværk, og ingensteds i verden ser man pragtfuldere solhjul og stjerneregn, og ingensteds i verden smeldes og fræses og futtes der flere penge ud i natten. Italienerne æder gjerne det tørre brød, men de vil gjøre det i bengalsk belysning. Flitterstas og flitterild, hornmusik og høit hallo, processioner, faner i luften, blomster i knaphullet, taarer i øinene, sving med hatterne . . . alt det er italiensk glæde. Og italiensk sorg er ikke videre forskjellig fra den. Forleden dag faldt her en gammel jorddyrker om af solstik og døde. Hele byen gav sig hen til sin bedrøvelse. Skrædder og skomager forlod sakser og syler, arbeiderne vendte hjem fra markerne, bagerne stængte butiken, posthuset lukkede, apotekeren hang ud et skilt med paaskriften «lukket paa grund af sorg». Det pleier han ellers kun at hænge ud, hver gang han er fuld. Den næste dag gjordes begravelsen. Alle børn i hvidt. Misericordiabrødrene i hætter med spøgelsesagtige øienhuller, alle kannikerne i stort ornat, kors og faner, hornmusik, folkefest. I sørgehuset hylede byens kvinder, og først langt paa nat gik folk til ro skuffede over, at ikke det hele endte med et lidet fyrværkeri.

Naar sommeren kommer til Italien betyder det, at

man i fire lange maaneder skal leve under en himmel, hvis stærke blaa flimrer som med taager af guldstøv. Man spænder solseil over sin terasse og ser ud over markerne, hvor heden øver sin trolddom. Hvor hidsigt det gror! Al vaarens flor, alle de stirrende blomster svides væk, sommeren er for det kraftige og nyttige. Den sværmer ikke. Vinen entrer espalierne, klorer sig fast med spiraltraadene, virrer sig hen over støttespilrene, slynger myge, vippende skud ud i luften. Og der staar misplerne, disse skjønne, alvorlige træer, saa intimt italienske, at de paa Giottos billeder er toneangivende i landskabet, ja betyder landskabet. Der staar misplerne fulde af saftgule frugter. Og citrontræerne som slet ingen hvile under sig. Endnu mens de overvintrede frugter hænger tunge som tændte ampler fra grenene, blomstrer de i en sky af vellugt. Dette er sommer, dette er sommeren i Italien. Alt kan denne jord føde. Alt spiles ud af grodrift under det vaagne ildøie. Hvede og olje og vin ud af den samme muld, paa den samme plet jord, og med vin og olje og hvede til maccaroni kommer menneskene langt.

II.

Stjernerne begynder at falme mod det graa gry af dag, og en fin sitren af rødt over bjergene bebuder solopgangen. Døgnet vender sig. Det er ikke nat længer; det er ikke dag endnu. Tiden bier, og sekunderne tikker ikke.

Paa grænsen af den dæmrende dag, før alle tingene med alle navnene har fundet sin daglige plads i lyset, fyldes rummet af urtingenes store graa former. Der

er havet! Der er bjergene! Dette er jorden! Og i en gysen af velbehag over kulden efter nattens lunhed og foran dagens hede vækkes og vaagner denne jord. Der springer lanser op af østen, farvede i skjæret fra det endnu usynlige baal. De slynges ud og rykkes tilbage, lunefuldt og lynsnart, det er en uhyre bundt af strittende og glimtende odder, hvis uro tusenfold uroligere splittes og bævrer i gjenskinnet i det violette hav. Denne lysvaagnen i morgenens lydløshed! Denne opflammen i morgenens kulde! Denne vælde i fornyelsen, og nyhed i gjentagelsen af skabelsens vidunder!

I østvæggen af klippeøen, høit over havet, ligger den umaadelige Mithras hule, aaben mod solens første straaler. Der var engang mennesker, hvidklædte mennesker, som mødte dagen med hymner, medens de holdt skaaler med varmt blod op mod dens luer. Men i hundreder af aar har hulen staaet tom, og lysets alter ligger paa bunden af havet, og det er ikke menneskestemmerne, men de døde klipper, som klinger mod solopgangen, det er stenene, som taler.

Men ingen ø er i solens vold som denne. Den staar selv rankt op af havet som et evigt alter for den lyseste Gud. Med myrter og druer. Omfraadet af en lysflod, som trænger ind i dens kløfter og grotter og funkler derinde i eventyrlige prismebrudte farver; med kobberglød i skrænterne, med blændende kridtglans i alle husvæggene, med svalt havbundslys under rankeværket i vinhaverne — dette er Soløen!

Disse steile kysters digter, den gamle blinde fra Chios, sang om den rosenfingrede dagning og om det

vinrøde hav. Og alle de digtere, som siden laante hans øine, har laant hans ord. Og de har ret. Denne skjønhed er uforstyrrelig. Den aabenbarer *alt* og derfor bestandig det samme. Dens hyldning former sig naturlig i de samme ord.

Her fra skrænten af solbjerget ser jeg bag Athenes forbjerg Sirenernes øer. Skylla og Karybdis er ikke sagn længer, Odysséen ikke et diset epos, men levende geografi. Realiteterne staar med klare profiler i dette mægtige lys. Fjernt mod sydost skimter jeg den døde kyst ved Pæstum, hvor Poseidon endnu har sit vældige forladte tempel. Nærmere, over paa den fastlandsnære klippepynt af øen staar ruinerne af Villa Jovis. Men intet vækker mere stemning af urgraa ælde end denne trappe, som fører ned fra Anacapri, tusentrinnet og tusenaarig, hugget ind i fjeldet af Foinikere eller af Hellener!

«Som træernes blade og løv er de skiftende slægter.»

Gamle Homér! Vel er bladene forskjellige, men løvet er bestandig det samme. Nedover denne urhistoriske trappe kommer de unge piger i den aarle time med hver sin barile vin paa hovedet over den stærke, ranke nakke. De er brune og muntre og ser forbløffede og uforstaaende ud, om nogen tysker kalder dem kariatider. Deres bæreevne er ufattelig, men spørger man dem, hvorfor ikke mændene bærer, ser de enten forfærdede ud over tankens formastelighed, eller de erklærer med sine redebonne smil, at barilen desuden er altfor tung for en mand. —

— — — Her er saa lidet forandret, siden de homeriske sange blev nedskrevne: En mand styrer træplogen, og to kvinder trækker den, og den som eier en vingaard presser druerne med sin kones fødder og drikker selv vinen. Livet har selvfølgens skjønhed og sikkerhed og tankeløshed.

III.

Det maa kaldes et arbeide, for man leier arbeidere til det, og daglønnerne faar halvanden frank og kosten for en arbeidsdag fra fire om morgenen til fire om eftermiddagen. Men det er et behageligt arbeide, det er endda lettere end at skrive artikler, det er næsten som at klippe kuponer, det er et uskyldigt, legende, sybaritisk slags arbeide: *at høste vin.*

Bevæbnet med sin kniv og løs og ledig begiver man sig ud til vignen med alle de andre. Aftenen iforveien har pigerne baaret derud hundreder af store spaankurve. Der er en ufattelig overflod at gramse i, en herlig tyngde i frodigheden. De seige ranker er overlæssede, og morbærtræerne staar krøgede under vægten af deres festguirlander. I det mørke løv skinner de æblegule, de opalblege, de blaadugget sorte klaser; der er druer gjennemsigtige som dugdraaber, Malvasir, og druer som blommer, Lacrima . . . og man snitter klase for klase og veier de sværeste mellem hænderne, og kurvene fyldes. Fyldes og tømmes i vældige træspande og knades sammen, indtil det bliver et godt løft for to mand at sætte et sligt spand paa hodet af en stærknakket pige. De kommer syngende og leende, med ophæftede skjørter og lægger,

som ikke er for den lange hvile. De har et klæde virret i en ring til bærepude, og paa den vugger i overmodig balance spandet, enten det er tomt eller fuldt, let eller tungt. De bærer aldrig noget i hænderne og aldrig noget paa ryggen. Om det er en kurv med brød eller en kurv med børn, eller bare ét brød eller bare ét barn, — det bæres altid paa hodet.

Hvor deres rankhed og frodighed er rundet af rig jord, og hvor der er fuldt af solskin i deres smil! Ja, hvor de er smukke, enten de er smukke eller ei!

De bærer druerne ad steile veie hjem til vinpressen. Denne er i Syditalien en simpel og enfoldig maskine, hvis præhistoriske ærværdighed spotter alle opfindelser: En stor stenkumme med afløbsrende til en anden stenkumme i lavere plan. I den øverste styrter pigerne indholdet af sine spande, og i disse hauge af druer staar tre bukseløse gutter og traakker, saa saften spruder om deres halvnøgne kroppe. De har oprindelig, før de begyndte, vasket benene, men af og til maa de jo unde sig lidt hvile og springer ud af kummen. Og mosten silrer og silrer gjennem afløbsrenden og filtreres flygtig i en sivkurv, der hænger under renden som en sil.

Det kan hænde, at dette ikke er moderne eller hygieinisk — skjønt vinen nok renser sig selv under gjæringen — men det tager sig godt ud. Vore ældgamle værtsfolk staar og betragter denne dryppende gudsvelsignelse, og gutterne tramper sig hede og svedte, og pigerne kommer med sine vippende byrder og tømmer og puster og ler og gaar igjen . . . og det hele er patriarkalsk og stemmende til sindsro og gudsfrygt.

— Det er et Herrens godt aar, siger den gamle, og

den anden gamle lukker øinene og nikker mange gange.

Nu ligger vinen paa sine fade og gjærer med en boblende lyd som fra smaa springvand eller smaa kogende gryder. I kveld traf jeg den gamle kone oppe paa taget, hvor hun bredte sække mod natteduggen over de tørrende figener. Hun pegte paa solen, som sank ned i havet søndenfor Ischia, og hun sagde:

— Nu lærer de smaa paa skolen, at det er solen, som staar stille, og verden, som gaar rundt. Har det sin rigtighed?

Hun stod og skyggede for øinene og stirrede paa den luende solskalk i havranden. Hvor smuk hun er den gamle, og hvor rank hun er runden af denne jord, som bestandig staar stille, medens solen gaar op og ned over den.

MENNESKET

siger til sig selv:

Dette er den rigtige, den kraftige sommer. Den slipper regn, naar det trænges, men den har forkjærlighed fra solskin. Den sender vind til alle seil, og den har luner af eftertænksom, speilende vindstille. Den lader alle høste, hvad de saadde, men bønderne er strenge dommere, og de henrives aldrig til uforbeholden anerkjendelse af veiret. Sommeren gjør sit allerbeste, den sætter op sit lyseste ansigt, men den imødekommer ogsaa ethvert rimeligt ønske om forandringer. Dens himmel gløtter med lettelse frem bag regnskurene, dens sol er aarle oppe og høi og siger i pragtfuld langsomhed udover kveldens skrænt, medens der siden, henover fjordfladen vimrer myge gjenskin af dens purpur.

Mennesket springer over næs af glatskuret fjeld, sjøslikkede svaberg, tykke tunger af granitsubstansen, sand- og smaastenspolerede odder med søk og revner og afrundede sofaterrasser, hede som hylderne i en badstue. Hist og her i en sprække trives en dusk af den lila, nikkende strandnellik, og rundt fjæren den frodige jodgule tang med svømmeblærene i vandskorpen . . . Trindt omkring sidder dē smaa snegle, som klistrer sig og sine huse fast med foden af skræk for korstrold; de smaa gjennemsig-

tige ræker snuser med sine frynser i tangkrattet, og krabberne gaar sin ensomme, skjæve gang over sten og skjæl . . .

Under stranden bader et par syvaars smaapiger. Den ene er hvid som porselæn, den anden teglbrun af solsteg og overflødig friluft. Hun staar i vand til opover knæerne, og de smaa lægger skinner pudsig forkortet gjennem det grønklare vand.

— Jeg er længst ude, roper hun.

— Ja, men jeg var længst ude, svarer den lille porselænsfigur.

— Nei, for du var bare ved den stenen.

— Ja, men jeg dukket mig helt til halsen.

— Nei, det er ikke sandt.

— Jo, det er saa sandt, at . .

— Ja, men jeg har en dukke i byen, som kan lukke øinene, og det har ikke du.

Argumentet overvælder den lille porselænspige . .

Mennesket padler sin kano langt forbi den gryende kvindelige logik. Der gyser en svag bris etsteds henover og krymper fjorden i en bred strime mellem de glatte solede felter. En nise er oppe og pæser og dukker igjen uden blik for omgivelserne. Over paa det andet land staar rugen paa staur opover solbakken, og skorstensrøgen fra et hvidt hus ringler blaa og middagsforjættende opad aasen bagenfor.

Det er vidt og vildt, et land ubesværet af folk. Frie strande, frie skoge, stilhed. Mange græmmer sig over al vor ledige jord og fremholder som et stort eksempel for os de smaa urtebedslande, hvor hver fodsbred muld tvinges til at kaste noget af sig. Men mennesker som piner hver fordel ut af jorden faar

intet af den til skjænks. Det oprindelige i os hører sammen med det udyrkede. Det er lysteligt at se ud over marker med kaalhoder og senger med gulerødder, især naar de er ens egne; det vækker behagelige forestillinger om mad og penge, men ligger der intet bredt bælte om akrene af egenraadig vildmark, beklemmes menneskene, og beklemmes de ikke længer, er de ringere og armere end de skulde. Her udenfor kulturen, udenfor det værdibelastede gror det uregjerlige og unyttige i sind og muld. Her eier alle og ingen. Her huskes igjen det glemte, her mumler vor ensomhed, her trives vor uryddighed, her forgaar ikke vort ukrud, her plirer vort kryb, her hækker vore fugle, her strækker vi os i vor egen moseseng, og solsilret gjennem det sommerlige løv er lunefuldt og vippende som vore egne tanker . .

Dette er lyksalighed.

Ti lyksaligheden, sagde Aristoteles, bestaar i friheden til at gjøre intet eller hvad man har lyst til. Og mennesket skimter ingen hindringer i horisonten. Ingen skridt i trapperne, ingen entreklokke, intet regningsbud, intet memorandum, ingen sky. Og flugtredskabet er villigt. Kanoen stikker fra land, den er fuldkommen som en svane. Den hviler i bevægelsen, den krummer svagt sit spænstige legeme for aaretagene, og paddelaarens brede blad er en svømmefod. Under her er bunden en prærie af aaletangens fine mørkegrønne bændler. Mennesket kaster sig ud og dukker og svømmer under vand med aabne øine og kjender sig som en stor fugl, der med bugen streifer de bløde græsmarker i en forhekset og hinsidig verden, tæt af lydløshed og med mimrende grønlys, spættet af dødhvide reflekser. Et lidet

stilket øie betragter ham, en liten sort skygge forsvinder i det høie græs, som vaier sig til ligevægt i dovne bugter.

Ja, hvad kan mennesket ikke tage sig til i lyksaligheden! Der har forvildet sig en maur herned paa svaberget. Den har aabenbart ingenting at gjøre paa disse kanter. Ingen forretninger. Her findes ikke saameget som en tør barnaal at berge hjem eller spekulere i. Den render hid og did og ser ingensomhelst opgave at kaste sin flid paa. Det er kanske et nødtvungent strandophold af helbredshensyn. Mennesket føler sig som et høiere forsyn, forpligtet overfor al denne stundesløse aktivitet, og sætter den op i en tom muslingskal og foreslaar en seiltur. Den faar med en trøsket barkesmule til proviant, og mennesket sætter farkosten en hel meter fra land. Men mauren formaar ingenlunde at hengive sig til *far niente*. Den er en hader af livets ledige øieblikke. Den er et dyr uden natursans og vimser omkring som et bytte for rastløs kjedsomhed. Den piler frem i stevnen, som vender fra land, og stirrer utaalmodig udover det endeløse hav. Den balanserer agterover, langs den knivskarpe rælling, og stiller sig paa bagbenene og veirer med snuden, med fare for at gaa overbord — kanske en umærkelig luftning giver den landkjending. Saa farer den enda febrilsk et par gange skuden rundt og kaster sig endelig resolut ud i bølgerne og svømmer direkte i land. Og vel paa det tørre skutter den det vaade ubehag af sig og iler hjemover uden at se sig tilbage, hjemover til tuen og fagforeningen og sine tusen yrsmaa gjøremaal . . .

En ensomtseilende hvid skydot er glidd som en

hinde foran solen, og indenfor kredsen af den svækkede belysning falmer i samme nu landskabet. Fjeldet blir ensformigere graat. Vandet ser kjøligere ud, den stærke gulbrune tang faar et anstrøg af grønblas sygelighed. Solen svømmer i melk . . . der er faret en flygtig skygge over dagens smil . . .

Men en anden dag kan det regne tæt og paatrængende. Strandene er sorte og skogen sid af væde. Fjorden blir tung og søvnig og rører sig ikke. Der staar en liden sprøit op af hver draabe, naar den smækker vandskorpen, den synker igjen i en liden kulp og breder sig i en ring, saa hele fjordfladen blir et levende mønster af eksentriske cirkler. Det er fiskeveir. Der er en slags sympatisk forstaaelse mellem hvitting og stille regn. Den blir muntrere, graadigere og uvornere med sit liv, naar den mærker fugtighed oven vande. Den griber sig i at sprætte. Den hellige Anton fra Padua forsøgte at prædike for fiskene. Det er ikke nødvendigt. De bider paa kroken alligevel, saasnart det regner. Ferskvandet virker alkoholisk paa dem.

Det er bemærkeligt hvor længe en slig ægte ryg kan sidde og duve i en snekke i fiskeveir. Den er vendt mod land, og toppen af en sydvest stikker op af dens vederhæftige urørlighed. Den har en arm paa æsingen, og naar snøret dirrer af et ordentligt nap, gjør armen et lidet slag i veiret, og den anden langer besindig en haand med til optrækningen. Men ryggen tar ingen del i bevægelsen; den oplives ikke af nogen spænding; den har en gang for alle overantvordet sig til den idræt at være uryggelig. Mennesket praier ryggen og spør, om den faar meget fisk. Men den dreier ikke paa sin monumentalitet; der

knurrer bare noget inde under sydvesten, hvis aabning desværre vender til den anden kant.

Som selve aasryggene! Som dette rolige Østland! Her springer ingen i veiret. Her slipper ingen snøret. Her mister ingen taalmodigheden, men heller ikke paastaaeligheden. Her er landets lange, urokkelige vilje.

Der klinger kobjælder i aasen, og det lakker mod den sørgmodige kveld. Skogen staar lukket bag regnsvøbet, og den graa dis møder skumringen paa halvveien.

Mennesket har sat sig paa en bergnab, og det er vaadt lige til skindet, men det er ingenlunde vaadere end sine omgivelser, og dets øine skumrer i fortrolighed med skyggerne.

Slig siver dagen ud, og slig modner langsomt natten, og menneskets hjerte er stumt og fordringsløst af lyksalighed . . .

ET BREV OM ÆSTETIK

Jeg staar og betragter en gulerodseng, som nogetnær er den ypperste i sin slags, jeg har set. De grønne kvaster staar i parallelle geleder paa ligelig afstand som om de var saadd efter en stram snor, og der er akkurat saa stort rum mellem hver plante, at rødderne kan voxe sig trivelige og ikke behøver at skubbe huldet af hverandre under udviklingen. Jeg ved godt, at der ikke ligger noget verk om gulerod-dyrkning inde paa bordet hos befolkningen. Den lar sig geleide af sund sans og erfaring og begaar ingen uregjerlige dumheder selv om det gjælder saa stor en ting som at grave en grøft. Desuden er det smaajenter i 9—11 aarsalderen, som har saadd og stelt med disse gulerødderne, og de har ikke engang lært det paa skolen. Der lærer de nemlig bare æstetik.

Det viser sig, at dannelse er gaat rent af mode blandt de dannede. Det er bare her ude paa landsbygden vi er saa forsinket, at vi enda anser det for en fordel at kunne læse og skrive. De virkelig dannede sætter ordet i gaaseøine ligesom «dyd». De har gjort sig færdig med begge dele og anfører begreberne under dække af ironi. Og i aviserne optræder den ene autoritet efter den anden og aflægger vidnesbyrd mod dannelsen. Snart er det en sydpolsfarer, som har mærket det paa sig, at alslags aandsliv er

overflødig; snart er det en mama, som beklager sig over det høiere skolevæsen, fordi hendes bengler ikke orker at følge med i tysk eller matematik; og snart er det en maler, som græmmer sig over al æstetiken i vor folkeskole.

Jeg har grundet paa, hvad det er for en æstetik, han sigter til. Er det det gran, der læses af vore digtere, eller det gran geografi eller norsk historie? Men vedkommende maler, som er national til fingerspidsene, ja hvis stil er saa dekadent-national, at den kræver ikke ringe æstetiske forudsætninger hos publikum, han kan da ikke for alvor se surt paa det gran enfoldig æstetik, som hjælper Vestlændinger og Østlændinger, fiskere og fløtere, til at føle sig som et folk, der igjen tilhører menneskeheden?

Det er en slags oplyst obskurantisme, som for tiden har vind i seilene her i landet: Vær specialist fra din spæde barndom. Mur dig ind i dit fag og tjen penge. Sky æstetik, hvis du ikke skal leve af æstetiken. Man var temmelig nær et sligt ideal for længe siden, dengang bokkulturen var indestængt i klostrene og fagdygtigheden florerte indenfor laugenes hegn. Og det hed dengang ogsaa: Skomager bliv ved din læst. Men den gode orden sprængtes af den moderne aand, og bokkulturen strømmed velsignende udover.

Den absolute fagmand, ligegyldig paa hvilket omraade — den absolute æstetiker ikke minst — er ikke alene den kjedeligste, den minst muntre, men ogsaa den tværest egeninteresserede af alle medmennesker. Han er visselig nyttig for sig og sine, men hans fagegoisme gjør ham uretfærdig og blind for nødvendigheden af det fri samspil af agenserne i et

frit samfund. Han er netop ingen god borger. Husk paa de privilegerede og monopoliserede næringsdrivende i de gamle samfund eller tænk paa protektionisterne af enhver art i vor egen tid. Bare vi beskyttes —! Bare vi faar magten —! Vi industridrivende, vi agrarer, vi forbudsmænd. Vi, vi —! Den rene faguddannelse skaber en økonomisk og social sekterisme, der er minst ligesaa ufordragelig som den religiøse. Den *fliser* op samfundet. Folks intelligens trænger vexelbrug ligesaavist som jorden. Men aandeligt vexelbrug er dannelse. Og vel kan man være dannet uden at være meget belæst, men heller ikke i vor tid uden læsning. Personlig dannelse er den frie, glade raadighed over aandelig eiendom, almindelig folkedannelse det fælleseie af eleverede forestillinger, som letter det aandelige samkvem.

Han havde ret den stortingsmand, som sagde, at det ikke var morsomt at staa op og forkynde selvsagte ting. Det er for den sags skyld ikke engang rigtig *dannet* i et land, hvor alle har en viss forkjærlighed for at slingre fra den ene yderlighed til den anden. Men siden jeg engang er ude paa dette farligste af alle skraaplaner, vil jeg tilføie ét par selvsagte ting om den *høiere skole*.

Den skal *ikke* uddanne fagmænd. Af den simple grund, at hver elev isaafald maatte faa sin egen klasse, da det vel umulig kan forudsættes, at alle af samme kuld skulde være skikket til samme livsgjerning. Den skal tjene den almindelige høiere dannelse ved at meddele kundskaber, som vil have sin værdi for et menneske i en hvilkensomhelst livsstilling. Altsaa modersmaal, naturkundskap, historie, kultursprog. Den skal tage hensyn til at et menneske først

og fremst tilhører naturen, dernæst civilisationen, dernæst et bestemt folk. Sin stilling i det folk skal han selv finde, naar hans særskilte evner er modnet og henviser ham til valg af en bestemt levevei.

Det er af den største opdragende betydning, at fagkredsen er saa vid, at der for hver enkelt elev blir tale om en jævn vexlen mellem lette og vanskelige fag. Den som syns, historien og sprogene er morsomme, faar til gjengjæld slide med matematiken. Slap han denne, misted de morsomme fag en hel del af sin charme. Slig er engang menneskenaturen, og det er bare misforstaat mama-ømhed at ville ha gutten sin fritaget for alt, hvad der ikke gaar i ham som fod i hose. Den som ikke overvinder de smaa vanskeligheder i skolen o. s. v.

For mange vil de aar de læste senere staa som en tid fuld af frihed og lykke. Man fik det første lille glimt af det ubegrænsede, den første lille anelse om, hvad der kræves for at *kunne*. Et matematisk bevis, klart som krystal og uforgjængeligere end alle bjerge — — et græsk verbums uregelmæssighed, skjøn som blomsterstanden paa en orkidé — — Cromwell's revolution — ja, altsaa, altsaa, altsaa *æstetik*.

Æstetik! Læren om værdien af det unyttige, værdien af det som ikke kan kjøbes og sælges, værdien af det som gjør os mennesker til noget andet og mere end en transithavn for vore fødemidler.

Og saa tilslut et lidet trøstens ord til dette arme norske folk, som aldrig faar fred for sine raadgivere. Jeg vil raade det norske folk til at gjøre med raadene som man skal gjøre med patentmediciner: Tag imod dem i Guds navn, betal for dem, om galt

skal være, men læg dem paa hylden! Snart er det ene saliggjørende at bytte sprog: Hør paa raadet, men følg det ikke. Snart vil alt vendes til det gode, bare det norske folk skyr spiritus: Hør paa raadet, men vid, at det er bedre at drikke en dram selv end at se sig sint paa at andre gjør det. Og snart opfordres folket til at befatte sig saa lidet som mulig med læsning: Vær glad, at du kan læse, eller vilde dette gode raad undgaat dig.

Det norske folk kan lignes med den mand, der begav sig til byen, ridende paa et æsel. Han red selv. Han lod sin søn ride. Tilslut bar de æslet mellem sig. Ingenting var raadgiverne tillags. Men heldigvis ligner jo ikke det norske folk dette æsel af en mand, som fulgte alle raadene.

Dette var endel af mine betragtninger over en gulerodseng.

BREV OM VIND OG VEIR

Han blaaser op eller han regner, eller han tar stort i med begge hænder og gjør begge dele. Stundom springer der paaskjønsk et stort solsmil ud over havet, og bølgetopperne pranger i et rent overdaadigt glitter. Men det var ikke meningen. Han trækker over igjen. Det var bare en foreløbig lysprøve paa sommeren.

— Han er særdeles vemodig i sin ustandhaftighed, siger en fisker, som bøder sin ruse paa berget . . . Han finder ikje ro i barometerstanden.

Manden tar det store ord behændig i sin mund og udtaler sig med sindig skepsis, som om der ikke var andet end sprang og kunster at vente sig fra den kant.

— Findes der nogen ræker i bugten? spør jeg . . . De skulde være til agn.

— Ræg! Ikje før terna er kommen. Ræga, hun gaar paa djupt vand til nogen har brug for hende.

Jeg forsøger mig alligevel med hoven indover tangbunden, men naturligvis har den vise mand ret. Ræga eragter ikke mig for nogen, som har brug for hende.

Det er fuldt af syner og omskiftelser for den, som følger leden i alle dens krinkler og krumninger. Det er en leg og et tidsfordriv mellem hav og fjeld —

de to, som begge, hver for sig, er saa urmægtige af ælde og alvor. Her ser det ud som om det er slut . . . tabt spil for havarmen . . . mat i tre træk! Et par aaretag til, og berghammeren stænger kort og godt for al videre fremkommelighed. Men nei — for kunstighed! Det var bare en odde; gjennem et trangt dybt sund runder baaden den og glider ind paa et lidet indhav, ringet af tunge aaser med smaaskog i sprungerne. Herinde begynder han at regne igjen, stridt og grundig, som om han var bestemt paa at styrte hele beholdningen til senere afhentning. Jeg søger havn i en vik og sætter mig biende under et udoverhængende fjeld. Min undersøgelsesreise burde vistnok ikke lade sig knække af *ham,* men der er intet øsekar i sjægten, og jeg vil nødig se den fyldt til randen af ferskt vand, mens jeg selv har kommandoen. Desuden er tiden min egen, og stedet egner sig til leirplads. Foruden mig findes her intet uden skeletterne af to hummerteiner. Men det er rigelig med drikkevand. Hverken paa denne side eller over paa det andet land kan der observeres antydning til menneskelig beboelse. Det er et ensomt sted. Mellem stenene ned mod fjæren nikker en dusk med lyserød strandløk. Alene at de kan gro her og blomstre er en ikke ringe naturens mærkværdighed og henpeger paa, at ernæringsspørgsmaalet er let at løse for dem, som forstaar at indskrænke sig. Der har vi for eksempel eneren. Den vilde ikke kunne gjøre regnskab for, hvad den egentlig lever af ude paa holmerne. Af lidt grus opblødt i sjøskvæt og forøvrig af modgang. Men saa har den heller ingen høiere opgave i livet end at klore sig fast og faa dagene til at gaa. At den under lykkeligere vilkaar

kunde vokset sig slank og tæt og herlig som en cypres af udvortes — det er en anden sag. Men dette er frøet som faldt paa stengrund og alligevel ikke gav tabt, armodens flora, den særdeles vemodige standhaftighed!

Sad der nu her i livd for regnbløden et første menneske, et menneske i tidernes morgen, uden pibe og Kings sorte tobak i lommen og uden losemente i udhavnen og dækket bord til hvert maal, saa vilde ernæringsspørgsmaalet snart reise sig truende af hans indvolde. Han vilde speide efter noget at svælge. Han vilde hugge tænderne i blaaskjæl og snilehuser og gnaske korstrold og krabber. Og hans hjerne vilde blive overspændt og fantasifuld af fosfor, han vilde driste sig ud paa store foretagender. I krigen med alt levende i hei, i luft, i vand vilde han blive stærk og klok for at stagge sulten, og paa en eneste kort sommer vilde han finde op de første redskaber til mord og fangst. Næste sommer vilde guden i ham lære ham at stjæle ild fra solen . . . Paa de blanke dage vilde han ligge og dovne som en kobbe paa de solede svaberg, mens hans første kvinde i tvang af kjærlighed og beundring risted ærfuglæg til ham i asken. Og hvor han vilde briske sig og huje mod brændingen af høit mod — — ja dette var livet! Og om kvelden, naar den høie nymaane glodde ned paa sin urolige tvilling i det slumrende sund, vilde han digte de første ord, som ikke betydde sult og mættelse eller minded om maageskrig og ul af dyr, ord som smøg fortrolig ud i stilheden, som om det var alle de mærkelige omgivende ting, der suste sine egne navne ind i hans øre. Men naar høsten kom tilbage med stormene og al væden fra

oven, da vilde han have spændt et skind for denne hule og han vilde ligge og rage i gløderne og kjende sin forladthed og lytte sig til religion — til gru og bæven for den vrede storhed, som dured derude . . . for veirguden, uveirsguden . . . Han, som ikje finder ro i barometerstanden!

Ja veiret og vindene. Himlen har stadig et tvilagtigt udseende. Jeg skotter ned i sjægten. Der er meget vand i hende; kanske hun ogsaa lækker for alt det jeg ved. Isaafald vil vandet smage brakt, tænker jeg opfindsomt. Det skal ogsaa undersøges.

Om han ikke snart skal bedage sig? Men der kommer en roende om odden. Han maa slæbe paa en tung farkost, for han ror som om vandet var seigt eller som om han bugserte en holme. Nu tar han peiling af det andet land, men i tidens løb vil han komme paa høide af min havn, og da har jeg bestemt mig til at praie ham. Det varer. Jeg følger med spænding siget i hans bevægelse, og endelig: Hallo! Ohoi! Det er en gammel mand, ja han er ganske stengraa af alderdom.

— Hvad heder denne øia? roper jeg.

— Hæ? svarer han.

Det var ogsaa et naudent spørsmaal, men siden jeg engang har opholdt manden og henvendt hans interesse paa sagen, maa jeg ikke gi mig. — Hvad heder denne øia? skriker jeg. Han skaater, og jeg opløfter min røst og gjentar mig selv for tredje gang. Han dvæler en stund med albuerne paa aarene, saa dreier han langsomt baaden og ror resolut helt ind i bunden af viken. Derpaa lægger han op aarene og stiger i land, og saa kommer han.

— Guettermiddag, siger han.

— Guettermiddag, svarte jeg for at blive i landsmaalet.

Jo, det maa være en ekstragammel mand, det ser jeg ved eftersyn, enda det begynder at bli skumt her under fjeldet. Hans øine har set sig ligeglad paa ensformigheden, de har et tyndslidt blik og ligger som uransagelig tomhed igjen i et ansigt, der heller ikke har nogen videre mening med sine træk. Foroven under lueranden vifter lidt vindtørt haar, som vel suger næring af mulden i hans rynker; og hans klær har lett som rusten myr. Alt det, han har paa sig, maa være samtidig med hans egen graa forgangenhed.

— Skal De ud og fiske? spør jeg henkastet til indledning.

— Fisk? siger han og synes at dra kjendsel paa ordet . . . fisk?

— Ja, siden De er ude i baad — —

— Baad? Aa haa — baad . . . ja jasan.

Han er begravet under altfor mange aar. Han har akkurat en bergvægs evne til at slænge tilbage ekkoet af det sist udtalte ord, men det opruller ingensomhelst forestillinger hos ham. Han er ikke ligefrem skabt til tant og underholdning, og hvis vi ikke tilfældigvis var truffet sammen paa dette ensomme sted, vilde vi neppe opsøgt hverandre for det gjensidige udbyttes skyld. Kanske han ogsaa snart skal videre. Regn vører han ikke, for han har sat sig slig, at det risler fra fjeldet lige ned i ryggen paa ham.

Der gaar en liden halv times tid, og han begynder at letne. Men den gamle blir trofast siddende . . . Jeg ser, at det blir nødvendig at lænse sjægten, om

jeg skal begive mig flydende hjem. Nu kunde jeg vistnok udenvidere laane øsekarret i den gamles baad, men jeg vil vise ham, at han ikke er uundværlig, og ikke beskjæftige mig ydermere med ham. Jeg reiser mig og skridter forbi ham som forbi en intetsigende overlevering og begynder at øse vandet ud af baaden med min hat.

Hvis jeg havde tænkt, at han skulde springe op og sige noget som: Nei, kjære, værsaagod, tag bare ibrug øsekarret mit, saa tog jeg feil. Han betragter min langvarige virksomhed med hatten uden synlig interesse.

— Guettermiddag, roper jeg endelig op til ham og skaater udover. Men han faar pludselig travelt og klorer sig efter. Jeg faar sat de dyvaade seil, for han frisker op, men der spiler ogsaa gamlingen ud et system af jordslaatte filler, og vi staar nogenlunde i følgeskab fjorden udover.

Under det andet land løier han atter af, og vi blir liggende klods nær hverandre i vindstillen. Saa harker den gamle og meddeler sig:

— Hun er overdaadig seint ude iaar, siger han.

Jeg begrov mig dybt i antagelser om, hvem han kunde mene. Han sagde tydelig *ho,* saa det kunde ikke være den store *han* i sin upersonlige almindelighed, eiheller sommeren eller postbaaden.

— Ja, svarer jeg, men nu maa der vel kunne forhaabes underretning fra hende.

Det er vel en skude, han har nogen af sin sildige efterslægt med, tænkte jeg. Og *forhaabes,* tænkte jeg videre . . . *forhaabes* maa være i stilen.

Mere blev der ikke talt ved den leilighed. Jeg rodde udover, og den gamle blev liggende tilbage og duppe

i stillen. Det var vel ikke mere han skulde ha sagt. Tilslut flød han for mine øine sammen med sin baad og sit seil til noget tættere graat i det graa, en flek, en fortoning — det kunde være en ørliden holme, urgammel, urgraa, arm og øde som de utallige andre.

Saa begav det sig omsider, at han slog om til vestenvind, og klarned mod kvelden.

Jeg havde rodd mig vidt omkring paa undersøgelser og var naadd ud mod det aabne hav. Jeg satte seil igjen, og det bar hjemover. Herude gnelrer maagerne, og der stryger et par kjeld paa propelvingerne lavt over vandskorpen . . . Men i indløbet lige under den korsmærkede varde paa en høirygget holme træffer jeg den gamle igjen. Paa et lidet lavt skjær, som laa gult og varmt mod kveldsolen, sad en flok tilreisende med mørke kalotter og hvide bryst. De sad ganske urørlig og pegte med næbbene og blikked mod den gamle mand, som beskued dem i stille forelskelse.

Nu forstod jeg.

— Der er hun jo kommen, ropte jeg til ham.

Dennegang hørte han.

— Ja, svarte han. — Alligevel at hun er seint ude!

Men ternerne blev skræmt af vore mange ord og spilte op vingerne og slog myge blændende buer gjennem luften . . .

Han havde en stor gnist i sit hjerte. Han var altsaa en sværmer den ældgamle mand — —

HUMMEREN

Vi kjender jo alle hummeren. Det vil sige: Vi kjender den slet ikke, men derfor kan vi godt skrive om den. Vi har ialfald spist den og kjender dens smag og ved, at den tar sig godt ud paa et frokostbord. Victor Hugo kaldte den havets kardinal, hvilket vilde været en fortræffelig lignelse, hvis kardinalerne først blev røde i skjærsilden. Vi anser den for den fornemste af Crustaceerne, fordi den gjælder for den mest velsmagende, og med hensyn til anatomi er den uhyre simpel: en bagkrop bestaaende af seks ringe og en svømmevifte; en pansret forkrop, hvis oprindelige ringe er vokset sammen og løber ud i et spyd, der i jagtloven fornærmelig betegnes som et pandehorn, mens ringenes vedhæng er omdannet til følere; end videre stilkeøine og fem par ben, hvoraf det første igjen er omdannet til klør, og endelig en mund med et helt system af kjæver. Naar vi siger: «er omdannet til» eller «har udviklet sig til», forstaar vi tilbunds hele fremgangsmaaden. Udviklingslæren afslører i en fei hele naturens mysterium.

Vi kjender altsaa ikke hummeren; men derfor kan det være lærerigt for en og anden at høre, hvor vanskeligt det er at stifte bekjendtskab med den. I dette sydlige amt er hummeren fredet fra 1. juli til 15.

september. Det store hummerfiske foregaar om høsten; om vaaren og om sommeren før fredningstiden er folk optaget af andre ting; der er næsten ingen som fanger hummer.

Da jeg slet ikke var optaget af andre ting, bestemte jeg mig til at lægge mig efter hummer, foreløbig i mindre stil, foreløbig uden tanke paa eksport. Jeg laante to teiner og en vandkikkert af en ven og begav mig en eftermiddag ud blandt holmerne. Nu kjender vel de fleste mennesker en hummerteine og en vandkikkert af udseende, men for at være letfattelig for ikke-fagmænd kan jeg bemærke, at teinen har to indgange, men ingen udgang. Voi ch'entrate — — — Paa en pinde mellem indgangene («kalvene») spiddes agnen, som bør bestaa af fersk, men ufrisk, helst halvraadden fisk. Vandkikkert er et slags dybt blikspand med glasbund.

Nuvel. Jeg gik metodisk tilværks og anstilled undersøgelser af havbunden. Det er ingen let og overkommelig sag at undersøge havbunden. Det kræver tid og taalmod. Det er noget ikke den første den beste kan sættes til.

Enhver vil kunne gjøre den erfaring, at hvor bunden er en jevn slette med bølgende aalegræs, eller en dyndstrækning, eller en gold sandsteppe, der nytter det ikke at lede efter hummer. Den trives ikke i slige omgivelser. Nei, den holder af vilde og forrevne undervandslandskaber, romantiske, kløfterige fjeldpartier med brun tangvegetation, i hvis yppighed den lumsk ligger forborgen og holder øinene opmærksomt paa stram stilk. Jeg udstrakte derfor mine efterforskninger og kom over de rigtige vildnis, hvor den bredt fligede baandtang gror i mægtige tufser,

over skumle jungler af vaiende alger, over en hemmelighedsfuld, menneskefremmed verden, skilt fra hverdagseftermiddagen ved en flere favne tyk, speilglasklar vandrude.

Nedsænket i denne verden tager teinen sig ud som et stykke civilisation i en urskog. Den virker tilforladelig, gjæstevenlig, vinkende. Den ligner formelig en liden missionsstation. Jeg ligger over baadripen og beundrer den gjennem vandkikkerten. Og maa indrømme for mig selv, at den netop har karakter af et paulun. Svaie, fremmedartede vækster skygger over indgangene . . . fredens tærskler, og derinde er bordet dækket, hjemlig mad i al tarvelighed, tak lidt rakørret. Ja slig tar det sig ud her ovenfra, set med vore øine. Men jeg glemmer alligevel ikke et øieblik, at det er en teine.

Den næste morgen er jeg paafærde i otten.

Det er blødt graaveir og ganske stille. Alle er enige med hverandre; havet og luften og holmerne; og ingen vil rigtig vaagne. Et plask af en fisk i vandskorpen vækker en vid ring af forundring, men længer ude har rigtignok maagerne alt begyndt at røre paa sig. Jeg ror forbi en odde og skræmmer et par blundende kobber, saa de buser tilsjøs. Paa et lidet skjær tripper et kjeldepar omkring og ustanselig forbi hverandre, mens de morgner sig. De siger ingenting og undgaar med flid at se paa hverandre saa tidlig dags. De har været længe gift! Etsteds over fra Lyngholmen klinger rødstilkens allerlyseste fløitetoner. — Nu skimter jeg dobberne over mine teiner; jeg nærmer mig med sagte aaretag og i en viss spænding. Dernede slumrer vildnisset; det er umuligt at se om noget er indtruffet i nattens løb,

men idet jeg forstyrrer missionsidyllen og trækker teinen ombord, forkynder de daskende slag mod dens bund, at den ikke har ligget dernede og virket i det stille helt forgjæves. Jeg aabner den og finder ganske rigtig en hummer, en voksen, fuldt udviklet støver av en hummer med alle legemsdele i den systematiske orden, anatomien forlanger. Den slaar voldsomt ind med halen og vinker efter mine fingre med saksene, da jeg forsigtig fatter den om ryggen og lemper den ud af fangenskabet.

I den anden teine sad der en mindre hummer og en vældig krabbe, som man hernede kalder paltorsk. De to beslægtede dyr havde været uenige om, hvem der egentlig kom først ind. Den ene klo tog den anden, striden var udartet til et regulært slagsmaal, og hummerens sagklo laa igjen paa valpladsen. Seierherren lod til at føle sig hjemme i teinen; den havde ædt hvad der gaves af mad og var mæt og storsnudet og vilde ikke ud igjen. Den hefted sig i den omstændighed, at teinen bare har indgange. Den klored sig fast til spilrene og bed fra sig og maatte slides ud med vold og magt. Kan hænde den forudsaa, at det bar lige fra fængsel til skafot.

Men nu reiste der sig et i og for sig interessant spørsmaal, om hvad der skulde gjøres med den mindre — jeg siger ikke: den lille, men den mindre — hummer. Ifølge norsk lov skal en hummer, der fra pandehornets spids til enden af halens midterste svømmelap ikke er mindst 21 centimeter, kastes tilbage i sjøen og under ingen omstændigheder gjemmes, faldbydes, sælges, kjøbes, modtages eller dræbes. Hummeren er det eneste væsen, hvis skjæbne, hvis liv eller død, er afhængig af en slig relativ biom-

stændighed som afstanden mellem dens pandehorn og dens andet endepunkt. Men lovens ord er rene og klare og kan ikke omgaas eller bortforklares. Jeg stirred paa den tvilsomme hummer, men var ikke istand til at afgjøre sagen med øiemaal. Kanske lidt over, kanske lidt under den fastsatte længde. Laa den paa ryggen, forekom den mig at være akkurat lidt under en og tyve centimeter; lagde jeg den derimod paa maven, kunde jeg næsten sværge paa, at den var nærmere en og tyve og en halv. Men gjaldt loven i al sin strenghed, naar dyret var invalid? Var ialfald invaliditet ikke en formildende omstændighed? Denne hummer havde i fangenskabet mistet en klo; paa fri fod i eksistenskampen paa dybet vilde den være en klo ringere. Har nogen jurist rigtig sat sig ind i, hvad det vil sige: at være en klo ringere? Jeg følte det som lidt af en human pligt at fastslaa dens længde til et knapt overskredet lovmæssigt minimum og beholde den. Ti det maatte jo ogsaa komme i betragtning, at jeg fanged hummer i et slags videnskabeligt øiemed.

En levende skabnings karakteristik er ikke udtømt med dens anatomi. Jeg havde foresat mig efter evne at trænge ind i hummerens gemytsliv. Det er heller ingen let sag. Den er nemlig utilgjængelig for blidhed; den er pansret mod enhver art af fortrolighed; den er sky, mistænksom og irritabel; den griber til vaaben ved ringeste foranledning, og den opfatter enhver tilnærmelse som en udfordring. Den er militarist og forstaar ikke spøg. Derimod synes kampen at tabe al interesse for den, saasnart modstanderen er afvæbnet eller ydmyget. Bragt i berøring med krabben hug den store hummer efter dens klo, og

krabben som kjendte baade dens overlegenhed og ridderlige forfængelighed, skyndte sig at gjøre sig kampudygtig. Den smøg selv kloen af sig. Saasnart den vel selv havde strakt vaaben, fik den være i fred.

Liggende paa rygskjoldet er krabben et frastødende dyr. Den ligner en kjæmpeedderkop, dens krans af lemmer stritter, famler, krummer og strækker sig, den udtrykker griskhed og ublufærdighed. Mens hummeren er en skabning af fuldendt skjønhed: det smale rygpanser, det spidse pandespyd, de frygtelige sakse, den smidige bagkrop med haleviften, hvis blade er af dybblaa emalje — — alt i fast og harmonisk leddeling, vækker den en eneste samlet forestilling om agressiv kraft og bevægelighed.

Krabben kan som saa mange lavtstaaende dyr forsvare sig ved passivitet. Den kan krybe sammen under sit skjold og ligge stille og ligne en sten. Hummeren er bygget til at tage offensiven. Den er en materialisation af angrebet som platonisk idé.

Den menneskelige teknik følger trofast alle vink og anvisninger fra de udviklingstrin, den kalder tilbagelagte. Til luftskibet, propelleren, ridderrustningen og det moderne panserfartøi svarer som uopnaaelige idealer fuglevingen, fiskehalen og hummerskelettet. Kanske derfor alle fremskridt i teknik nødvendig betyder tilbagegang i menneskelighed.

Næsten alle havdybets kryb vækker gru og væmmelse. Det store akvarium i Neapel er et rædselskabinet ligesaa virkningsfuldt som noget torturkammer, der vises frem i de gamle byers historiske museer. Rent instinktivt kvier vi os for at indrømme, at den menneskelige retfærdighed har benyttet sig af tommeskruer, negletænger, mamelleklyper og

spanske jomfruer. Og et uvidenskabeligt instinkt i os reiser sig ogsaa til protest imod de dyr af besynderlig og fantastisk uhygge, der fungerer som pinens udvalgte redskaber paa dybet. Der findes dyr, man ikke kan se uden at hade, dyr som vækker ens raseri, dyr hvis raffinerede hæslighed selv ser ud som en protest mod livet og verdensordenen. Jeg ved ikke, om dette er naturligt og selvsagt. Ingen videnskab vil kunne forklare, at naturen virker paa os som symbol.

— — Jeg sidder i baaden og betragter min hummer. En pansret kriger fra dybet, grum og brutal, men brav underofficer. Ikke at nævne i samme zoologi som den modbydelige blæksprut eller den gelésvedende piraal. Men ukjendt, uerkjendelig som alle andre.

Den ligger der som en sfinx. Ingenting kan læses i dens stilkede øine. Sfinxen fortærte den, som ikke gjætted dens gaade. Jeg magter heller ikke gaaden, men for dog at gjøre noget, skal jeg ialfald fortære sfinxen.

FOR FØDEN

Jeg havde besluttet at udnytte vort lands naturlige næringskilder til min egen fordel og til en begyndelse at skaffe fisk til hytten. Nogen videre lovlig jagt kan der endda ikke være tale om. Der gaar rigtignok en ko oppe i aasen, og dens navn er Frydelin; men den er en personlig bekjendt af mig, saa jeg kan af rent sentimentale bevæggrunde ikke løsne et skud mod den. Den vilde desuden kjende mig ved dagslys, og om natten har jeg ingen chancer for at træffe den. Endvidere er jeg afskaaret fra en hovednæringsvei som akerbrug. Det er feilen, grundfeilen ved min fødsel, at den ikke er foregaat i landlige omgivelser. For vistnok kan man leve paa landsbygden som bymand, men i byen er overlegenheden paa bondens side. Og hvad literaturen angaar, er den en gylden aker for dem, som har et opladt øie for de lyse sider og en fast haand over de gode magter i livet. Men vi andre kommer sørgelig tilkort *am Webstuhl des Gedankens*. Jeg følte mig altsaa henvist til fiskeri. Til fjorden behøver man nemlig endda ikke at løse adgangskort. Men lad det være sagt med éngang: der kan ikke tænkes nogen ringere beskjæftigelse for en nogenlunde oplyst og energisk mand end at sidde stille i en baad og fiske hvitting. Jeg taler af fire timers ensformig erfaring, og

nu er jeg skuffet og ser mørkt ogsaa paa den side af livet. Alt har været i orden: dræg, snøre, agn — men det er gaat aldeles som naar man kjøber ind større partier af penne for at skrive. Og dog skulde jeg have en viss øvelse — en viss rutine som det haanlig kaldes af dem, som ikke kan. Mine angler er blanke og kvasse og med modhagerne lumskelig dulgt i forlokkende agn. Fisken burde svømmet til i store stimer for at lade sit liv efter alle kunstens regler. Men der kom bare tilfældige, letsindige nap af vimse smaa liv, som ikke monner i gryden, ikke har nogen pris paa markedet, bare dirrer paa krogen og stivner i sine smaa spræl og kan slænges ud igjen uden at min kunst kan siges at have blomstret op til den allertarveligste næringsvei.

Derfor bestemmer jeg mig brutalt for ledíggang. Kaster klærne af mig og stuper i sjøen. Et plask, og bølgen lukker sig taust over mit menneskelige mismod. En fornemmelse af tryghed i det vigende element, en glat styrke, en munter saltprikket reaktion af blodet, og jeg søger ned mod tangskogene og øver mig i at aande ved gjællerne. Vore ører er naturligvis bare en af udviklingens misforstaaede omdannelser af vore oprindelige pusteapparater. Det gaar endda udmærket godt an at snige til sig en mængde surstof gjennem de eustachiske rør, og svampefiskere i Middelhavet har fortalt mig, at de trækker veiret gjennem ørene. Men opdriften gjør det vanskelig at holde sig længe dernede. Jeg staar paa hodet og holder mig fast i tangtoppene, men ofte knækker de, og ofte er de for sleipe. Det er ingenlunde let at faa ro til at bli fortrolig med landskabet, især fordi man ser det ovenfra og fordi lys-

brydningen er ens menneskeøie uvant og opfattes som et flimmer af opalfarvede kamme om randene af de mygt svaiende alger. Men som overfladesvømmer maa jeg op igjen og tar med mig et stort korstrold til erindring. Imens er snekken drevet et godt stykke fra mig, og jeg svømmer iland og sætter mig ved siden af korstroldet paa et solstegt svaberg.

Om der var indplantet en slags tankeevne i det lille stjernede utyske, vilde det som andre lavere væsener ha benyttet den til at *tro*. Den mærkelige oplevelse vilde fylde dets lille kalkhjerne med gru og bæven for den mystiske magt, der sled det løs fra muslingdyngen. Det vilde ikke kunne tænke sig, at det var et tilfælde. Men ogsaa tilfældet er en overfladetanke, som vi opgir igjen ved at tænke grundigere. Altsaa har den troende kalkhjerne alligevel ret til at begynde, hvor vi andre slutter.

Snekken ligger og driver langsomt med strømmen om odden. Den gynger i de lange magsbølger fra en forbiseilet dampbaad, saa aarene vipper ansvarsløst om paa tofterne og truer med at skubbe overbord mine efterladte klær. Men jeg gider foreløbig ikke at røre mig fra mit svaberg. Det skal vise sig om nogen tilfældige dampskibsbølger kan berøve mig mit sidste skattefundament. Og om det sker, vil jeg anse det for mere end et tilfælde. Alt er saare godt.

Hvad menneskene mon gjør i byen nu —. Det er aarets middag, og bordet staar dækket om alle strande. Der foregaar ingenting med sommeren længer, den pønser ikke paa mere nyt, den har udtømt sin fantasi, den hviler ud og hengir sig til at bie paa resultaterne. Modningens stille sorgløshed er indtraadt, alt passer sig selv i den overdaadige hus-

holdning, et mægtigt velvære forkynder sig vidt og bredt i solskinsdøsen over land og fjord. Se, alt er saare godt.

Nu her i dette øieblik falder det mig ind, at dette: «Alt er saare godt» er den egentlige pessimistiske tanke. Med den siger jeg *verweile!* til øieblikket; intet bedre, intet høiere er ivente, og om jeg her ligger som en naken pesjeræ efter mislykket fiske og gjentar ophavsgudens ord med overbevisning, saa har jeg naadd det høieste. Og alt fremskridt, al udvikling, alle kommende tider og slægter er blaf, som ikke engang kruser min pesjeræiske sindsro. Har man ikke lagt mærke til, at ingen filosofi virker saa nedtrykkende som den bestandig flade optimisme? Fordi den fatter alle ting og tilstande som led og trin, overgangsformer, mellemstadier — og med andre ord fremstiller tilværelsen som halvfærdig, stiller sit kummerlige ideal op som maal for den nu og evig fuldkomne realitet og siger: bare vent, til vi kommer saa langt, til efterslægten er naadd did eller did. Mens for den mørke begeistring livet nu i nuet er alt, ikke er brøk, er fuldkomment, er saare godt, selv om det er os selv, en haand slider løs fra vor muslingdynge. Det foresvæver mig, at Voltaire lader Candide staa tjoret til en palme og se paa, at Saracenerne braser bif af hans elskedes to fyldigste legemsdele. Som optimist skulde han alligevel ikke trøste sig med, at de nyder *les meilleurs des fesses possibles*, men at deres efterkommere engang i fremtiden vil faa adgang til endda ædlere delikatesser. Hvis da Voltaire tør forbedres?

Men imidlertid er katastrofen indtruffet: Aarerne har rullet over æsingen og har revet med sig min

skjorte og hat. Det er paa tide at opgive sin passivitet og svømme til undsætning. Og snart er snekken fortøiet under skjæret og tøiet lagt paa land til tørring. Jeg ruller en cigaret og betragter omgivelserne. Det banker op til regn i sør. Det er her fjorden vider sig ud, ikke for alvor endda, men med en foreløbig svulmen — armens valkede biceps. Hurumlandet tversover viger vestover og dukker under og op igjen med et par graa holmer, og fjernt bagenom dem dvæler langelig de violette aasrækker. Kristianiafjorden er et af de blide indfald af vor natur. Den er uforlignelig i sin prunkløse indfatning. *Den* har ikke brudt ind i landet med vold og list, *den* sniger ikke skulende i skyggen af svarte berg. Det er landet selv som har bredt leie for den store, smilende indtrænger. Derfor strækker den sig ogsaa i sin imødekommenhed helt op til den mindst smilende by i kristenheden.

Jeg hører snøftende lyd og mærker, at kvist og kvas i skogkanten bag mig mases af en fremturende kraft. Ja, men det er jo min bekjendt, det er Frydelin, som jeg paa denne dag af økonomiske bevæggrunde tænkte paa at eksploatere som næringskilde. Det værdige dyr triner anmassende frem af ulændet, knækker en gren hist og her og sludrer med klovene i stenene. Idag vil hun ikke engang kjendes ved mig, kanske fordi jeg er naken og ubeskjærmet. Hun vifter sig for klæg og gaar arg og hoffærdig lige ud i vandet, som om der ikke gaves skranker for en kos rettigheder. Frydelin! lokker jeg. Frydelin! Nei, jeg er luft for hende. Hun blir staaende og svaler sig, snuser med mulen mod vandskorpen og sætter op et ansigt som om hun forstod sig paa sjøvand og navi-

gation. Jeg angrer næsten paa, at jeg ikke har skudt hende. Grasnaut! roper jeg. Elendige grasnaut! Men hun tar sig ikke nær af gutteagtige skjældsord. Hun vender mig halen og vifter sig for klæg og nyder sin mæthed i uomtvistelig sindsligevægt. Lad hende gaa i vandet som vi andre. Der hun staar blankt speilet i det, og som det fint slaar ringe om hendes ben, er hun et sommerligt billede, et frodighedens tegn, en god magt, en lys side af livet, som jeg engang skal huske paa at skildre og bli populær paa.

Ja, det trækker op til uveir. En pragtfuld cumulonimbus har løftet sig over skybankerne i sør. Den fylder sig langsomt, idet den stiger og pumper ind og magasinerer alt det soladspredte atmosfæriske sinne. Den hovner mere og mere af farlig lummerhed, dens rande ulmer om den blaasorte masse, og det rumler tungt i dens bug. En bølge af hede, et pust fra et svælg slaar kvalmt henover jorden, klæggen stikker som besat, og Frydelin blir urolig. Hun strækker pludselig hals og løsner sit besvær i et langt brøl og vender sig og trasker tilskogs igjen. Og om en stund er solen gjemt, og den store uveirssæk revner. Men det fortsætter med jevnt regn udover kvelden. Alt blir gjennemblødt lige til tobakken i min lomme. Selve sindet blir numment af fugtighed. Ikke engang den pessimistiske sandhed, at alt er saare godt, kan varme det længer. Det er jo ogsaa bare en tirade fra første Mosebok . . .

Og pesjeræen ror hjem forbi holmer og odder og kjender sig forsagt og fattig under landets graa stenblik — —

GRAAVEIRSEPISTEL

Skyerne har samlet sig og sluppet fra sig regn, og naar disse første draaber spildes næsten nølende hen over jorden, føler vi legemlig tørkens kval som en tørst i vor egen strube. De forsvinder, de væder ikke, de preller af mod støvet paa straa og sten, de stjæles af luften og forflygtiges i virkningsløse atomer. Indtil et brus, et samlet pres af mylrende smæk indleder skuren, væden, det livsalige plaskregn. Det stritter og knitrer i alle de forarmede vækstliv, de skrumpne nerver strækker sig, det smasker i porene, bladene vimser ellevild paa stilkene, til de overgir sig og hænger slappe af vaadt velvære, og støvet slubrer vand og blir til muld igjen, hvoraf det uretmæssig er taget.

Jeg gaar mod kveld under dryppende trær langs en sti, hvor barnaalene alt seiler i de smaa bække. Fremme i en lysning hænger regntaagen let over de unge furutrær, hvis blaalige naaleholdere ledder sig mærkelig omslørede op i skumringen. Aaserne skygger langt udover det blanke vand, nattens bløde mørke begynder varlig at gjemme alle ting for hverandre, mens vesthimlen under regndækket endnu en stund skinner i en strime af straalende messing.

Sommeren hælder, og alle høstens tegn syner sig. Der blir stille for folk om strandene, alt som nætterne mørkner. Høivandet skyller ind stimer af gop-

ler, som forbitrer ens bad med sit bedske slim. Om kvelden dypper man aarerne i morildens blege fosformørje.

Ja, den har igjen slaat ud sin spraglede vifte, vor høst . . . Det begynder med et enkelt stænk, en nats kuldslag over en spinkel, løvet gren, men en dag staar pludselig en ensom rogn borti aasen og blusser . . .

Inde i skogen brister einstapen som svidd med krøltænger, og den lidt ramme gjærlugt af plantelig, som lagres og gaar i muld —, høstemmen, den prikkende, mandelsyrlige, driver af den klamme jord.

Man gaar sine gamle veie og kommer, hvor sommeren holdt hus og lukked med sin frodighed. Det er som væggene har videt sig, som om stammerne har traadt tilside og aabnet vide, tindrende udsigter over fjord og fjerne fjeld . . . som om der er sket opbrud og flytning og det, der staar igjen, stirrer mod vinter!

. . . I disse dage har de tat op poteter her omkring. Det gjøres med en maskine, som reder dem ud af jorden, store og smaa, som en grundig finkam. Men idag driver regnskodden sid østenfra, og arbeidet er indstillet. De sidder og koker kaffe omkring paa gaardene.

Jeg gaar og tænker paa, om jeg ikke kunde benytte min tid til at gi landmanden nogen vink . . . som saa mange andre flinke mennesker, der har adgang til aviserne. Jeg læste netop, at nu maa der «privat og offentlig med kraft og iver arbeides paa at udvikle de egenskaber, som fortrinsvis øger landets kapital — den materielle og den aandelige. Vi maa med andre ord fremme god økonomi og nøisom-

hed, flid og dygtighed i al haandens og aandens gjerning!»

Det slog mig med éngang, hvor overraskende disse bemærkninger er ved sin selvindlysende uimodsigelighed, og jeg studset ligefrem over, at jeg ikke selv har kunnet finde paa at skrive et sligt gyldent ord i rette tid.

Vi maa fremme økonomi og nøisomhed, flid og dygtighed i al haandens og aandens gjerning!

En slig sætning er skikket til at revolutionere et samfund. Der staar formelig et veir af den, et aandens og haandens piskende uveir over al efterladenhed, ødselhed og slendrian! Gad vidst om de har læst den omkring paa gaardene? Og om de kan blive siddende og drikke kaffe og lade som ingenting?

Jeg vilde altsaa gjerne komme med nogen vink til landmanden. Selvfølgelig forstaar jeg mig ikke paa landbrug, mere end ganske i sin almindelighed. I store træk. Jeg sagde til en af mine naboer, at høstbeitingen var skadelig — — *det* stod i «Verdens Gang.» Men desværre havde jeg glemt, hvad den var skadelig for — om det var for volden eller kreaturene. Jeg sagde altsaa til naboen, at han fik holde op med den høstbeitingen, som var skadelig for nautene. Men han lo mig midt op i ansigtet og vedblir forhærdet med sin høstbeiting.

Saa er det en anden ting: de smaa indtægtskilder! Jeg læser ofte i aviserne, og jeg hørte nylig et foredrag af en seminarist om, at de smaa indtægtskilder i vort land flyder ganske ubenyttede hen. Rigtignok var foredragsholderen selv, som de fleste af os andre, lys levende bevis paa, at ikke paastanden holdt stik . . . Men skulde man ikke kunne se lidt videre

end til det faktiske, blev der aldrig holdt noget vækkende foredrag, og *den* lille indtægtskilde vilde ogsaa være stoppet. Altsaa:

Sop! Her omkring i skogene findes der sop nok til at forgive en hel udflugtsforening, men de blir staaende og raadne til ingen nytte, fordi ingen gidder samle dem. Børnene har to ugers potetsferier, men folk lar dem heller gaa og gjøre nytte og sortere poteterne efter maskinkjæmmingen eller gjæte end streife omkring i udmarken og finde paddehatter. Der mangler forstaaelse, sagde den anførte seminarist: Intet, sagde han, savnes saa saart som forstaaelse! Men han ytrede haab om, at nu, naar endelig vort forhold til Sverige var ordnet, vilde der ogsaa komme nyt liv i soppesankingen.

Men jeg fortsætter med mine vink. Vi maa fremme nøisomhed, heder det i den artikel, jeg saa misundelig beundrer. Kan vel nogen opfordring være bedre paa sin plads overfor en nation som vor? Den fører sandelig et yppigt liv! Den svælger i frugterne af en gavmild natur! Den mæsker sig med udsøgte retter og overbyder liljerne med pragtfulde klædebon! Og flid? Om man netop havde lagt an paa at stille sømmet paa hodet, kunde man ikke truffet fingertuppen sikrere end ved at opfordre vort folk til flid. Men skulde man gaa omkring og læse høit sin opfordring, vilde man risikere, at ingen havde tid til at høre den.

Jeg kunde vedblive at vinke, men det vilde bare være at gjentage, hvad andre har vinket bedre. Jeg føler smertelig savnet af den autoritet, som ledsager de ufortrødne, lands- og fremtidsbekymrede alvorsmænd, som i sit alvor bare overgaaes af dyrene, der som bekjendt aldrig smiler. Da Nils Klim kom til

Potuanernes land, klatrede han af skræk for alle de træede, alvorlige borgere op i et træ, men slap sig ned igjen i dobbelt forskrækkelse, da han mærkede, at træet var selve borgermesterens kone. Om vore Potuanere bare ser en liden freidig fyr med en cigaret i den ene mundvig, tror de Norges fremtid er i fare, og fluks ryster deres sædelige alvorstræ af sig en ny lov, et nyt forbud, en ny skræk og advarsel...

I disse dage har de som sagt tat op poteter heromkring. Men idag er der graaveir. Det er som om bygden stænges inde og overlades ganske til sig selv. Aaserne ligger lange og kjeder sig og risper med grantopperne i regnskyerne, og skodden trases op i graa dotter under driften. Den gule septemberbrand i løvskogen har ingen glans over sig. Der er noget gjenfærdagtigt over bladenes prangen, nu naar solen er væk, der selv hang som et umaadeligt, sygnende blad paa høsthimlen. Især bjerkene er pjuskede. *Den* gule farve er absolut upassende i regn . . . i *vort* klima, som bronchitiske ældre damer siger. Man kan ogsaa gjøre formeget af at falme glad.

Jeg skræmmer op en flok kraaker, og de flygter, men sværger, at de skal komme igjen. Jeg langer en sten efter dem, bare for at markere, at jeg ikke anerkjender forsamlingsfriheden, for endnu har aldrig nogen rammet en kraake med en sten. Det er mærkeligt, hvor godt de tar sig ud mod den lave, graa himmel. De ligner fygende sodfiller. Alvorsdystre fygende sodfiller, der meddeler vink i luften. De hører med, de ogsaa; derfor tar de sig ud. De *gir* graaveir.

Men herinde i granholtene gror soppen! Det er synligt paa den, at den er kommet paa moden. Den

æser op i kardinalrøde bylder som om den mente: Her er essensen af hele landskabet! Men jeg har observeret en mærkværdighed, som jeg overlader de kyndige til betænkning: jeg har fundet en *Amanita* snyltende paa en *Boletus*. Rund og rød red fluesoppen paa den hvide stamme af rørsoppen. Men nu er som alle og enhver véd fluesoppen giftig og den rørsop, der her er tale om, ganske uskyldig, ja kanske lidt flau i smagen i al sin næringsværdifulde harmløshed.

Hvor fik altsaa fluesoppen sin gift fra?

Teologerne i middelalderen grubled over det ondes oprindelse og kunde ikke forlige det med ideen om en algod skaber. Jeg var stedt i et lignende dilemma. . . . Naar alt var saare godt i rørsoppen, hvor i alverden fik da fluesoppen sin gift fra?

VINTERLAND

Det lider med januar, og nu blomstrer mandeltrærne paa bar kvist, spædt og lyserødt . . . men ikke her. Det er forbi med de dage, da man holdt sig med sydlige vintre og ikke behøvde at spare paa solbeholdningen. Skrive vinterbreve fra himmelstrøg, hvor den gamle høst og den unge vaar smiler til hverandre og kaster roser over det lave vinterhegn, som skiller dem — det er en fornøielse. Men beskrive den vitterlige, uomstødelige vinterkjendsgjerning, den lange pause, da naturen indstiller sin virksomhed og ikke gir livstegn fra sig, det er en kunst, jeg opgir. Desuden er det upatriotisk at udsætte noget paa vinteren, fordi den ansees for en specifik national aarstid, en medgift vi har faat med Nordpolen. Vor vinter kræver ikke alene respekt, men begeistring. I sin mægtighed har den intet tilovers for kritiske bemærkninger. Den sætter sig tilrette paa det knuste landskab og gjør sig bred i den livløshed, der er dens værk. Og prises af malere og sportsmænd.

Men i tilblivelsen, før den har begyndt at kjede ved sin langvarighed, sin ensformighed, sin nærgaaenhed, sin saftudtømte, selvfølgelige renhed, sin ærværdige hvidhed . . . i krystallisationsmomentet har den ikke destomindre en skjønhed, som vækker fore-

stilling om en art skabende kraft . . . Naar det stivner, naar det brister, naar de smaa ribbede kviste higster i sno, naar den sprøde natis klimprer langs bækkeløbene og frosten med tusinde pincetter kniber i de pinte livsaarer, naar høstens sidste hvisken risler hen, før landet lukkes inde i den langtlydende vinterlige enetale, da imponerer denne døde kraft, som faar alt til at forstumme, og kommer man ud af sit hus en slig første vintermorgen og ser markerne graa af rimslag og trærne drømmende mod den ulmende solopgang — drømmende bort sine fattige kviste under en dunlet blomstring af natudsprungne krystaller, da kan ens sind fyldes af det nyes forundrede velbehag, og man siger til sig selv: det er vinter! Det er endelig vinter!

Eller en skumring, naar den første sne i et mylder af vildfarende prikker vimser mod jord! Det er netop en slig vinterforjættende første snefaldskveld, man kan mærke, at noget er uforandret og uforanderligt, livsfølelsen, den dybe grundløse forklaring paa, at man er *til* og er *slig*. Jeg saa en gammel mand møisommelig skrabe sammen til en sneball og klemme den mod den nærmeste væg . . . det var, fordi det var den første sne!

Ti allerede nu det lider med januar og sne har afløst sne i flere lag, og vinteren er ved velmagt og har sol og vind paa sin side, er det forbi med dens stemningsmagt. Den frembringer ikke god natur længer. Den ciselerer ikke, tegner ikke . . . den maler ivei grovt impressionistisk og modellerer plumpe snetrold. Skal dette være en unggran eller en myretue? Gjenstanden er ubestemmelig. Her har været anvendt for meget sne. Det er publikumsnatur. Na-

tur for skiløbere. Og hvor man gaar: den samme overlæsselse, den samme ensidighed, de samme runde hætter over tingene, den samme selvtilfredse udholdenhed i gjentagelse. Linjebrydningen, farvekrydsningen, de tusen luner af det levende, individualiseringen, den strømmende mangfoldighed af overraskelser . . . alt er skrumpet bort under summarisk afrunding og udjævning, under hvid vat eller forenklet i braa, intetsigende kontraster — — —

— — Jeg skulde gjerne reise til Rusland, skrev omtrent Heine i et digt, men jeg er bange for, at jeg ikke kunde taale knutt i de strenge vintre. I Leroy-Beaulius eller en andens store værk om Rusland staar det, at den lange vinter er aarsag i, at bønderne sover det halve aar ad gangen paa sine umaadelige ovne uden at tage anden næring til sig end vodka. Men naar de reiser sig slunkne og grætne ud paa vaarsiden og faar sat mad tillivs, vaagner livsaanderne i dem med uanet vælde. Da valser de op med sine koner og heste og kjører i troika til byen og begaar dumheder nok til at kvitte for den lange dvale. Men derefter opstaar ruelsen i dem, og de farer hjem til bod og tænder dobbelt blus under helgenbillederne og arbeider i sit ansigts sved i alle de maaneder af aaret, som kræver slid . . . Om de levde saa, vilde det være et fornuftigt liv, et sindrigt forsøg paa at bringe tilværelsen i overensstemmelse med naturens love. Og de vilde være begribeligere og elskeligere end de moderne, for hele aaret optrukne menneskeautomater, som arbeider drømmeløst mod velvære og død. Aarstiderne skal lystres. Mai stiger ikke blomstrende og berusende op i et menneske, som har aaret sønderhakket af ensformige pligter.

Livet er en drøm, som de allerfærreste gir sig tid til at drømme — — — — —

— — — Har vinterlængden og vinterkulden sat noget mærke paa vor egen folkekarakter? Det ved jeg ikke, men formodentlig vil man kunne hente oplysninger om det i en eller anden fransk reisebeskrivelse. Hvis der er noget sandt i det jeg netop citerte om russerne, har vi i en ganske anden grad forstaat at forsone os, ja assimilere os eller underlægge os vinteren. Brugen af *ski* viser det. Og mangfoldige andre ting. Nationen er mere høirøstet om vinteren. Og gladere. Og de unge piger lattermildere. De er heller aldrig mere sommerfugleprangende end midtvinters. Vinteren føles altsaa som en festtid. Den minste smule solvarme gjør en gjennemsnitlig nordmand døsig og mistrøstig. Men han er lige modtagelig for den oplivende virkning af tyve kuldegrader som af en gloende ovn. Folkets energi er vinterlig, ikke spontan, men reaktiv. Den trænger modstand. Aldeles som nordmænds ideer, der først udfolder sig i debat. Derfor tænkes der her i landet kun over aktuelle ting. Og det er karakteristisk, at to modmeninger øieblikkelig krystalliseres om sine poler, saa snart et spørsmaal reises. De gror ikke op af nogen stille eftertænksomhed, for der hersker slet ingen stille eftertænksomhed. Derfor er det saa let at drive politik her i landet, og derfor har al upraktisk aandsvirksomhed saa vanskelig for at trives. Det, som trænger varme og lang grotid, har vanskelig for at trives. Det er et vinterland — — —

— — Det lider med januar, aarets altforlange indledning. Paa vinduet har kulden afsat nogen fine tegninger: en lang svunget midtstamme lodden af

regelmæssige udløbere. Nu ser jeg det: den ligner nøiagtig lykopodium, vor skogbunds vakre krybe-piante, af hvis støv venlige apotekere laver trøstemel til smaa saare ender. Der findes altsaa trods al videnskab et synligt slægtskab mellem krystallisation og liv. Vinteren er ikke totalt ophør af forretningen. En anden januar vil mandeltræerne blomstre — —

VERONA

Sletten om Verona, som i min erindring er den gyldne slette, er gusten af vinter. Alperne rykker truende og tindrende nær i snehvidheden, og Adiges isvand funkler i grønne hvirvler under broerne. Nogen skjønnere by end Verona i blaa skumring slig en sen vintereftermiddag har jeg aldrig set. Al den rene plastik i den italienske fjeldkunst, al den velbevidste ynde i denne stigen og vigen af linjerne i det, man i andre lande vilde kalde natur, triumferer i denne hvilende gruppe af atletiske fjeldkroppe om Capulet og Montagues gamle herlige stad.

Den tveeggede italienske lidenskab, den opflammende elskov og det ulmende had, den lidt tomme fyrighed, og den dybe, varagtige grumhed, har tidligere end i nogen digtning præget sig i selve byens fysiognomi.

Derinde i hjertet af byen rager et fjeld, mægtigere end dem, som slynger sine lemmer omkring den i en slags evig ung sorgløshed. Det er den romerske cirkusruin, skelettet af de svundne og smuldrende lysters frodige bestialitet.

Staar man deroppe paa det øverste trin i trappeteatret og ser ned i stengryden, hvor engang et menneskehav kokte, næret af det knitrende menneskebrænde paa bunden, paa arena, da er det ikke bob-

lingen af blod, ikke fræset af seid, ikke larmen af liv, man hører, men det er stilheden, man lytter paa.

At det endelig er blit stille! Fok siger: stille som graven. Der kan være stille i en kirke og stille paa de øde vidder. Men især er der stille i denne romerske cirkusruin. Der spøger ingen. Der tusler ingen. Denne vilde, amfiteatralske aabenhed mod solen er uden lyd, og denne lydløshed i en stenkolos, hvis arkitektur former et opspilet svælg, hvorigjennem al jubel skal huie og al jammer tude høit mod himlen, medens de egentlige bæster knurrer understemmerne dumpt og underjordisk fra de buede bure under imperators loge — — denne lydløshed er det, som *sanselig* gir én forestilling om historie, om det ugjenkaldelige *forbi*. Dette teater faar endelig for ens øine og for ens fantasi sine rigtige dimensioner.

Det er en vældig selvmodsigelse: det er en ruin, som trodser tiden. Det har pladser til tusener af tilskuere, og alle kan se ligegodt — men der er ingen til at sidde der.

Dette bygværk med en uantastelig enhed i plan, med en genial hensigtsmæssighed i symmetrisk konstruktion, med en mægtig stensjæl, det ligger hen som et evigt paradelig — vel fordi menneskene for evig har mistet sine stensjæle?

Grusomheden fester ialfald ikke under aaben himmel, og vesperklokkerne fra de mangfoldige graa klokketaarne fortæller hvorfor.

Jeg kommer ind i de trange gader med de smukke venetianske, halvt mauriske huse. Romeo fryser. Han begraver næsetippen i kappen, som er slængt

elegant henover den venstre skulder. Han er bange for at forkjøle sin serenadetenor. Han har sit ansigt, hans øine kan funkle, men hans sind funkler ikke. Ogsaa *hans* skikkelse fortæller historie og om det ugjenkaldelige *forbi*.

— — —

Men Verona er bare indgangen til Italien, og vi iler til andre byer og andre tanker.

EN ROMERGADE

Her hersker en viss gammeldags uorden i det daglige liv, en slendrian, som for unge og lette sind har sin charme, men som for nøiere regnende karakterer er en vederstyggelighed. Her er damer, gode nordiske husmødre, hvis dage stritter som smaa naalepuder af ærgrelser, forvoldte af baker og slagter og melkemand. Og driver leverandørernes slyngelstreger dem til at opgive sig selv og husholdningen og friste livet paa restaurant, kan de ligesaa godt først som sidst opgive troen paa en lovmæssig verdensorden.

I Gogols store roman holder en forgjældet godseier en kok, som fordomsfrit sætter sig ud over alle smaalige, tilvante regler for madlavning og krydrer retterne med de ingredienser, som er ham nærmest for haanden. Om det er sukker eller sennep, han kommer i kompotten, beror paa den miskundelige slump.

Et sligt improvisatorisk skjælmeri vil ingen god nordisk husmor frakjende de romerske kjøkkenmestre, men spøgen falder ikke i hendes smag. Stikker der en liden djævel af en hvidløg i oksestegen, faar hun taarer i øinene, og ligger speilæggene og oser i olje, faar hun ondt. Og saadan er ikke bare kvindenaturen. Jeg har en høiagtet ven hernede, en

ældre lærd, som bare nyder vin under middagene og ser ud som om det eneste han kunde æde, var opvarterne.

For satte livsvaner, for enhver nordisk patriotisme, for al trang til fløde til kaffen, er Sydeuropa en skuffelse. Der sad en respektabel ældre dame inde i vort trattori. Hun beklaged sig over smørret, som var usalt, og over skorpen paa brødet. Over vandet, som forvoldte haard mave, og over vinen, som virked modsat. Over solen, som skaffed hende hodepine, og over skyggerne, som gav hende gigt. Men en ung ilter fløifjeldsstemme skar af: Di er'kje nokken kunstnernatur!

*

Den tidlige færdsel i gaden, de fortrolige skridt af de første, som er oppe, de vindskibelige samlere af cigarstumper, og af de næste, søppelmændene; dørhamrene, som begynder at røres; de tunge bondevogne; en utidig, gneldrende kirkeklokke . . . man kan sove rolig over alt, men det første morgenmøde mellem værtinden og brødmanden i forstudøren er dagens uafviselige allarmsignal. Værtinden er en signora, og hun pleier at bringe dette faktum i erindring, men ingen faar tiere og smerteligere føle, hvad de sociale afstande har at betyde end vor usselige paria af en brødmand, som foruden brød og maccheroni bringer olje og kolonial ind i huset. «Man maa enten ha ydre eller indre dannelse,» siger vor signora. «De, signore, og jeg, vi har begge dele.» Men hun underforstaar, at det er et sjeldent og lykkeligt

samspil af tilfældigheder, som har ført os to sammen. Brødmanden har ingen af delene. Han er bare skikkelig og høflig og frygtsomt underdanig, naar han har løiet op sukkerprisen med en soldo eller knebet et lod af vægten paa brødet, og det gjør han bestandig, fordi han er fattig og simpel og gift.

Vor signora veier brødet og de andre varer. Der er som sædvanlig lidt for lidet af alt, og hun geraader som sædvanlig i affekt. Hun elsker sin veltalenhed og sin toskanske dialekt, og hun affærdiger ikke skjælmen med de første de beste ord.

«*Birbante*!» raaber hun. «*Truffatore!* De forfalsker vægten, De er et fordærvet menneske, ikke ældre end De er. De er et sørgelig eksempel paa et udskud, og jeg beklager Deres døde mor og Deres kone og alle Deres smaa uskyldige børn — — *Dio mio,* utysket er jo gift ovenikjøbet! — — De forfalsker vægten, forvorpne menneske, De stjæler os brødet ud af munden. Fy for en ulykke! Hvad tror De, de fremmede skal mene om os? Det angaar Dem vel ikke? Her bor en signore, en russer fra det yderste Ungarn, en lærd og beleven mand, som studerer kunst og *forstaar* sig paa kunst. Hans mening er kort og godt den, at alle romere er kjæltringer af naturen. Jeg respekterer en slig mening, og min mand respekterer den, og har vi ikke ret? Og hvem er *De?* Og hvem er *jeg?* Jeg er en signora, og De er en ynkelig liden bakerskurk. Vilde det være passende, om jeg lod mig byde enhver uforskammethed? Vor familie er *gentilissima* og høit anset i hele Rom og i Siena, og for ti aar siden eide min mand en halv million lire, *en halv million,* og min mands søster, som er død, poverina, talte fem sprog, deriblandt fransk. Og her kommer

De, et menneske lige ud af populacen og forsøger uden blu og paa en nedrig maade at trække os op — — —»

Uden blu er et overilet udtryk om den arme baker. Det betegner ham ikke. Han ser under vor signoras haglende bebreidelser ud som blu og brøde i segnefærdig forening. Han klaprer med knæerne, og øinene flakker forskræmt omkring væggene, som om de ledte efter smuthuller, og han stammer: «Signora! *Distintissima, stimatissima* signora . . . det skal aldrig ske mere. En ren feiltagelse. Ak, jeg arme mand. Betænk, kjære frue, jeg er poverino.»

Og let og befriet og med den venligste stemme trækker han sig tilbage med et *paa gjensyn!* Og vor signora raaber elskværdig efter ham, som om intet var passeret: *a rivedérlo!*

Vor gade er et «*Impasse*», og færdselen stønner forbi, men skvulper herind i dødvandet mange af de eksistenser, som driver for stumperne: tiggere, lediggjængere, gjøglere, modeller og almindelige ubestemmelige individer med mistænkelige ansigter. Gadestumpen faar et festlig anstrøg især i de uger, da Senatus populusque romanus tillader maskerede og kostymerede personer frit at færdes paa gaderne, «saafremt deres forklædning ikke gir den offentlige velanstændighed nogen billig grund til beklagelse eller deres personer ufordelagtig maatte være politimyndighederne bekjendte». Man skulde tro, at netop mennesker af denne siste kategori maatte ha en særlig opfordring til at forklæde sig.

I kjærrer pyntede med spraglede filler og halvvisne guirlander kommer de agende, de unge glade mennesker og de mødige professionelle gjøglere. De dan-

ser til en musik som sjelden lokkes frem af ædlere instrumenter end klaverlirekasse, og de indlader sig sjelden paa andre forestilinger end de traditionelle pryglemimer. Men maskerne tilhører ofte et høiere fag, dem vi kjender fra de ældste folkekomedier og ned til Goldoni: en elsker i allongeparyk og med blomstrende sminkekinder og hans fortrolige, en brighella med sort og krumnæset og djævleblændt skurkefjæs.

Kjærrene drager videre, og publikum spreder sig. Bare vore urokkelige solslikkere blir igjen. Det store, triste hus over gaden er et asyl for uskadelige og ulægelige sindssyge, og op mod solvæggen under de jernsprinklede vinduer læner de ledige medmennesker sine kroppe og nyder betragtningens hvile. Jeg ved ikke, hvor mange har sagt det, men det er et af visdommens siste ord, at alle fornøielser har sin pris og alleneste glæden er gratis. Den byder sig ligelig og rigelig til menneskene og bier paa dem den lange muntre dag i alle solvægge. Der gives ingen spildte dage i de solbeskinnedes samfund, deres sind luner sig harmløst som tusenfryd mellem alle tilfældige tanker, og alle kartgrønne protester mod livets smilende ufornuft forgyldes humoristisk af det omfavnende solskin.

Og alligevel og tiltrods for at jeg nylig har læst Vilhelm Andersens livspoetiske og livstilfredse betragtninger, eller kanske netop derfor, er det mig paafaldende, hvor lidet glade de ser ud, de sammendrevne dagdrivere mod galehusets solvæg. Jeg har tænkt mig, at kanske en eller anden uvæsentlig omstændighed som sult eller sygdom eller husvildhed har lagt en viss dæmper paa deres naturlige og umid-

delbare livsglæde, saa de heller kunde ønske sig indenfor end udenfor de jernsprinklede vinduer.

Det er ikke alle, livets ufornuft viser sit smilende ansigt.

TIL FIRENZE

Det er bestandig lige mange mennesker ude og reiser, naar man selv skal reise. Bønder, som stinker af hvidløg, koner med knytter og kurve, haandværkssvende, munke, soldater . . . et haabløst virvar, før toget kommer i gang, men en mærkværdig orden og ro, naar alt er stuvet sammen. Jeg beundrer disse menneskers evne til at gjøre sig det bekvemt i ubekvemme forhold. De slaar sig ned i en kupé som i sin egen leilighed, spiser sin vante mad og byder de medreisende med en rundelig haandbevægelse at tage tiltakke. Naar de har spist og drukket, tænder de cigarerne og passiarer og synger lidt, og siden strækker de sig mellem hverandre som om de strakte sig paa divaner. Deres velværeforestillinger er absolute, de er uafhængige af tid og rum, og deres sociale medgjørlighed stikker grelt af mod den passive fiendtlighed, hvormed mennesker, som ikke kjender hverandre, omgaaes i nordiske lande.

Men paa en lang reise slappes selv i syden den muntre spænding ved at reise, man blir træt af at sidde med naboens albue mellem sine ribben, og protesterer, naar en kone paa en mellemstation vil trænge sig ind i kupéen med en syg kat . . . Det hjælper ikke: konen borer sig fast og stikker hatæsken med katten under sit skjørt.

— Jeg kan ikke fordrage katter, siger en ung mand. Og jeg forstaar ikke, hvad slige bæster er ude og reiser efter.

— Hvem spør, hvad De selv er ude og reiser efter? siger konen fornærmet og samler skjørterne om hatæsken.

— Nei, hvad reiser vi vel alle efter, udbryder en gammel mand i faarepels . . . Store Gud, hvad reiser vi efter . . .?

— Hvad er det forresten, som feiler katten? spør den unge.

— Aa poverina, hun er i omstændigheder, svarer konen.

Alle ler.

— Saa haaber jeg hun venter, til De er fremme . . . ellers kunde De komme til at betale barnebilletter . . .

— Den slags indtræffer ofte pludselig og uforvarende, bemærker den gamle . . . Jeg har været en gang i mit liv i teatret paa Foria . . . Men da blev komedien afbrudt, fordi en kone kom i nød paa en af de bagerste rader . . . og jeg fik ikke engang igjen pengene. Tvi for gjøgl!

— Kanske hun var ansat til det? foreslaar en, og alle ler igjen.

— Det har aldrig faldt mig ind, men det kan godt hænde. Verden er bare bedrag . . .

Det er igjen en station. Toget begynder at sagtne farten, vognen dirrer under drønnet af stødbolterne, og drønnet forplanter sig taktfast ned gjennem vognrækken. Ingen af, men bestandig nye ind . . . Det er ogsaa begyndt at bli en smule kvalmt, og de mand-

lige reisende, som ikke kan faa sove, fordriver tiden med at spytte.

— Det er ganske løierligt, hvad de finder paa . . . siger den gamle mand i faarepelsen til en skaldet kapuciner, som sidder og dupper i halvsøvne . . . De har slaat op paa stationerne et forbud mod at spytte . . . det skal være sundhedsfarligt! Tvi! Jeg har spyttet i tre snes aar og befinder mig ganske vel.

Kapucineren nikker med lukkede øine, og der kommer ingen samtale istand.

Atter stans. Arezzo . . . to minutter . . . konen hutler sig ud med sin hatæske og sin kat, et par mandfolk farer op af søvne og dingler efter . . . toget larmer igjen afsted, vi har faat et vindu op, og trækken slaar bjergvinden imod vore ansigter . . . bjergvind og vinter, og over snefjeldene gnistrer der stjerner . . .

— Ja, hvad reiser vi alle efter? Store Gud, hvad reiser vi alle efter! gjentar den gamle i tanker . . . Jeg har været i Neapel, hvor jeg har en datter, som er gift med en husholdervært . . . men hvad skulde jeg der og besøge Dem? Man har ingen glæde af sine barn i min alder . . . det var et simpelt hus, de holdt . . . slet og ret et uanstændigt hus.

Men ingen gidder høre paa den gamles besværinger. Han blir siddende og mumle alene i sit store, hvide patriarkskjæg. I kupéen blaffer parafinblusset sygt og sodet oppe under taget, og den ensformige klirr af jern mod jern har, medens toget skumpler afsted, dysset de fleste passagerer ind i en værkende tredieklasses blund paa træbænkene.

I det vankelmodige lys kan man ikke spore andet udtryk end træthedens paa nogen af de mange ansigter. Der glider den samme maske over forreiste og

forvaagede tredieklasses passagerer; fællesforpjusketheden visker ud eiendommelighederne eller ens blik for dem, og de tilfældig sammenspærredes ligegyldighed for hverandre fortsætter sig lige ind i deres søvn som stupid udtryksløshed i ansigterne . . .

Firenze! Endelig . . .

Man kan kjende paa lugten og ved den tilsvarende sans kjende sig igjen og kjende sig hjemme i disse middelalderlige byer. Om jeg som en af de lykkelige mystificerede personer i de arabiske eventyr blev ført ind i en af dem, skulde jeg kunne skjelne, hvor jeg var, og lugted en af dem særlig moderne skulde jeg sige, at det var Rom. Men fremforalt tiltaler mig lugten af Florens. Den er ikke harsk af asaføtida som Neapels, ikke sur af gytje som Venedigs, den har tvertimod den ældens sødme, den hengjemte liflighed, som bedre end selve gjensynet af de fortrolige ting kribler i minderne . . .

Det er igjen de trange stræder uden fortaug og med rendesten i midten . . . det er igjen de sturende paladser med spiltougringene og fakkelstagerne af massivt jern i frontmuren . . . det er igjen de aabne døre med skomagerborde og høvelbænke halvt udenfor, og grøntboder og traktørsteder, hvor suppen koster 10 øre. Og lygteskinnet slaar rødt opad de ru mure, og i den lumre natteluft veirer man med næsen lugten af Firenze . . . som en hund sin gamle herres — — sin gamle herskerindes.

Hvad er det for en parfym, hun har brugt i saa mange aar? Violer har hun bare en stakket tid af aaret, og hendes røde lilje er duftløs . . . Nei, det er ingen enkelt essens . . . det er alle de levende og døende, blomstrende og visnende ting, hvis aande i

forening dvæler mellem murene . . . Det er lugt af raa huder og rosmarin, af timian, sardinsk tobak og halvkokt kaal, af sorte oliven og brugte klær og hvidløk og nedtraadte citronskaller . . . ja, en analytiker vilde kunne skjelne mangfoldige andre ingredienser, men i syntesen ligger velbehaget.

Jeg opsøger mit gamle spisested, som enhver nation gjør fordring paa at ha opdaget først. Man pleier ogsaa at love hverandre at holde det hemmeligt for venner og fiender, men ingen holder løftet, og stedet florerer. Man kan blive lei af mange ting i Italien, af det 3. klasses jernbanestel, af Danteforelæsninger, af offentlige ure med én viser, af ublu tiggere og af Victor Emmanuel paa sin hoppe, men man bevarer sin første kjærlighed til det trattori, man selv har opdaget. Her gaar tingene som sædvanlig lidt paa skraa, og kokken svigter ofte sine beste indskydelser. Men hvad er der ikke for en munterhed i trafikken, naar der baade kokes og fortæres, passiares, musiceres, tigges og tuskes i det samme rum! Der staar kokken og vifter under sine kjedler, saa gnisterne fyger, og han passer de jern, han har i ilden, alt i medens han gjør sit for at be-live selskabeligheden ved de forskjellige borde. Han følger med spænding retternes aflevering til hver gjæst, og naar vedkommende har tat sin første mundfuld, roper han med overdøvende stemme: Hallo, De dernede! Hei, De gamle, hvidhaarede herre . . . er biffen efter Deres smag?

Hvilken anden kok i verden vilde bekymre sig om det?

Hver nation har sit bord undtagen russere og polakker, som nomadiserer. Tyskerne har valgt den

inderste, hyggeligste krok, og har som skilt hængt et billede, indrammet i eviggrønt paa væggen. Det er holdt i quattro-cento-stil, og forestiller deltagerne hensunkne i andagt om en burschikos helgen med sivflaske. Der hersker bestandig en fidel stemning, og selv de graahærdede herrer — professorer og museumsdirektører, har det lykkeligste embedsundslupne Wanderjahrsmil bredt over de frodige ansigter . . . Et andet bord har finnerne, unge, lyseblonde par om par af nygifte kunstnere . . . lavmælte og solide, og midt iblandt dem en ældre, alvorligere, tausere . . .

Men ogsaa her fremtoner englændere . . . Der sidder to, som har spist, men som er misfornøiet med maden. De stanger sig i tænderne, og begge har det melankolske langdrag i ansigtet, hvorpaa man kjender racen. Den ene spør med et dødt sideblik til tyskernes bord, hvad det er for en nation. — Det er tyskere, siger den anden.

— I don't like Germans.

Han vender sig og peger paa finnerne. — Og hvad er det for nogen? Det er vist russere eller skandinaver, siger den anden.

— I don't like Russians, nor Scandinavians . . .

— Men alle de andre, siger den anden . . . alle de andre er vist italienere.

— But I say, I can't endure Italians.

De betalte og gik. Men de andre nationer blev siddende og savned dem ikke . . .

— — Det er paa Piazza di Michel Angelo ved solnedgang. En fin kvelddis breder sig over den gamle by, men kampanilen og Signoria's taarn løfter sig rankt over alle tage ind i den gyldne luft. Nedover terrasserne gror roser, lyserøde roser i overflod, fal-

mende, fuldmodne og tusen endnu i knop; et vindpust fører et drag med sig fra heliotropernes bed, en sød lummer parfym. Over mod nord skinner Fiesoles mure rødt i solnedgangen, og langt ude mod vest og syd tindrer fjeldtoppenes sne.

Pladsen er næsten mennesketom. Et par unge abbater i sorte kjoler og bredbremmede hatte kommer forbi.

Skarpe profiler, tynde læber, fine asketiske ansigter med ild af den første ungdom.

Uvilkaarlig tænker man paa de gamle, fornøiede graakutter ude i *Certosa*, der de sidder i sine kjældere og brygger likør, men lader sig fotografere med vandspande og bibler paa klostergaardens brøndtrappe.

Men man husker ogsaa skikkelser, man har set nede i florentinske gader, barfodede oldinger, der iler sin vei uden at se sig om til høire eller venstre, munke, i hvem ilden af deres ungdom ikke er slukket.

Solen er nede, og abbaterne er gaat hjem, og mørke er pludselig faldt over jorden. Nede fra byen straaler alt lysene, og i alle kirker ringer aveklokkerne.

* *

*

Fra et af smugene, der munder ud ved Santa Croce, lyder fjerne mandoliner. Det er mørkt og øde paa pladsen, hvor Dantestatuen tegner sig hvidt mod de dunkle huse i baggrunden; efterhaanden kommer mandolinerne nærmere, og fra de aabne vinduer blir man vidne til en natlig dans paa det stille sted. Foran de dansende skrider langsomt tre musikanter over

Piazzaen, og parrene svinger efter, og dansen trædes lystig under den gamle digters aandehvide gestalt, indtil musikanterne gaar videre, og mandolinklangen omsider fortaber sig mellem de høie huse.

I disse mennesker er fryden tændt; som de gjerne agerer, saa synger de ved dag og nat — ømme, smeltende arier; og de synger høit, som alene glæden synger.

MAIBREV

En by som Florens er for liden og for ensformig i sin historiske prægning til at kunne holde paa et almindeligt fremmed menneske i aarevis. Kunstkjendere regner jeg ikke, de blir aldrig færdige med noget. Byen har i de sidste aar kanske mistet lidt af gemyttet. Der er ikke det samme liv i gaderne, mange originaler er forsvundne, mandolinerne er forstummede, ghettoen er ganske nedreven, og der er blit enda flere misser.

Misser kan være blændende skjønne, men de fleste ser ud, som om de har ærgret sig altfor meget over disse undtagelser. De unge engelske piger ligner ofte prinsesserne i Shakespeares lystspil, men de egentlige misser, dem det hæslige navn er opfundet for, minder om den miss Pecksniff hos Dickens, som en time før hun skal for alteret med sin udkaarede faar et brev, hvori han fortæller, at han er paa veien til Van Diemens land, men at hun endelig ikke maa komme efter, for han lader sig ikke tage levende — I never will be taken alive.

Men en ting er saa god som nogensinde, og det er chiant i vinen. Høsten ifjor var et høit aars, og dens drue har givet en ung frimodig vin, som fryder sig ved at blive drukket. Og forsommeren er jo for sit vedkommende ogsaa den samme.

Den lysegrønne hvede under træerne, de blodrøde

valmuer over engene, de hvide villaer paa skrænterne, den blaa himmel, den blaa flod, olivenhaverne som glider ud over skraaningerne mod murene om Florens, den gamle stad lig et snitværk med skarpe kanter eller en bunke blaalige krystaller med grelle facetter i solblinkene, med svaie taarne og brede kupler over tagene. Og rundt om det hele kransen af endnu snetindede Apenniner.

Søndenvinden — med hede fra Afrika, med tangluft fra Talatta og med fine parfymerede anelser fra Sicilien, den risler gjennem løvet og bølger i hveden og vipper med de violette bladvinger paa de vilde sværdliljer.

Stærene fløiter i alle hække, og etsteds galer gjøken ustanselig, og en liden pige svarer ham utrætteIig ko ko, ko ko!

Svimmelheden, den yre svimmelhed i alt dette solmætte sommergroende, i al denne herlighed af snare smil og ilende skygger, som er mai her i syd. Vinen tindrer i glassene, og forsommerglæden ler i øinene, alt det som er udenfor og omkring en af skjønhed kaster sig i de aabne arme af ønsker, og vi mennesker tier og nikker til hverandre, og solen flytter langsomt cypressens skyggeviser, og timerne gaar . . . . . .

Snart er tiden til det braa mørkefald inde, og stjernerne skal tændes. Af solen er bare purpurslæbet igjen, og over det hvælver æterhavet sin grønlige klarhed. Vinden hviler under solnedgangen, og cigaretrøgen bliver hængende over terassen som i en stue. . . . Nede fra et krat med unge blomstrende epletrær klinger de første strofer fra nattergalen, et anslag, en ren høi fløitetone, nogle triller, og det kommer det bløde yppige præludium til nattens konsert.

Nu ligger Florens under os bag et slør af varmedis, hvorover taarnene rager. Lygterne tændes langs Arno, og dens bugtning betegnes af de glitrende rader. Vesperklokkerne ringer, men den mægtige røst af domen tager troen fra dem alle.

Se vagttaarnet dernede paa det gamle raadhus, slankt og benet med sin topkrave af frynsede graastensblokke, se Giottos klokketaarn, liljesmækkert, men urokkeligt som en dogme, og domkuplen i befalende tryghed . . . Taarnene som endnu staar igjen som hine slægters, hin civilisations kneisende hoder, bygværkerne med den ene stolte upraktiske hensigt at være frie og ensomme og forøvrig rage høit op i luften.

De var borgere de gode florentinske strømpevævere, men de var rigtignok borgere fra tiden før Bourgeoisiets opfindelse. De smeltede sin menneskelige evighedsattraa, sin kjærlighed til skjønhed og sin ærbødighed for geni sammen med sit borgerlige byhovmod, og de lod bygge som hverken konger eller paver nogensinde har kunnet bygge.

Erik Vullum, som stod og betragtede byen fra Fiesole, bemærkede, at kuppelen over Medicæernes kapel i sin lavloftede ringhed staar mot Brunelleschis vældige domkuppel som et monument over herskerætters vanmagt i al rigdom mod monumentet over en kommunes almagt i al forgjældethed. Bemærkningen er god, og jeg fik lov til at bruge den, men med det samme jeg siger tak for laanet, vil jeg ønske, at vore politikere maatte faa borgerne hjemme til at efterligne florentinerne. Jeg ved, de gjør gjæld hjemme, men man kan ikke se det paa bygningskunsten.

Det er for stygt hjemme, Norge er bare landskab,

og folket er bønder af vane eller kanske af nødvendighed, ialfald er de ikke borgere. De gjør forretninger i byerne, men de kjender sig ikke hjemme der; de bygger for sine varer eller til sin egen indkvartering, pakhuse og kaserner, og de rømmer fra sin city hver fridag, hver ferie selv midtvinters, og det kan ingen fortænke dem i.

Grunden til at nordmænd fremfor alle andre føler sig saa lykkelige i udlandet kan stikke deri. De vælger med forkjærlighed de gamle karakteristiske byer, Rom, Venedig, Nürnberg, Rothenburg. Det er bare vore arkitekter, som stanser i Berlin, og det er endda ikke det værste, men de kommer hjem igjen.

For nogle aar siden stod der i en avis et par udmærkede, maliciøse artikler om de siste arkitektoniske bedrifter paa Karl Johan. De var uden navn, men af den særegne diaboliske vellyst, hvormed giftbraadden sitrede i dem, kunde man forstaa, at forfatteren maatte være et menneske, som af en eller anden grund var nødt til daglig at passere de forhadte bygværker, og som for enhver pris vilde hevne den smerte, de forvoldte hans øine, før disse sløvedes for smerten af vanens magt.

Et sligt krigersk had til det hæslige er principet i al æstetisk vurdering. De klare øine er rædde for vaneblikket, for tusmørket, hvori alle de lever, som ikke har den gjennemtrængende glæde af skjønhed, fordi de ikke smertes længer af det stygge.

Der vil neppe komme borgere igjen som de, der bestilte og betalte værker af Donatello og Brunelleschi. Der vil neppe komme borgere igjen, som mener, at kunsten skal bygge taarne, og at huse og hjem med

dække over brøndene og gelænder om trapperne kan gjøres af svendene i haandværk og filantropi. Men det falder heller ikke i alle slægters lod at skabe et kunstværk af en by og en uforgjængelighed af et tidsrum.

KONKURRANCE

Om Neapel ikke ligefrem er saa smuk, at man behøver at dø af det, saa er byen dog ganske indtagende nu om sommeren, vidaaben som den ligger mod havet, udslagen som den ligger midt under solen. Der er holdning i dette kraftig men ensformig farvede landskab, en ren linje, en selvbevidst smilende skjønhed.

Og folkelivet overtræffer al forventning. Gaden er kjøkken, spisestue, salon, soveværelse, foruden at den er marked, teater og gade. Man barberes paa gaden, om man vil. Man faar sine tænder udtrukket paa gaden, om man vil; og paa en kasse midt paa gaden staar en mand med opsmøgede ærmer og tilbyder sig at fange ens bændelorme — medens man venter. Uanfægtet af vognhjul og hestehove ligger unge, nogenlunde nakne gutter og spiller kort eller tygger fundne cigarstubber eller stirrer blankt ud i luften med sorgløse øine.

Det er intet under, at Syditalien og fremfor alt Campagna felice har været et af filosofiens fædrelande. Her hvor selvopholdelsesdriften har saa smaa fordringer, her hvor fattigdom og lediggang er naturlige og agtværdige livsformer, her kan de udvalgte sind hengive sig til selvforglemmende betragtning. Her trivedes de mystiske kjætterske filosof-

skoler i middelalderen. Her fødtes Giordano Bruno. Men filosofien udryddedes af kirken som alt aandeligt liv i Syditalien den dag idag udryddes. Ti her er kirken herre. Her lader den som den er hjemme. Her udfolder den sin fetishisme. Her bruger den det grove sand.

At en hær, og en hær, ikke alene mod Bourbonnerne, men mod selve Rom og Pio Nono, kunde samles i dette folk af kulsviere, var et af de store historiske mesterstykker. Det kunde alene udføres af en fantast, en eventyrer, det vil sige en praktisk mand, som spilled røver i rød kappe, for lige saa dyb reverensen i dette folk er for det *sorte,* ligesaa heftig elsker det *rødt:* Skarlagen, vin, ild, solnedgang og blod.

Neapel lever sit glade larmende friluftsliv. Paris eller Berlin er alvorlige, stilfærdige, næsten indadvendte byer i sammenligning med denne høimælthed. I dette omhverandre af dødsforagtende konkurrance og absolute dovenskab; i disse trange gader, hvor alskens sælgere overdøver hverandres skrig, og hvor vognmændene knalder og pisker sig frem og forbi hverandre mellem utrolige hindringer og under strømmende skjældsord og forbandelser fra alle de kvinder, hvis børn ligger for nær hjulene; her hvor gjeiterne mækrer, og hvor æslerne vaander sig med skurende kværnstenslyd, og hvor gadegutterne antænder sværmere og skyder med løst krudt paa høilys dag, her hvor damer fører krig om en raadden tomat, end sige om en mand . . . her staar en enbenet invalid og dreier paa en lirekasse, og jeg staar ved siden af ham, men opfatter ikke melodien.

Konkurrance!

Der findes neppe i nogen by i den gamle verden folk, som bedre forstaar sin metier end kuskene i Neapel. Professionen har stærk tilgang, og det af flere grunde. For det første elsker neapolitaneren at kjøre, det vil sige at bevæge sig ganske raskt uden at flytte benene; for det andet er han en liebhaber af optøier, dramatiske konflikter, folkestimmel, overkjørsler. Og professionen gir den rigeligste anledning til katastrofiske adspredelser af denne art.

Dette er ogsaa kuske, som ikke er tabt bag en vogn. Men fordi mængden af dem er overhaandtagende, blir taksterne sat lavere end overalt ellers, og fordi konkurrancen bryder alle love, respekteres ingen takster, men man kan kjøre for hvadsomhelst.

Det vil sige: Man *kan* ikke alene kjøre, men man maa. De neapolitanske kuske tillader til nød landsmænd at gaa tilfods, men aldrig fremmede.

Der kommer en engelsk familie nedover *Toledo:* papa i Stanley-hat, mama under et fantastisk udspilet solslør, misserne med vippebræmmede, florentinske straahatter. Familien vil intet hellere end promenere. Den stanser foran hvert butikvindu, den kjøber nogle smaating i et parfymeri, den læsker sig paa en melon. Men Stanleyhatten er opdaget, og fra begge ender af den milelange gade ruller ekvipagerne mod sit bytte. Der blir trængsel om familien. Den tilropes fra ti forskjellige vognstyrere. De knalder med sveperne og svinger snærterne omkring alle disse hatter. Familien modtager indbydelse: til Posilip, til Portici, til Bajæ. Men Stanleyhatten er urokkelig. Man kjører ind paa den, krikkerne snuser paa den med mulen, et hjul svinges behændig saa nær en af missernes fødder, at hun med et skrig maa kaste

sig op i vognen, for ikke at faa dem knust. Dermed er slaget vundet. Kusken pisker løs paa de forspændte knokler, og den unge dame triller afsted mod en ukjendt bestemmelse. I panikken kaster naturligvis resten af familien sig op i tre forfølgende vogne, og fire kuske er for den dag befriede for enhver timelig bekymring, ti englændere maa ikke alene betale fuld takst, men overfuld.

Konkurrance!

Ved *Immacolatella Vecchia:* det er «den lille gamle ubesmittede», et kjælenavn, som kaien har efter en madonna, ligger tre dampskibe parat til afgang for Sorrent og Capri. De tilhører forskjellige selskaber, og de prøver alle at holde fremmedpriserne høie og hemmelige, medens de befordrer indfødte og fremmede med en smule forstand for priser fra 8 til 2 soldi. Det yngste selskab gjør det gratis og gir en halv liter vin paa kjøbet.

Der er igjen den engelske familie, og igjen pr. vogntog. Stanley er omringet af agenter for de forskjellige linjer, en sværm gadegutter slaas om kufferterne og slæber dem ombord i forskjellige dampskibe, kuskene forlanger opgjør; de holder alle ti fingre i veiret, ialt fyrretyve fingre, hvilket betyder ligesaamange lire.

Konkurrance!

De tre dampskibe skufler sig under høitryk over golfen, det ene en god kabellængde foran de to andre, som holder paa at mase hverandres hjulkasser i stumper af forbitrelse. I bugten ved Sorrent sværmer hotelhaierne med mægtige reklamefaner: en vinkende, huiende, gjæstegrisk sværm af unge gutter i vippende baade. I sin forbitrede kamp om fald-

rebstrapperne dænger de hverandre med aarene, og forsøger de at hugge hverandre isænk med entrehagerne. De ligner pirater, som er uvenner. Og de skriger med hæse fordreielser af fremmede tungemaal: Venite Madamma! A moi Lordship! Excellenza! Ici, ici Herrschaften . . . Maison tranquille, Mussiu! Schøne Veduta! Og ud af gnyet flyver enkelte store eder tilveirs, klare og tindrende som romerske lys.

Konkurrance!

Yderst paa landgangsbroen staar endel friserede herrer med løftede hatter, smilende og bukkende som til gamle anselige bekjendtskaber. De uddeler velkomsthilsener i alle sprog, og i samme øieblik baaden lægger til, flyver deres visitkort med trolddomsagtig gesvindthed ud af deres lommer og over i de fremmedes hænder. Imidlertid slider tusen tjenstvillige fingre pakkenellikerne ud af hænderne paa de reisende, som værger sig svagt og forknyt, eller sløvt finder sig i begivenhederne.

En herre med Stanleyhat holder krampagtig en kuffert i hver haand. Lordship, lordship! brøler en af de bukkende: Hotel Royal & du beau Monde! Og han faar i farten et kort anbragt mellem flippen og sin hals. Han har jo begge hænder optat.

Denne ældre herre synes at have gjennemgaat meget. Han er bragt temmelig langt. Hans næseparti kryber pludselig sammen i farlige rynker, og i et glæfs snapper han kortet med stærke, gule tænder og skumtygger det til papirmasse, den han uden videre spytter i ansigtet paa værten i hotel Royal & du beau Monde.

SKUMRINGSMULIGHEDER

Det har i nogen uger været varmt, og luften i landskabet føles en smule indelukket. Kalkstøvet nøier sig ikke længer med landeveiene, men udbreder sig ligelig i luften, uden foranledning af nogen vind, og lægger et uldent varetræk over plantevæksten. Solen seiler dag efter dag uforstyrrelig og forhadt over himlen og antar mod aften og nedgang den svulmende, apoplektiske rødme, som udmærker høitstaaende og høitlevende væsener mod deres aften og nedgang. Mørket kommer uden kjøling, og i den lange duggløse nat ligger jorden hen, vaagen og tørstig under sit støvtæppe.

I disse lumre kvelder fordriver vi tiden paa en lærerig maade med at betragte alt det tusenbenede kravl af liv inden døre. Slukker man pludselig lyset og tænder det igjen lige saa pludselig, kan man overraske sine smaa og lyssky husfæller au flagrant i mord og elskov og alle synder. De er knusktørre og bevægelige, de kryr frem af sprækkerne og bener hen over gulve og vægge. Der er skolopendere og smaa uhyrer med ækle børstede kroppe, der er natbiller med lange vibrerende følehorn, der er hvidlige fluemæskede edderkopper, og der er alles fiende, den modbydelige Ghekko.

Jeg har en omgangsfælle, en erfaren mand. Han

er egentlig fra Astrakan, og hans navn er Muikov Muikovitsj; han lever af vand og frugt og vandrer paa sin fod gjennem verden: han har været typograf i Chikago og lærling i et kloster i Birma.

Jeg knaser en edderkop under hælen, og Muikovitsj farer sammen og vaander sig.

— De dræber, siger han. De udrydder med koldt blod. De har ikke lov til at pille ved fangerne.

— Kjære Muikov Muikovitsj, svarer jeg. Deres buddhistiske griller gaar mig ikke an. Det er Deres private overtro, og jeg vil ikke lade mig indhegne af kingler i mit eget hus.

Russeren smiler og tier.

— Anerkjender Deres religion intet helvede? spør han endelig.

Jeg nødes til at tilstaa, at vor religion ikke har punktet ganske paa det rene.

Om lidt sætter han fingeren paa lysetanden, og vi blir siddende i sort mørke. Saa tænder han igjen og stiller hurtig lyset ned paa gulvet. Der tasser bæsterne om hverandre og flygter for lyset med smaa raslende lyde ned i sprækkerne. Det gule firben levner i befippelsen en mundfuld af et eller andet insekt. Mundfulden lever endnu og spræller.

— Saasandt der er religion, maa den anerkjende helvede, siger russeren i en tone som en foredragsholder, der netop har fremvist et lysbillede. — Hvis ikke rædselen, selv den sekundvarige, for hver menneske opveied alt, hvad det kaldte sin lykke, vilde ingen religion være opfundet, eller, engang opfundne, vilde de alle forsvinde igjen af sig selv. Der paa gulvet, for et øieblik siden, fik De et glimt af de fordømtes kvaler.

— De indbilder Dem vel ikke, at de smaa utysker er forvandlede syndere?

— De har aldrig set de store utysker af samme familie. Jo, jeg trodde det dengang jeg var hos munkene i Mandalay. Vi lærte om synderne, at de fik hæslighed i løn. Og hæslighed er intet andet end materialiseret rædsel. Saa dyb kan denne være, at den paatar sig en synlig form og ligesom stivner til et legeme, til en hæslighed. Slige smaa dyr kan engang have været mennesker, som var meget bange for sig selv . . . Mørket, kjære, mørket er saa fuldt af muligheder.

Jeg foragter dette skarpsindige menneskes overtro og siger bare i luften:

— Det er varmt, hvad?

— Nei, svarer han. Det er ikke varmt. Der er yderst faa steder i verden, hvor der er varmt. Man mærker undertiden heden i Bolivia, og paa det Røde Hav i august. Forøvrigt er planeten en af de kjøligere.

— Muikov Muikovitsj, siger jeg. De vil spille den vidtbereiste. Paa hvilken klode er der varmere end i Bolivia?

— Jeg var der virkelig engang, siger han undskyldende. Som en underordnet i en ekspedition efter kobber. Vi boret tilslut efter vand, men det vi fik, var for salt. Og man døde fra os iflæng. Men der var nok af kobber.

Jeg vil ikke længer opretholde høfligheden mod dette menneske, og jeg siger:

— De har vist bestandig været med som underordnet, ikke sandt?

Jeg ser paa ham. Det er en liden mand med lidt

skjæg og med et par øine, der ligesom længes til lukningen . . . der er noget betragtningstræt over dem. Man kommer til at forestille sig et menneske, som ruller ned gardinerne og blir siddende indenfor og tænke.

— Underordnet, ja ganske vist. Ja netop. De karakteriserer mig forsaavidt. Ved De, at jeg søger en opvarterplads i Sorrent!

— De faar den paa Deres aasyn, siger jeg.

— Ja, det er min eneste anbefaling. Foruden sprogene. Jeg er ikke stolt af det, men selv arabisk taler jeg i tre dialekter.

— Det gjør alle opvartere i et turistland.

Russeren faar et bekymret udseende. Denne mand har ført et omflakkende liv, men han er usikker i alt undtagen i metafysik. Han eier ogsaa en irriterende evne til at befinde sig vel under foragt.

Jeg siger til ham:

— De holder vel af Pompeij og Golfen og Den blaa Grotte, siden De ønsker at være her, selv under kaar, som er lidt ydmygende?

— Nei, ikke det. De lægger jo an paa at spøge. Pompeij og Golfen og Den blaa Grotte!! Har De nogengang havt en æstetisk følelse, som — ja, jeg vil kalde den *landskabshad*. Det er den akute form for hjemvé. Man staar op og ser paa solen, paa himlen, paa havet, paa klipperne, paa træerne og alt det grønne; men der er mellem en selv og det man ser en krystallinse, en glasvæg, en barrière mod fortrolighed. Det hele er stumt og døvt, det kan ikke smile, og blomsterne nikker ikke, nei De skulde engang om vaaren se tulipanerne ved Volga!

Og han blev ved:

— Landskabshadet er en af de følelser, som jeg vil udrydde hos mig selv, fordi det gjør mig hjemstavnsbunden. Det er nationalisme, panslavisme, forfængelighed. Jeg er stanset her paa Capri for at gjennemgaa en grundig renselse. For dette er det forfærdeligste af alle naturskjønne landskaber. Middelhavet, Golfen . . . en slig balje med opløste blaa-kugler! Og de sammenskruede fjeldklumper bag Castellamare! Og selve denne naragtig sadelryggede, kolossalt famose, Tibérs og Krupps insel! Men man skal vænne sine øine til alt.

Om en stund siger han:

— De har sikkerlig bemærket en lignende vaandefuld følelse hos Dem selv ved mennesker, som engang for alle figurerer som de selvsagt store og selvsagt gode og selvsagt geniale? Man føler hjemvé efter noget ubestemt i et sligt menneskes nærhed. Det er en form af landskabshad. De skal beflitte Dem paa at udrydde det — ja undskyld: vi skal beflitte os! For man skal i ydmyghed vænne sit sind til alt.

Muikov Muikovitsj sidder en stund og ser vemodig paa mig.

— Det er mærkeligt, siger han, hvor De ligner en matematiker — ja undskyld. De ser ud som en, der tror paa beviser, og det er jo en ganske løierlig overtro.

— Jeg *er* matematiker, svarer jeg lidt ophidset. Efterfølger af Nils Henrik Abel.

— Naasaa. Ja, der kommer mange fra det land. Det er derfor Norge har saa daarlig literatur. Den er jo fuld af bevisligheder. De husker nok den ikke videre dybsindige ytring af prins Hamlet til Horatio? «Der er mere mellem himmel og jord.» Den trækkes

frem, naar folk øver sig paa mystik. Men hvad har vel den skikkelige Horatios filosofi nogensinde drømt om? Og hvad kjender vel matematikere med god mave og nattesøvn til de overordnede dimensioner?

— Abel, indvender jeg, var en aand, som svang sig ud fra vor lille trillende klode — —

— Jeg kan ikke fordrage matematik, siger han; den er mig for selvsikker, for hovmodig, for paastaalig paa sit, for fuld af tom klarhed. Det er mig ufatteligt, at De kan tale om en flugt fra vor klode i forbindelse med et matematisk geni.

— Men matematiken modsiger sig ikke selv.

— Nei, fordi den selv i sine mest indviklede operationer gaar ud fra slige banale axiomer som: at et punkt ikke er langt eller bredt, eller at en ret linje er kortere end en krum. Men jeg har engang, og det ganske nylig, læst en matematisk afhandling, som endelig indeholdt noget nyt. Den var af en uberømt franskmand, men jeg har desværre glemt hans navn.

Denne lærde mand flytted hele matematikken over til en ny dimension og undersøgte, hvordan det saa gik med alle dens uomstødeligheder. Det viste sig ogsaa, at flytningen ikke kunde foregaa uden ravage. Definitionerne maatte omredigeres: Parallelle linjer kom til at krydse hverandre, cirklerne flød ud i ellipser, summen av trianglets vinkler blev fire rette, og den rette linje kom til at staa lodret paa sig selv. Man skal ikke være blottet for fantasi for at løse selv det simpleste matematiske problem under disse nye forhold. Men tænker vi os boende en dimension lavere end vi for øieblikket befinder os, tænker vi os flade som papirark, saa vi blot kjendte udstrækning i to

retninger, vilde det ikke da falde os mindst ligesaa besværlig at regne med kubikforhold eller overhovedet beskjæftige os med stereometri? I forhold til den nye dimension er vi alle flade, vi lar os genere af materielle hindringer, medens vi med bevidsthed om den fjerde dimension skulde kunne passere paa skraa tværs gjennem en væg lige saa let som en høne, den sagnagtige høne, burde kunne skride over en hvid streg.

— Men videnskaben, siger jeg . . .

— De paakalder et fantom. Videnskaben! Nogen gamle distriktslæger, som sidder og snakker materialisme. En forstoppet verdensopfatning. Men det er gaat med materien som med den oldtidslevning, der omtales i en af de norske matematikeres værker, er det ikke i «Brand»: der er bare et hul igjen af den, og i dette umaadelige kosmiske hul dirrer det ukjendte . . . Vibrationerne — fra de forholdsvis langsomme, vi opfatter som lyd, til de hurtigere, ufattelig vanvidsnare, som i aldrig endende stigning aabenbarer sig for os som elektricitet, lys, røntgenstraaler, med brede bælter mellem hvert af de iagttagbare fænomener af ukjendte og usanselige vibrationer.

— Men hvad er det som dirrer slig?

— Æter. Atomer. Men det er et navn og intet videre. Words, Words, Words! for igjen at citere den samme prins. For mit vedkommende finder jeg det ikke altfor absurd at tænke sig, at hele denne vibrationsproces er hvad man kalder aandelig: at det er et uendeligt væsens sjæl, hvis tanker uophørlig dirrende skaber kosmos.

— Men hvad brug har De egentlig i alt dette for

Deres fjerde dimension og for rædslerne, som materialiserer sig i natligt kryb?

— Aa, det nødvendigste for mig er det overflødige. Tænk Dem, at vi var omringet af en verden, af liv, af væsener, som vi intet sanseligt middel har til at træde nærmere, men som vor filosofi nok kan drømme om. Det er skumringsmulighederne, min ven, det er dem vi alle, hver paa sit vis, lever paa. Derfor holder jeg af den paradoksale matematik . . . og De, De har nok ogsaa Deres skumringsmuligheder.

RETFÆRDIGHEDENS ANSIGTER

Capri.

Retfærdigheden optraadte først i den viderlige skikkelse af en regning for den holstenske baron eller pseudo-baron von Güldenlach, som havde bodd et fjerdingaar i et borgerligt hotel ved Marina uden at betale andet end drikkepengene, dem han i sine par første velmagtsdage havde strødd ud med rund haand. Baronen forstod foruden sit holstensk ikke noget levende tungemaal, og denne aristokratiske ignorans redded ham for mange pinlige meningsudvekslinger med værtskabet. Paa en saadan liden ø lærer alle hverandre uundgaaelig at kjende, og baronen var saa elskværdig at betragte mig som landsmand i min egenskab af «norsk slesvigven». Imidlertid randt tiden hen, og den borgerlige vært stunded mindre og mindre taalmodig efter sine penge. Endelig maatte baronen flytte. Han gjorde det som det anstaar sig en adelsmand med et ironisk overbærende smil og et fingerkys til opvartningspigen, og han bemærked, at værten var dummere end en hest og et æsel, siden han saadan uden videre skilte sig fra sin eneste gjæst . . . som ovenikjøbet var et navn.

Nu forløb faa dage, inden der optraadte en advokat fra Neapel. Baronen sad paa det flade tag i sit nye logis og nød vermuth, og op til dette tag førte

kun en løs hønsestige. Da den fremmede herre spurgte efter von Güldenlach, trak baronen af forsigtighedshensyn stigen op til sig paa taget. Han fortalte siden, at han i dette øieblik følte sig i samme uindtagelige position som sine ahner paa deres borg, naar de havde trukket ind vindebroen.

Det viste sig, at stillingen var holdbar. Advokaten maatte nøie sig med at oplæse en klageskrivelse for svig nedenfra og opad, og von Güldenlach blev rolig siddende paa sit flade tag, og for hvert af advokatens punkter blaaste han røg ud i luften og gjentog sin eneste italienske frase: Non capisco, non mi riguarda . . . jeg forstaar ingenting, og det hele er mig uvedkommende, og paa holstensk tilføied han: Staa ikke der og forkøl dig, din neapolitanske avekat! Men saa muntre af naturen er italienerne, at det temmelig store tilfældige publikum, deriblandt værten og hele hans husstand, svinged med hatterne og lo og skraalte bravo. Og advokaten fortrak med skam og haanhed.

Dette var igjen et ansigt paa retfærdigheden. Men advokaten vilde ikke været advokat, om han ikke ogsaa havde vist frem ét.

Dagen efter skulde jeg sammen med en finne være tolk for landsmanden, og det var let nok at være tolk, for baronen lukked sig inde i taushed, og paa advokatens erklæring om, at han vilde indgaa til præfekturet med anklage for svig, saafremt hans klients fordring ikke paastand blev tilfredsstillet, lod han svare med stoisk gelassenhed:

— Lad os se morgendagen an. Maaske er imidlertid min post arriveret.

Denne ro virked paa advokaten, han overveied sagens muligheder, og den næste dag tok han frem det

papir, som indeholdt anklageakten og lagde sin haand over det og sagde:

— Mine herrer, det er mig pinligt at føre denne sag mod en mand af god familie og med et saa sympatisk ansigt. Men alle er lige for vor lov, og loven er streng. Desuden er min klient en mand uden skaansel, en opbrusende natur og om jeg saa maa sige — pengegrisk. Kort sagt, her gjælder det pengene eller konsekvenserne. Jeg har allerede været nødt til at stille baronen under karabinierenes opsigt. Han kan med den største personlige frihed bevæge sig omkring paa disse ti kvadratkilometer, i et herligt landskab og blandt en gjæstfri befolkning, men han bør ikke tænke paa at forlade øen med dampskib eller robaad. Privat vil jeg ogsaa indstændig fraraade ham en svømmetur over til Sorrent. Golfen vrimler af hajer. Skulde baronen have uopsættelige forretninger i sit hjemland eller skulde han komme til at lide af en saa naturlig følelse som hjemvé, da beklager jeg ham, men loven, mine herrer, kjender ikke sentimentalitet. Jeg vil derfor indstændig anmode Dem at opfordre baronen til at ordne denne regning øieblikkelig. Selv forlanger jeg intet salær.

Finnen svarte paa landsmandens vegne, at det hele var et simpelt spørsmaal om inddrivelse af gjæld, og at der intet grundlag forelaa for tiltale for svig. Kreditor maatte gaa frem som i andre lande og i nødsfald skaffe sig sit tilgodehavende ved lovlig tilbagehold af debitors effekter.

— Ja, min herre, men al den stund det realisable af baronens bagage indskrænker sig til én tandbørste og én digtsamling i et ukjendt sprog, foruden en krøltang, saa vil De selv indse, at baronen ikke

har balanceret sit budget og at tiltalen for svig er uafviselig.

Baronen sad og nipped i sin blege fipskjægkrølle, og omsider sagde han:

— Det gjælder bare om at fordrive tiden. Imidlertid aabner der sig ganske vist en chance. Jeg har skrevet til en ven i Kina, som ønsker mig derover. Fortæl ham, at jeg venter en større sum fra Shanghai.

Advokaten trak skuldrene høit op og holdt albuerne tæt ind til siden og bredte ud haandfladerne. Denne almindelige italienske gestus betydde i dette tilfælde, at det er langt til Shanghai. Men pludselig fik han et ryk af en ide, han skubbed stolen nærmere og sagde fortrolig:

— Tiden iler, mine herrer, og det haster med at komme til en forstaaelse. De forstaar mig nok, sagde han, og banked med neglene paa sit dokument.

— Nei.

— Ingen overflødige ceremonier, mine herrer. De forstaar mig nok. Dette graverende, for baronen og hans familie høist kompromitterende dokument er ingen stentavle?

— Nuvel.

— Lad os kalde det et papir.

— Javel.

Han tog det op mellem to fingre og gjorde en gebærde, der skulde fingere, at han rev det itu . . . og han saa paa os med et smil, der var fuldt af diabolisk skjælmeri.

— Min klient er en fattig stymper. Han vil ikke kunne forfølge sagen med en ny advokat. Ecco, mine herrer, der ligger dokumentet, og her staar jeg.

Da baronen fik den korte mening af denne tale, gløded han op af indignation.

— Hvad er det vel for en vært, sagde han, som staar i ledtog med slige advokater, og hvad er det for en Judas af en advokat, som forraader sin egen klient? Hvad hedder kjæltring paa dette lingo?

— Ladro.

Von Güldenlach stilled sig tæt op mod den forventningsfuldt smilende advokat og sagde truende:

— Signor, vous êtes un ladro! Un banditto!

Hans lyse, holstenske øine lynte, og hans ansigt var blegt af harme, og da jeg saa dette ansigt, forekom det mig at ligne selve retfærdighedens, den krænkede retfærdigheds.

I RUM SJØ

Det urokkelige fædreland er af sigte, de fattige Jyllands klittekyster er af sigte, vi er i rum sjø, og det eneste urokkelige er horisonten og vort sind. Sjøen skjærer i grønt, i truende, skumstribet grønt under solblinkene mellem de ustanselige skyer. Det lyner ombord i blankpudset messing, og solskinnet gynger i ustadige felter over gulv og vægge i salonen, hvor alt er med i den lange, duvende bevægelse. Der dirrer reisefryd i store og smaa karafler; et enkelt glas klirrer indiskret og disharmonisk mod en flaske; det vil ikke holde op at erindre om sin eksistens; det dunker sig heller istykker end gir tabt. Jeg ser til min forbauselse, at det er mit eget. Men barometeret hænger værdig og ansvarsbevidst paa sin plads ligeoverfor uret.

Disse hastigtikkende skibsure i ottekantet eller taugvundet mahognyramme! Som uafbrudt korrigeres, enten man seiler mod øst eller mod vest og finder sig i alle rettelser med mekanisk sagtmodighed.

Et sligt ur forstaar, at klokkeslettet er et af de fastboendes privilegier, og at det selv som seilende individ er afskaaret fra ufeilbarhed. Dets visere kommer tiden i forkjøbet eller agterudseiles, alt efter omstændighederne. Men tiden er en illusion, saa i sit

indre behøver uret ikke at tage nogen skade af bevidstheden om sin kroniske upaalidelighed.

Et sligt ur har havt en væsentlig andel i min opdragelse. Vi havde et i mit hjem, og det havde seilet for længe. Det havde krydset Atlanten og Pacifiken saa ofte, at det omsider var begyndt at sløves i fjærene. Det var vant til at flyttes frem og tilbage fra døgn til døgn i et langt bevæget liv og kunde ikke ganske forsone sig med forestillingen om at være oplagt. Og med rigtigt og barnligt instinkt forstod vi det gamle urs følelser og begyndte uvorrent at flytte viserne, eftersom det faldt os bekvemt. Vi flytted dem tilbage om aftenen for at kunne være længe oppe og om morgenen for at kunne bli liggende og ikke komme for tidlig paa skolen. Og det gamle sindssvage ur tikked velvillig og tænkte: Nu bærer det altsaa mod vest igjen!

Men nu bærer det mod syd, mod sol, mod Afrika, mod de lykkelige øer — ti saa kaldte Plutark (eller Strabo eller Ptolemæus) *Kanarierne*, formodentlig fordi der ingen kunst var der, ingen literatur, ingen videnskab, ingen Plutark, ingen Strabo, ingen Ptolemæus. Men dengang laa de ved verdens ende, nu ligger de midt paa oceanets aabne farvei og er kanske ikke lykkeligere end andre.

Jeg bodde engang paa en ø, hvor der var drevet iland en tysker fra en forlist skonnert. Han havde maattet skille sig ved hvert plag for at redde sig iland, og han kom bogstavelig talt uden bagage til det hotel paa øen, hvor han tog ind. Han bodde der i maaneder og aar og vented taalmodig paa en pengeforsendelse, som bestandig udeblev, men han spiste og drak og var velklædt og trivedes som man trives

paa en lykkelig ø. Imidlertid vokste værtens datter, som var et nyfødt barn, da han landed paa øen. Hun vokste omkap med hans gjæld og blev stor og smuk. Og en dag satte værten — som man siger — tyskeren kniven paa strupen og sagde: «Betal regningen eller gift Dem med min datter. Nu kan jeg ikke vente længer.» Tyskeren valgte den lykkeligste udvei og blev boende paa den samme ø og i det samme hotel, det han ved sit giftermaal overtog.

Og det eiendommelige ved ham som hotelvært var, at han aldrig modtog mindre velklædte gjæster, medmindre de erlagde betalingen paa forskud. Han havde sine erfaringer. Men for mit eget vedkommende vil jeg vare mig for at kalde kanarierne lykkelige, før jeg har prøvet hotellerne.

Der burde ikke findes hoteller paa lykkelige øer. Det har stemt mig mindre gunstig mod min reises maal, at der findes et Olsens hotel i Santa Cruz. Men hvis ikke «Encyclopædia Britannica» lyver, saa findes der til gjengjæld ingen kunst og ingen literatur . . . derfor er jeg i mine egne og i mine venners øine alligevel et misundelsesværdigt menneske. Jeg reiser ikke ud for at sætte stemning paa Baedekers stjerner. Jeg reiser til snefjeldet under krebsens vendekreds, til palmer og til blaat hav . . .

Der mangler et lidet slingrebræt til blækhuset her ombord. Derfor raader jeg mine venner til at benytte den kostbare tid og skrive, før de kommer i rum sjø. Men de hvide kalkklipper ved Beachy Head er i sigte, og brevet faar gaa som det er.

Det er England, solbelyst — —

LAS PALMAS

Las Palmas ligger blændende hvid paa solstrand mod det umaadelige hav. Passatbrisen suser i de stolte palmekroner, og bagenfor hæver sig landet i terrasser, som langt oppe under skyerne er blødt grønduggede af rigelig vaar . . .

Fra Puerto la Luz fører en vei over de gule sanddyner ind til byen. Den vrimler af *Tartanas* med piskesmeldende, huiende kuske, men det populæreste befordringsmiddel er en damptramvia, der er afdanket i Spanien, men har gjort furore blandt Insulanerne og opfattes som triumfen blandt aarhundreders opfindelser og kronen paa moderne kommunikationsmidler. De reiser ikke med den, men de stormer den, naar den en sjelden gang viser sig. De venter taalmodig paa den i timevis og lægger sig midt over skinnegangen for at vækkes af den, naar den endelig kommer. Og naar den snøfter sig frem til holdestedet, overlastet med passagerer, skaffer de sig plads paa de andres fang eller rygge eller klyver op paa taget af vognene eller hænger paa stigbrættene i klasevis eller klistrer sig fast paa en eller anden ubegribelig maade. Og alligevel maa den store sværm nøies med at følge toget i fuldt løb.

Men kanarierne havde ogsaa i disse dage en sjelden aarsag til at være paa farten. Deres øer havde

nemlig for første gang siden de opdagedes æren af kongeligt spansk besøg. Og Alfonso XIII havde ovenikjøbet tat Las Palmas paa sengen. Han ventedes først en dag senere, og byen fantaserte i festforberedelser. Triumfbuerne ind til hovedstaden ligned i sin ufærdige tilstand udkast til galger og skafotter, og landgangskiosken paa moloen minded i den tidlige morgenstund om intet hvad jeg har oplevet af vildskab i uorden. Det hele saa ud som et arrangement af gale manufakturister, og mens dekoratørerne, alle med cigaretter i mundvigen, sled i og slos om de røde brokadestoffer, vrimled luften af ordrer og kontraordrer, skrig og trusler fra den tætte stimmel af vedkommende og uvedkommende tilskuere. Og ikke desto mindre var kiosken som ved et mirakel fiks og færdig og fuldendt smagfuld, da jeg kom forbi der igjen en halv time senere, og da jeg hang udenpaa trammen og holdt balancen ved at bide neglerne fast i en kanarikones mægtige overarm, for vi frem under prangende triumfbuer. Som den lille velopdragne konge han er, vented Alfons med at stige iland, til alt var i orden. Og han fik en værdig og misundelsesværdig modtagelse. Hele *Triana* flammed af farver. Det skjønne spanske flag, der er som svovl og blod, smækked med hede tunger mod den blaa himmel. Alle huse var blomsterklædte, alle balkoner stimlende tæt besatte af festklædte damer, og blomsterguirlanderne, vimpelguirlanderne spændte lette og tunge gyngebroer fra tag til tag, fra balkon til balkon. Og det morsomme var at se paa de indfødte . . . de var som berusede bier i en blomstereng. De summed, de hengav sig til selvforglemmelsens fryd, deres dunkle øine drak farver. Og da endelig bruset

af menneskebølgerne og de høie skrig forkyndte, at kongen og infanterne nærmed sig, steg uroen til larm, til virvar, til glad panik. Folk brølte op af fulde lunger, ikke hurra, ikke viva . . . men bare lyd, skingrende, skrattende smæld af lyd, af *virkelige* lyd, af lyd fra Afrika, plask af lyd som fra kaskader af nedregnende blikplader . . . ja ti intet kan erfaringsmæssig sammenlignes med disse ru, altoverdøvende kanaristemmer, naar de er indstillet til begeistring.

Jeg fik et glimt af kongens unge bourbonneransigt med den lidt forstrakte underlæbe. Han hilste op til balkonkvinderne, hilst ømt og virkningsfuldt. Men vognen blev øieblikkelig gjemt i en sky af konfetti, hvorigjennem de udslupne duer forskræmte flaksed. Jeg fik ogsaa et glimt af et ansigt, der saa forskræmt ud og af en tynd damehaand, der klemte haardt i kalesjekarmen. Det var La Infanta. Formodentlig havde hun tænkt, at der fabrikertes bomber ogsaa paa de lykkelige øer.

Men da omsider hele kortegen var passeret og folkestrømmen vælted efter den, havde jeg tid til at observere, at alle blomsterne var af papir . . .

Spændingen foran det ukjendte holder sig ikke længe. Man mærker snart, at alverdens roser er af det samme papir, og Las Palmas er med alt sit mauriske præg en almindelig sydlig handelsby, bare renere og smukkere end de allerfleste. En plads som dens Alameda med vældige sortskyggende stenege og lyse plataner vilde pryde enhver hovedstad, og om aftenen, naar byens orkester raser i souzamusik, og alle de mantilleklædte skjønheder i levende hegn af gamle dueñas driver dovent, men utrættelig frem og tilbage paa den evindelige samme promenade, føler man sig

igjen for en stakket tid hjemme i det sorgløse syden.

En eksistensglæde, som er sin egen stimulans, svulmer i dem alle. De smiler henrykt over sig selv og over sin nye kjole og siste tilbeder. De pranger i den korte skumring, i den korte ungdom, før fedmen tar overhaand. Med mørkefald glider de hjem og sætter sig ved vinduet, der som sædvanlig i syden er tættilskoddet, men her paa Canaria er forsynet med en liden glugge, en «postigo», der meget praktisk er stor nok til at tillade en conversacion med den udenforstaaende elsker, men for trang til at slippe ham ind. Det er en autoriseret art flirt, hvori de unge kanariere opviser en ligesaa uforkrænkelig taalmodighed som nogen spanier. De rokker sig ikke i timevis, de flytter bare støttepunktet fra ben til ben for ikke at dovne i dem begge, og de pleier at staa, indtil de tydelig mærker, at den skjønne snorker indenfor sin postigo.

Om de kanariske damers skjønhed staar der for øieblikket en strid i aviserne. De ledende organer paa hovedøen er enige om, at de kanariske damer er smukkere end al verdens andre. Derimod mener Tenerife, at Gran Canarias damer ikke taaler sammenligning med deres egne, og Gran Canaria fremholder af æstetiske motiver, usmittede af patrotisme, den kjendsgjerning, at alene gran-canarietterne vilde være «Hors Concours» i en universal skjønhedskonkurranse.

I en grundhæderlig og britisk knastør guide over øerne bemærker forfatteren, at det er almindeligt at høre reisende prise de indfødte kvinders skjønhed. Men, lægger han til, man maa huske paa, at disse reisende gjerne er sjøfolk som har været længe tilsjøs.

Jeg er ogsaa tilbøielig til at tro, at de flatteres af spændingen foran det ukjendte.

Fra det solsvedne Las Palmas gaar reisen til Tenerife, hvis vestlige skraaning skal være øernes paradis. Men forinden tar jeg endda en Tartanatur op til byen, og gjennem forstadsgaden, der strækker sig langs strandbuen gjennem en rødlig dis af støv og flyvesand. Havet ligger blankt og gyldent foran byen, og i skumkraven af brænding leger de brune kanariebørn sidsten. Andre hiver sten op i palmerne for at rive ned daddelkart. Alle døre staar gjæstmildt aabne, og overalt er der taverner, hvor fremmede matroser holder landlovskalaser i vin, der smager som glødende flyvesand svalet i sprit . . . og tilfredsstiller sin umiddelbare livsglæde i betragtningen af de hvælvede skjønheder der kredenserer bægrene. Udenfor i støv og sand ligger henslængt grupper af de samme skjønheder. De er vistnok yderst anstændige. Deres lade øine er halvlukket af mættet nysgjerrighed paa livet, de vugger end ikke sin dvaske fedme i middagsheden, de bugner fredelig op som overmodne græskar.

Som mødre har de liden eller ingen bekymring for sit talrige afkom. De piller sine smaa i manken, mere af ømhed end af renlighed, og naar børnene straks efter fødselen har faat indsat et par ørenringe, trænger de paa flere aar ingen yderligere beklædning. Og melk maa absolut forekomme i overflod. De første ord de smaa tunger lærer at stamme er una perrett' caballerito, og dermed er de udstyret til de første raske manøvrer i livskampen. *Perretta* er kjælenavnet paa soustykkerne, og paa veien ind til Las Palmas samler man som fremmed hele sværme af perrettaskrigende unger om sin tartana. De holder følge i det

rasende trav, udholdende som maager efter en damper, de slaar hjul og gjør andre kunster ved siden af vognen og hugger smaa sorte næver i karmen, knebrende perrett', perrett', med flinthaarde rr'er.

Eiendommeligt og paafaldende, men ingenlunde uforklarligt er det, at en hel del af disse kanariebørn har faat lyseblaa øine i vuggegave. De tindrer i deres kaffebrune ansigter som muntre uregelmæssigheder af naturen, og deres haarde, nordiske blik bekræfter saagodtsom noget andet, at vi befinder os i et centrum for den store internationale trafik.

OROTAVA

«Ikke et af paradiserne, men paradiset paa jorden» . . . Det er Alexander Humboldt som har grundfæstet Orotava's ry for usammenlignelig og absolut naturskjønhed. Et stemningsudbrud af den store reisende har for hans landsmænd forbenet sig til dogme, og med den troende taabelighed, der nu engang er tyske turisters særkjende, kan man se dem springe ned af sine æsler og leire sig paa den udsigtspynt, hvor man har det videste overblik over hele Orotavadalen, «Humboldts hjørne» og mætte sin beundring for autoriseret naturskjønhed med rundelig opladte øine og glade gebærder.

Veien brækker om fjeldkammen og begir sig i faldende bugter mod dalbunden. Solen brænder i havranden og havet vimrer i lysfraade som paa et turnersk maleri. Nogen minutter, og den er gaat under, og natten smyger sig uforvarende opover fjeldsiderne . . . Det er allerede mørkt nede i dalen, og høit, uendelig høit oppe staar Pico el Teides snetind svøbt i solrødt. Den blir væk for os i en veisving, vi er nede paa sletten og kjører gjennem alléer af vældige febertrær, som sveder sin røgelse ud i den hede nat. Vi møder bananlastede vogne, trukne trægt af tunge okser . . . Kuskene ligger paa toppen af sine læs og so-

ver eller skraaler mod stjernerne stumper af en eller anden ubekymret vise. Og langt om længe svinger vognen ind i en park og op for indgangen til det store hotel «Taoro».

Jeg holder af visse grunde ikke af store hoteller. Det er muligt, at det er en fordom, men det er sikkert, at den alene vil kunne overvindes af store akkreditiver. Et lidet gjæstgiversted, om det kalder sig Gasthaus eller Inn eller Albergo eller Fonda, vil bestandig rumme lidt af det, den omstreifende reisende søger selv paa bekostning af renlighed og bekvemhed: en slump særegenhed, et pudsigt interiør, en levning af de kuriosa, som forsvinder: nationaleiendommelighederne. Europæismen har endda bare ædt sig gjennem de øvre lag af folkene. Almuen sidder igjen og vogter racen, dens fysik, idé, sprog, dragt. Bourgeoisiet er overalt sig selv ligt. Det læser overalt de samme aviser, ser de samme teaterstykker, spekulerer i de samme værdier, spiser den samme mad, drikker den samme vin og døser i de samme forestillinger om liv og død. Og med socialismen vil denne bourgeoisiets internationalisme forplante sig nedover og forberede fremtidens graat oplyste, esperantotalende enestand. Men foreløbig er hotellet, det store hotel interimshjemmet for den type, som overalt og intetsteds er hjemme: den dannede europæer, som reiser for sin fornøielse, sin forretning, sin indre uro, sin sygdom — eller simpelthen for at tilfredsstille sin ligegyldighed.

Imidlertid er det saa sent, at typen heldigvis er gaat til ro.

Jeg vaagner midt paa natten i blaat maaneskin. Udenfor er rummet fyldt af en eneste, overdøvende,

og alligevel i sin vælde dæmpet lyd, som om jorden selv sang inde i sine hvælvinger.

Jeg gaar ud paa terrassen . . . Der ligger igjen et ukjendt landskab, en fremmed verden bevogtet af den velkjendte fuldmaane. Kystens linje er svunget som en sigdrand med bratte forbjerge i nord og syd, og havet ligger blankt imod den og blikstille, og alligevel raser brændingen med tordenlarm mod klipperne. Oceanet gynger i sit leie, det skvulper umærkelig mod kanterne . . . det nynner paa en ny orkan . . .

Jeg lister mig tilbage til mit værelse. Gjennem væggen hører jeg en sprød hoste, der vedvarer uafladelig inde fra sideværelset. Den lyder saa spinkel og saa sørgelig. Den er taalmodig og arbeidsvant; det er som sad der et lidet dyr inde i det svindsottige bryst og besindig hakked det istykker . . .

Ude i hotellets patio er der fortøiet en liden vims, kolerisk abe til en søile. Der sidder en syg englænder i en rullestol og morer sig med at anbringe smaa delikatesser netop en halv tomme udenfor dyrets rækkevidde. Det er mange lækre ting. Strassburger gaaseleverpostei med trøfler. Smaa ristede brødkrummer med Wolga-kaviar. Helgolands hummer. Franske escargots . . . Marekatten slider sin tynde krop halvt af led af appetit og gjør desperate tilsprang, som bare snærrer lænken om dens knurrende mave. Dens mund løber i vand, og den skjærer tænder af raseri, den knytter sine sorte, afmægtige smaa næver truende mod englænderen, som vaager over alle dens krumspring med et ondskabsfuldt forsyns dybe interesse.

Det er et frygtelig udtæret menneske. Hans ansigts-

knokler er løselig omvundet med et pergament, som nu da han smiler brister i alle sine tusen rynker. Han viser aben al den mad, han ikke selv kan spise . . . han hævner sig over sin egen syge mave . . .

Dette er Orotava, dette er paradiset paa de lyksalige øer.

WHITECHAPEL

Jeg ligger vaagen og gjenkalder mig indtrykkene fra en bevæget og nydelsesrig dag. Det er heller ikke let at faa sove. Der mumles omkring paa hylderne, og den rustne mumlen revner undertiden for ugenerte mishagsytringer. Her havde man erlagt sine tre pence for sorgfrit at hengive sig til sine drømme, og saa hersker der alligevel i sovelokalet ikke den dybe og absolute ro som ordensreglementet forlanger . . . Bloody chaps!

Men jeg har som sagt mine indtryk at ty til. De begyndte allerede den aarle morgen paa Themsen. De pilende smaadampere, de tunge lægtere og stønnende slæbere, kulprammerne og lystyachterne, oceandamperne, seilskuderne, motorchalupperne, den store mesterlige balance i den farefulde vrimmel. Og kaierne med de vældige svingkraner, kornsugerne, kulkløerne . . . sjauerne selv . . . Farten i slidet, den morgenfro bravur i de raske tag, vellyden i al den hvinende, skrattende, drønnende trafik . . . forvirrede indtryk med et kraftigt glædesmoment af energi, af vaar under himlens graa og over flodens brune uhumskhed.

Uransaget af toldvæsenet begir jeg mig gjennem pakhussmug til Wapping. Om Roms Pantheon sank i jorden vilde den danne en værdig nedgang til underverdenen, men ikke værdigere end den skumle hvæl-

ving over Wappings Metropolitanstation. De skidne trægallerier der ringler trapper langs hvælvingens mure, formaar ikke at forstyrre indtrykket af de rene rumspænd i denne dome under Londons dok. Der pibler damp ind oppe fra skylightet i Zenit, og der slaar en os op fra tunellerne i dybet, hvor togene yrer med menneskeladninger.

Jeg har heldigvis intetsomhelst bestemt maal med min underjordiske reise. Vi passerer en række stationer, og jeg stiger til en afveksling af ved Aldgate. Det er en overraskelse at dukke saa pludselig op i en tysk by. Til Gastwirtschaften, Kraut, Augustinerbräu, Eisbein og selve Bratwurstglöcklein med lavloftet, gotisk gemytligt Nürnberger originelles Lokal! Og Wurst og Wirth og Mädels, alles made in Germany. Der findes altsaa ingen opinion i England mod de kjære tyskere. Tyskland anlægger simpelthen byer i London. Tonen maa kaldes fidél . . . Og medens jeg tømmer mit mass, bestemmer jeg mig til at forblive for resten af mit liv i kjæmpebyen . . . Naar jeg faar reisevé til Italien eller Spanien eller Palæstina, kan jeg sætte mig paa imperialen af en omnibus og fortrække til vedkommende lands filialer i London. Men foreløbig vil jeg op til de engelske bydele og til mere standsmæssige kvarterer. Og jeg begir mig op paa en omnibus. Færdselen foregaar i gammeldags og afmaalt tempo. Dickens vilde kjende sig igjen i City. Han vilde kunne gjøre observationer fra taget af dette ærværdige befordringsmiddel uden at forvirres af det tyvende aarhundredes hastværk. For al ilfærdigheden er begravet under jorden. De gamle huse vilde vise ham sine uforandrede grønskede fasader, og kuskens ansigt og passiar vilde gi ham snippen af en livshi-

storie og en karakter. Hans bøker vilde bli lige lange og rigelige . . . Det umaadelige London skifter ikke præg i løbet af en bagatel af et aarhundrede. Det amerikaniseres ikke af nogle snes epokegjørende opfindelser. Det synes at være en solid by . . .

Vi skumpes sagtelig op gjennem Leadenhall Street og stanser omsider fuldstændig foran børsen. Strøget er foreløbig ufremkommeligt, og kusk og hester maa resignere. Det er ogsaa en plads, man ikke bør skynde sig over. Englands bank gir som ingen anden pengebygning i verden en forestilling om, hvad den gjemmer. At den er et lavt hus i én etage virker i dette strøg, hvor hver fod grund er en formue, som en iøinefaldende udstilling af økonomisk vederheftighed. Denne bank er intet luftkastel. Her viftes der ikke med illusoriske papirer, her skufles det røde metal. Dette er guldets uindtagelige fæstning.

Denne flade, tunge bygning, dette uløftelige laag over penge vilde gjøre et forstemmende sarkofagagtigt indtryk, hvis ikke børsen med sine frie søilerækker laa opmuntrende ligeoverfor. Dens brede trappe indbyder til passiar og spekulation. Derinde hersker den rullende bevægelighed i værdierne. Og udenfor midt i stimlen rider Wellington paa sin høie, slanke hest og minder om den lykkeligste værdiomsætning, den store handelsnation har foretat.

En konstabel hæver sin dominerende haand og vi svinger ind i Cheapside midt i en række af hansoms og omnibusser, der har ventet foran og efter os. Om et vildtfremmed, overmenneskeligt øie keg ned i denne trængsel af agende, cyklende, slentrende væsener, vilde øiets tilsvarende forstand staa stille af forundring over, at alle disse kryende eksistenser ikke løb

surr i hverandres planer, maal, indskydelser, forretninger. Fra oven maatte virvaret te sig haabløst, og kanhænde den overmenneskelige forstand vilde tilskrive menneskene et blindt geleidende instinkt. Den store fare vilde først opstaa, om strømmen af en eller anden mægtig grund væltedes i én retning. Bysikkerheden beror paa det urokkelige alvor hvormed enhver enkelt forfølger sine egne, sine egoistiske formaal. Betingelsen for orden er splittelsen. Bellum omnium pax.

Selve anarkiet repræsenterer en bestaaende livsform. Det er konservativt. Og dets extreme teoretikere har med rette asyl i England. Efter hvert attentat kaster den kontinentale presse sig over dette land, som dog mindst af alle er attentaternes.

Siden gunpowderplottet mislykkedes for Guy Fawkes, har øen været dybt uforstyrret af knaldeffektjagende terrorister. Men, paastaar kontinentet . . . det er England, som opelsker anarkismen. Det er England, som skjænker alle flygtninger ly uden at afkræve dem leidebreve fra deres forfølgere. Det er England, som negter at deltage i magternes aktion mod indre fiender, og det er England, som ikke vil vide af to slags love: en lempelig slags for de velsindede borgere og en grum slags for pakket og de katilinariske eksistenser.

Tankegangen fører mig atter ned paa den underjordiske. Jeg stiger af ved St. Mary's og driver ned over High Whitechapel. Tilfældet leder mig ind i avissalen i Whitechapels Public Library — en mageløs og beundringsværdig indretning. En sal omtrent saa stor som fæstningens gymnastiksal med gule rader af læsepulte og et metodisk udbredt læsestof, der strækker til

for tusen ad gangen. Her er aandsføde i al rundelighed. Her skal ikke bærmen af befolkningen kunne undskylde sig med knap adgang til dannelse. Alene af dagbladene er alle politiske bekjendelser udstillet. Rækker af Times og rækker af Truth. Og om det gjælder modejournaler, behøver dette for sit ydre tilsyneladende noget skjødesløse publikum ikke at svæve i tvil om de anstundende sæsonfarver. Her er noget for alle. Det vrimler af six pence-magaziner fulde af gruhistorier og spændende mirakelbedrifter i detektivgenren. En samvittighedsfuld kollektion af populære videnskabelige tidsskrifter gjør publikum opmærksom paa de lurende farer i alle næringsmidler, i luft, i vand, i kys, i haandtryk, i livet i sin almindelighed. Saa kommer alle de provinsielle tryksager og alle de niogniti protestantiske sekters konkurrerende saliggjørelsesorganer, foruden samtlige udgydelser af den katolske propaganda, og sist og best repræsenteret hele den engelske sportspresse med dens utal af organer for nævekultur og slagsmaalskunst . . .

Det er lærerigt at iagttage, hvordan publikum fordeler sig over dette udstrakte felt af gratissprudlende kundskabskilder. Modejournalerne og populærvidenskaben øver liden eller ingen tiltrækning. Mikrober og moder lades ud af betragtning. Saalidt man kan sky de første, anser man sig forpligtet til at følge de sidste. Dagbladene og magazinerne samler hver sine alvorlige, spændte læsere, men massen af dette i legemlig forstand daarlig konditionerede publikum hænger over sportspressen.

Det er selve den graa masse væltet ind fra gaden, træt, bleg, alkoholisk blaadugget, skjæggestubbet, lurvet, frynset i kanterne, med det samme jordslag af

halvsult, lediggang og misère. Men ud af denne graa masse stritter individerne. Midt i denne fuldkomne mangel paa valgfrihed med hensyn til antræk vrimler fantastiske luner, overmodige indfald, kaade spræl i retning af det ekstravagante og dandyagtige. Ved siden af mig staar en ung mand og blader i en avis med hebraiske typer. Han har, kanske i tillid til et gammelt husraad, sin venstre uldstrømpe om halsen. Han hoster saa smaat og gaar kipskodd i galosjer. Men han bærer til gjengjæld, presset ind mod øiet, en monokle, og denne monokle i rød hyssing forjager trolddomsagtig alt det melankolske ved mandens ydre. Den gjør ham *chic*, oplagt paa livet, fandenivoldsk, landsmand af Chamberlain. Med den maatte han, om det kneb, endnu kunne se bedre dage.

Jeg følger pulteraden. Her ligger anarkistblade i alle sprog, yiddish, polsk, italiensk, rumænsk og engelsk. Og om dem flokkes opmærksomme læsere af alle nationer, smaa jøder, polakker, latinere. Her i et offentlig bibliotek i det fri England! Jeg har fundet stemningen og kan reise videre til Westminister Abbey, til Trafalgar Square. Jeg har stemningen af storheden og af vælden og velviljen, magten og humaniteten og selvrespekten, og jeg gjenkalder mig igjen den døende Lancasters patriotisk svulmende udbrud:

This earth of majesty — —
This fortress built by Nature for herself
against infection and the hand of war.
This precious stone set in the silver sea,
This blessed spot, this earth, this realm, this England!

Ja, jeg havde gjort det mest mulige ud af byen og ganske rigtig faat indtryk af en verdensdel. Jeg lig-

ger paa min briks og er mig bevidst, at jeg har fartet vidt omkring og strødd mit guld for alle indskydelser. Ikke engang teatret eller historien har jeg ganske forsømt. Jeg var paa matinée i Adelphi og undte Tower et besøg. Senere optraadte jeg tilvogns i Hyde Park sammen med den fornemme verden forøvrigt; jeg viste mig ogsaa paa promenoiren i Empire og souperte efterpaa og idetheletat — — Men jeg husker ikke, hvorlænge mine midler tillod mig at optræde standsmæssig. Der maa pludselig være indtraadt en eclipse . . . en total guldformørkelse, og dette mørke overfaldt mig i et ukjendt strøg af kjæmpebyen, jeg véd ikke hvorlænge over midnat. Men med det samme oplystes jeg indvendig fra af den kjendsgjerning, at jeg var alene i London, ja saagodtsom et barn paa vildstraa, med noget som sixpence uvexlet i vestelommen. Jeg blev ved at vanke og dreie om hjørnet paa det uvisse, i haab om at støde paa et kjendt monument til udgangspunkt for videre streiftog — et haab ligesaa forfængeligt som naar et sudaneserbarn, der har forvildet sig ind i Sahara, haaber at faa øie paa en af pyramiderne til at orientere sig efter. Jeg begyndte at kjende kilometre og miles svide sine sifre under mine saaler, og aldrig tog de ende disse skumle gader, som for mig vildfremmede ikke engang havde den vage kuriositet at være berygtede.

Om jeg havde begit mig gjennem en by, en hovedstad, gjerne et verdenscentrum, og ikke vimset om i dette fantasmorama af uendeligheden, vilde jeg forlængst været ude af landet . . . paa den aabne, selvfølgelige landevei.

Det gav sig ovenikjøbet til at regne.

Ja landeveien, den tilforladelige, i alle lande hjem-

lige, den lange graa snor med byer som perler . . Landeveien med de syngende telegrafstolper og venlige grøftekanter! Jeg har en svar fornemmelse af at jeg for bestandig har afskaaret mig fra landeveien. Monstret har opslugt mig, jeg gaar mig vild i dets tarme, kjæmpeedderkoppen har fordøiet mine sovereigns — —

Der staar igjen en konstabel paa et gadehjørne. Jeg beslutter at henvende mig til ham — helst vilde jeg anmode om den nærmeste vei ud af byen, men han vilde formodentlig opfatte det som en spøg . . det var hans forfædre som trodde paa verdens og Londons ende — og jeg spør paa maafaa efter Regent Street. Han tar maal af min stand, nationalitet, formue og sindelag i et eneste blik.

— You'll take a cab?

— Nei jeg vil gaa tilfods.

Han indlader sig ikke mere med mig, men trækker paa sine bryderskuldre og slaar sine reglementerte jernhælede slag nedover gaden. Langt om længe sætter jeg mig paa trappen foran et stort hus med mange døre under en glasskjærm, som rager ud over fortauget og gir ly for regnet. Det er en vid, aaben gade, jeg nu befinder mig i; men trafikken er indstillet. Der ruller en sjelden gang en karet forbi, men kusken har begravet ansigtet inde i hætten og sidder og sover. Jeg forsøger ogsaa at slaa mig tilro for resten af natten, jeg vagler paa min ufuldkomne menneskelige maade ved at trække benene opunder mig og lægge hodet paa armen og vende ansigtet ind mod væggen. Men det er for koldt til at sove. Gudskelov der findes en pakke Phillip Morris i lommen. *Never say die!* Jeg reiser mig og leder frem fyrstikker og tænder. I blaf-

fet faar jeg øie paa en indrammet plakat bag et staaltraadsnet ved siden af døren. Jeg lyser bedre paa den. Jerusalem! Dette er et hebraisk teater. Hosiannah! Jeg ved, hvor jeg er. Jeg er kommet ud af ørkenen og det grænseløse, jeg befinder mig i Whitechapel.

En vemodig, næsten lykkelig følelse betager mig. En slags tilfredsstillet hjemve. Her har jeg været engang før — efter alt det jeg har fartet omkring og overkommet af oplevelser er det ubegribeligt, at det ikke var længer siden end iformiddags. Jeg husker en anarkist med en monokle i rød hyssing — han læste i en hebraisk avis. Hernede i nærheden var det man kunde spise *hot joints* for en ringe penge og faa øllet paa kjøbet. Her var det ogsaa der i sin tid blev myrdet en ung pige, som gik paa gaden og nynned:

Sweet violets,
sweeter than all the roses —

Ja netop her er hjemstavnen for de smaa bløde engelske sange — her i de skumle pubs paa bredden af whiskyfloden — de ulykkeliges Ganges, der dulmer og dræber som menneskenes andre hellige floder.

Men jeg er træt og opsøger et natteasyl i en sidegade. Mit sixpencestykke gir mig adgang til bedste forpleining — en hylde med voksdugspude og et ensfarvet hestedækken.

Der smaasnakkes omkring paa hylderne af graa bylter, og et enligstillet gasblus knitrer under loftet. Luften er forresten ikke saa daarlig. Ventillationen besørges formodentlig af en punka med bokserkræfter, for her arbeider et helt system af hvirvelvinde paa støvspredningen.

Jeg prøver endnu engang før jeg gaar til hvile at samle mine indtryk af den deilige by, men det lykkes ikke.

Jeg ser bare for mig et billede, et kvindeportræt, hvis pragt og særegenhed har skinnet for mine øine i hele dag. Det er mrs. Siddons i galleriet paa Trafalgar Square.

Hun har det nationale kvindeansigt i underfuld forherligelse. Denne forfinede magtvilje, denne kyske værdighed, denne holdning af dronning og præstinde! Og profilens strenge renhed og dristighed, hudens diafane skjærhed . . Øret, hagen, munden, alle de deilige træks lidenskabelige hemmelighedsfuldhed om alt hvad deres syntese, aasynet, forraader: smerten, sorgen, gløden i et utrætteligt, umætteligt hjerte.

Hun spilled for over hundrede aar siden Shakespeare. Hun kunde være født paa et engelsk slot eller i Whitechapel.

GHETTO

Warschau i april 1917.

I den polske hovedstad merker den fremmede lidet til krigens ødelæggelser. Naar man om morgenen med Berlinertoget kommer gjennem de vestlige forstæder, ser man rigtignok murresterne af nedbrændte fabrikker, og paa den anden side af Weichsel, i forstaden Praga, staar der overhovedet ikke en hel mur igjen. Men ruinerne er saa at sige velpleiede. Alt rusk og skrammel er fjernet, alt jernskrab, alle de sørgelig forvredne skeletter af dræbte maskiner er allerede forlængst omsmeltet i masovnene og gjenopstaaet til ny forkrænkelighed som utallige kilometer af pigtraad . . . Krigen øder, men hvor tyskerne raader, faar intet lov at gaa tilspilde . . . Forøvrig lod russerne ved rømningen af byen sig nøie med at sprænge i luften den nye umaadelig lange og umaadelig kostbare stenbro over kjæmpefloden, men ogsaa denne ødelæggelse var ufuldstændig, og de bortsprængte midtre brobuer er allerede erstattet med en solid træutbygning. Og endelig flaaede russerne de gyldne plader af løgkuplerne paa den ortodoxe kathedral ved den Saxiske plads. De luer ikke længer i solskinnet som extrasole og svider en ikke i øinene som solspeil, de maa nøie sig med et billigere metals blegere skin. Jeg aner ikke om millionbyens romerske katholiker forbinder nogen symbolsk mening med den mættede glans

af de ortodoxe kupler. Men det er ialfald rimelig, at den konfessionelle modsætning mellem russisk og polsk ogsaa nu foran den nationale gjenreisning kraftig vil bestemme folkets politiske holdning. I det krigsherjede land er endnu alle spørgsmaal, forventning, nyt haab og vanemæssig frygt. Der arbeides ivrigere for national samling end for absolut uafhængighed. Et suverænt Storpolen er vistnok for alle en drøm, som egentlig ingen kan haabe virkeliggjort ved denne krig, hvordan end udgangen maatte blive. Et legeme eller et land, det parteres ikke forgjæves . . . og desuden saa mange gange!

Sporer man lidet af krigens ødelæggelser i Weichselstaden, kan det heller ikke siges, at livet og trafiken der er præget af krigstilstand. Man har ikke indtryk af at være i en okkuperet by. Der vrimler naturligvis af militær, garnisonerede tropper og officerer og soldater paa vei til eller fra fronten og af polske legionærer med røde snorer paa vaabenkjolen. Men der staar ingen blæst af dette militære islæt i den civile befolkning. Alt glider forbi og om hverandre i gemytlig fordragelighed. Der synes at herske det bedste forhold mellem okkupationstropperne og befolkningen, og hertil har naturligvis manifestet af 5te november mægtig bidraget.

Paa *Marszalkowska* rører livet sig som i Unter den Linden eller paa Boulevard des Italiens. Der er bare én ting, som bryder det internationale storbypræg . . . de mange jøder. Hver femte mand man møder er en kaftanklædt jøde med hænderne sammenhegtet paa brystet og gjemt af ærmerne og med en liden komisk

kasket paa hovedet. Er bestandig alle polske jøder ude og spadserer? Er det sit ældgamle privilegium som omvankende folk, de ikke blir træt af at benytte? De slentrer ensomme eller i grupper begge veie langs alle gader, alle med det samme utydelige smil om de tykke læber . . . og med en mine af, at det endda er tusen aar, til de behøver at se paa klokken. De sorte skikkelser færdes lydløst og mygt som trætte flaggermus. De er grebet ud af en natlig verden og glipper med øinene mod solskinnet. Hvad pønser de paa? Paa et sprog i Thora eller en sætning i Talmud? Jeg skal ikke kunne svare.

Blir man derimod staaende ved et butiksvindu eller sætter man sig paa en bænk og lader strømmen glide forbi, faar man snart erfaring for at adskillige af de yngre kaftaner og kasketer rummer anden livsvisdom end den som læres i Talmud og Thora. Det er utrolig, hvor tilbudene om byens seværdigheder hastig varierer og sænkes for hvert energisk afslag, trinvis fra slot og citadel til unævnelige oaser i smaagaderne . . . alt tilhvisket en i et hæst tysk med jiddisch bærme om de ækle læber. En trusel eller en knytnæve hensætter maddiken i en extase af forurettet uskyld, han slaar bugter paa sin underdanighed og breder fromt og offentlig ud de velkjendte prospekter af parker og katedraler og forsikrer i forretningsøiemed om sin totale forældreløshed, foruden at han med selvforsagende ringeagt for sit uomtvistelige ydre erklærer sig for evangelischer Christ! Mardokai, hr. hauptmann, Mardokai Rosmarin . . . En lovende spire af en hvid slavehandler.

En stor og umaadelig vanskelig opgave for de tyske okkupationsmyndigheder er ordningen af de fortvilede jødeforhold. Russerne tog sig sagen overordentlig let. De overlod de fattige jøder — de 18 á 20 pct. af millionbyens befolkning — til deres skjæbne og stængte det egentlige Rusland for jødeproletariatet ved en grænselinje trukket fra Riga til Odessa . . . Jødekvarteret er byens største og frygteligste seværdighed. Den som kun har set det værste af Whitechapel ved for lidet til at kunne gjøre sig nogen forestilling om den ophobede menneskelige elendighed, det dennesidige separathelvede som heder Warschaus Ghetto . . .

En fremmed kan ikke trænge derind alene. Ikke fordi disse mængder af omdrivende menneskevrag skræmmer ved andet end sin ubeskrivelige forkommenhed, sine sultne øine, sine lus og sine laser, sine saar og sin stønnende skamløshed . . . Men han vilde ikke ensom holde ud presset af al denne klamme paatrængenhed, alle disse anraabende hænder, al denne timide beføle af hans lommer. Han vilde ikke være kristen nok til at taale hele Jerusalems vederstyggelighed.

Indgangen til Ghettoen er bag de store torvhaller, hvor maden vælder i boderne, hvor smør og eg og vildt og grønt og alskens kjød af stort og smaat kvæg, af rene og urene dyr, af slagt for goi og schächt for jøde bugner over bordene, og hvor hjempermitterede tyske soldater ikke er daarlige kunder. Polen er et rigt og frodigt land, og de tyske mark forslaar lidet mod den ublu rubel. Men de derhjemme skal have noget extra udenfor rationerne — koste hvad det vil!

Den gade, vi begiver os ind i, overtræffer alle europæiske fantasier om uhumskhed. Okkupationsmyndighederne har overalt i Polens jødebyer tvunget befolkningen til at feie for sine døre. I *Kowel* saa jeg værdige rabbinere med opheftede kaftaner og hængekrøllerne ringlende dem om næsen arbeide i sit ansigts sved med sopelimer, spader og søplebret. Ad aare vil det vel hjælpe. Men i Warschaus Ghetto vil ingenting monne. Denne befolkning synes at udsondre smuds som sneglene sveder slim. Man ved ikke, om den i aarhundredernes løb har afpasset sin natur til omgivelserne eller omgivelserne til sin natur. Skulde et enkelt individ være forbandet med sans for renslighed i denne muddergrop, vilde han eller hun visselig forgaa. Gaden yrer af mennesker, som en kloak af rotter. De kryr ud af portrummene, de sidder paa huk i sølen, de hænger klasevis ud af de svarte vindushuller. Vi skaffer dem lidt afvexling i deres forfærdelige ledíggang, vi er en oplevelse og omringes af skuelystne, aldeles som et ulykkestilfælde paa aaben gade.

De ikke absolut og ugjenkaldelig ledige i sværmen er de handlende. Jeg havde aldrig drømt, at man kunde etablere en geschäft med en bundt rustne spiger, men hvo ved, om dette ikke var den spæde begyndelse til den vældige amerikanske staaltrust. I enkelte kan opdriften fra dette dybeste bundslam af menneskelig elendighed være saa taalmodig og uimodstaaelig, at de stiger og stiger, til de ender som drager paa gulddynger. Et stadium paa millionærveien tænker jeg mig betegnet af min tilfældige bekjendt paa Marszalkowska . . . Mardokai Rosmarin.

Vor Vergil i Ghetto — rigsdagsmand og tilforordnet kommandanturen som sagkyndig i de indviklede jødespørgsmaal — dr. *Haas* aabner os adgangen til det indre. En forstander slaar op en port og holder med en jernstang den paastimende flok tilbage; saa presses porten med forenede kræfter igjen bag os og stænges med bom. Den bugner og klager under trykket udenfra. Vi er inde paa en aflang gaardsplads, om mulig endda skidnere end gaden udenfor og med et tykt lag af dynd, hvoraf Israels mødige og gammelkloge yngste ælter bagverk. Vi trænger os efter forstanderen op mange steile, tilsvinede og mørke trapper, snubler over barn, skubbes mellem kvinder og kommer endelig ind i et rum fuldt af mennesker . . . af naboer og kanske paarørende til den kvinde, som igaar døde der af sult . . . Der findes en menneskelig elendighed saa dyb, en jammer saa navnløs, at tilskueren bare skammer sig ved at være tilskuer og — glemmer sin medlidenhed. Den altfor store smerte lammer nerverne, man merker den ikke. Overfor den grænseløse ulykke staar man raadvild, som om hjertet forhærdedes.

Der hælder et gammelt skjævt skab mod væggen, men forøvrig er rummet uden andet bohave end filler. Og ikke filler i vor forstand, men degraderede filler, raadne og jordslaatte laser af filler, som vilde vansire en søppelkasse . . . Paa en haug af slige filler ligger den dødes to barn. De er muligens syv og ni aar, de kan godt være elleve og tretten . . . De stirrer med blanke feberøine paa alle de indtrængende men-

nesker, saa sætter den mindste i et lidet saart skrig og klynger sig til broderen.

Vor fører faar de oplysninger han forlanger, og om timer vil de smaa være i havn vel forvarede i barneasylet, vaskede og mætte. Hans indflydelse paa disse forkomne mennesker er underbar. Han er kjendt i hver krog af Ghetto, hans barske stemme er afholdt og frygtet, han skræmmes ikke af opgavens umaadelighed. Den augiasstald, Rusland har efterladt, skal og vil Tyskland rense . . . Desværre hemmes arbeidet af jødernes egen seige umedgjørlighed. De millioner, som hidtil er bevilget, er draaber spildt i sumpen, fordi jøderne halsstarrig negter at lade sig omflytte til en barakkeby. De kan tvangsafluses, men sine reder vil de ikke forlade.

KNUDSEN

Nylig efterat krigen var brudt ud, skrev et eller andet forvirret individ i en avis: er det ikke frygteligt, at noget sligt skal indtræffe netop i Norges jubelaar?

Hvilke tanker vedkommende gjorde sig om begivenhedernes sammenhæng faar staa hen. Rimeligvis har hun eller han ment, at visse internationale sømmelighedshensyn burde tilsagt stormagterne at udsætte verdensopgjøret til Frognerudstillingen vel var lukket. Om de da ikke i beundring over, at Norge havde tilladt sine naboer at leve i dyb fred i hundrede aar, kunde besluttet sig til at afgjøre sine smaa mellemværender i resignation og med selvbeherskelse, uden appel til vaabnene.

Et af de mennesker, som har taget verdenskrigen fortrydelig op, er som bekjendt chefen for den norske regjering. Han har slet ikke lagt skjul paa sin irritation over stormagternes fremfusende politik. Længe, altfor længe kviede han sig ved at tro paa muligheden af en verdenskrig i hundredeaaret efter 1814. Den stred mod aarets program, som var opstillet bare med festnumere, og dernæst stred den mod hans egen, i et oprigtig personligt velbefindende forankrede optimisme. Neppe i verdenshistorien kjender man en regjeringschef, som har befundet sig saa vel

i sin stilling. Den søvnløse Richelieu, den rastløse Cavour, den appetitløse Pitt staar hver for sig tilskamme for den sorgløse Knudsen. Forlængst efter at han opgav sin skepsis overfor krigen, nu ganske nylig, da fire maaneders uafladelig kanontorden omsider havde overdøvet hans betænkeligheder ved at betragte ufreden som et faktum, kunde han staa op i Studentersamfundet og glæde ungdommen med, at han fremdeles befandt sig vel. Jeg sover godt, sagde han, og jeg spiser godt.

Jeg har hørt, at man i regjeringskredse skal have forsøgt at afkræfte disse betydningsfulde ord. Men det kan dog ikke tænkes, at ministerchefen har staaet op og talt bare for at anbefale sit kjøkken. Nei, disse er de egentlig historiske ord, som blev udtalt i 1914 af regjeringschefen i det krigsherjede Europas brødløseste land: jeg spiser godt, og jeg sover godt, naar jeg har spist mig god og mæt. Om Smørbuk eller Mumle Gaasæg havde staaet i spidsen for vort rigsstyre i denne alvorsfulde tid, kunde han ikke beroliget os paa en eventyrligere maade. Gud véd hvormange der, naar denne vinter er skreden frem, kan gjøre Knudsens ord til sine.

Det har bestandig været betydelige statsmænds lykkelige evne at improvisere det rammende ord, som speiler situationen og paa engang angiver veien og maalet for deres politik. Keiser Wilhelms «bis zum letzten Hauch von Mann und Ross» udtrykker med mægtig poetisk simpelhed det tyske folks endrægtighed, dets hellige alvor og flammende begeistring, dets livsvilje, om fornødent lige ind i desperationen. Og Bismarcks historie vil jo bedst kunne skrives med et udtog af hans bevingede ord.

Jeg husker for øieblikket, men det er vistnok min egen feil, kun det fattige Steenske *Derefter* — som et tilsvarende norsk exempel; dog af Knudsen erindrer jeg en række bevingede udtalelser. Det er unødvendigt at minde om den om «Afkrogen» Finmarken, siden den irriterer ham og siden dens prægnans er afgnisset ved mislykkede bortforklaringer. Men hvem husker ikke: «Vi vil bruge magten nu vi har den?» Og hvem husker ikke skaaltalen for admiral Beresford og Knudsens forsikring om, at «vi stoler paa den britiske flaade?» Aldrig har vel en statsmand i et neutralt land været uheldigere med et bevinget ord. Han maatte, og vi med ham, ønske denne udtalelse et vingepar, som bar den ugjenkaldelig ind i forglemmelsen. Lad den altsaa være glemt. Men hvad vi ikke maa glemme er, at vi i disse farefulde tider har i spidsen for landsregjeringen en mand, som ikke overskuer og mestrer sin hang til at begaa dumheder.

Der skrives i regjeringspressen, som om angrebene paa regjeringschefen var udslag af et usselt partinag. Det er tvertimod de mennesker, der ikke tilhører noget parti, det er de, som nu tager parti mod partifordummelsen. Knudsen er ene og alene, han er intet andet end partipolitiker, det vil for øieblikket sige luxuspolitiker. Han er ligesaa lidet paa sin plads ved kongens raadsbord i disse tider, som kaviar paa bordet i et hus, hvor der savnes brød. Dette være sagt med en beklagelse over den for kaviaren forstemmende sammenligning.

Vi kan ikke alene, vi maa ikke alene, men vi bør være uenige, naar ikke det høieste, rigets uafhængighed, naar som helst kan komme til at staa paa spil.

Vi bør under normale forhold tillade os den luxus at være modstandere, men vi bør ogsaa i farens stund sky de politikere, hvis eneste existensberettigelse er vor uenighed. Det er en forkastelig luxus om vi øder vore kræfter i tvedragt, naar vi naarsomhelst maa være forberedt paa at møde, ikke vor personlige fiende, ikke vort partis fiende, men landsfienden. Det bittert komiske ved den forhaandenværende situation er dette, at vor øverste luxuspolitiker . . . ja, hvad hører vi om ham og hvad ser vi af ham? Jo, Knudsen træner til næste valg.

I det samme foredrag, hvori regjeringschefen med berettiget selvfølelse roste sin appetit og sin søvnighed, ytrede han ogsaa disse imponerende ord: mig blaaser man ikke overende. Og ganske vist, de instrumenter, man raader over i Studentersamfundet, blaaser ingen regjering overende. De frembringer kun uskadelig ulyd. Og dog er Knudsen ikke saa sikker, som hans ytring vil give ham udseende af. Han ved, at han godt kan blaases overende, om vinden over landet skulde snu sig. Og det eneste, som bekymrer Knudsen, er netop den mulighed, at han som en fjær kan blaases væk ved et politisk vindskifte. Men det for manden betegnende er, at han sysler med sine sedvanlige beregninger for med- eller modbør, mens der raser en orkan.

Vi andre tænker som saa: Lægger orkanen sig, og kommer vi uden vor fortjeneste nogenlunde hele ud af verdenskatastrofen, saa maa Knudsen gjerne regjere over os igjen. Da kan vi med glæde unde os den luxus, som heder Knudsen. Den er ikke for blændende. Men nu, nu er han den farligste af vore gamle udueligheder.

Ikke den ting, at vi er daarlig forberedt, at vor hær mangler øvelse, at vore kornmagasiner er tomme, at vort reservefond staar fast i krigslandene . . . intet af dette har den deprimerende virkning som den kjendsgjerning, at vi har Knudsen. Det er mulig, at han gjør sit bedste, han ser ret som det er ud, som om han tænker paa, om det ikke montro nu var bedst at gjøre sit bedste, men ingen tror for alvor, om han end gjorde sit bedste, at han ogsaa gjør *det bedste.* Han mangler autoritet, han mangler den umiddelbare, selvsagte tilslutning, fordi han kun er en partispids.

Regjeringschefen i 1905 ophævede i farens stund partierne. Han lammede partiaanden, og saalænge partiaanden var lammet, kjendte landet sig trygt. Man hørte aldrig nogen forsikringer fra Michelsens side om, at han sov eller spiste godt, men landet befandt sig vel. Mens nu er det bare Knudsen, som befinder sig vel.

Og denne gamle mand, som befinder sig vel, fordi han er ved magten, hvad er han og hvad betyder han? Hvori bestaar hans uimodstaaelighed? Jeg spurgte nylig en politiker af hans parti, og det laa ham paa tungen, men han kunde ikke akkurat komme paa, hvad det var Knudsens uimodstaaelighed bestod i. Hvis jeg ikke er feil underrettet, har han aldrig foruden sine dumheder sagt noget, som nogen husker.

I en lyrisk stund betroede han Kristiania, at den var verdens skjønneste by, hvorpaa ordføreren af blufærdighed sænkede gardinet for udsigten. Forøvrig har han villig været med hver gang noget var paafærde, dog kun som baggrundsfigur i regjeringen

i 1905, men ellers overalt som anset borger, som velsitueret Jeronimus fra Porsgrund og omegn. En karakterfasthed, der gjerne ytrer sig som strid gammelmandspaastaaelighed, parret med en bestikkende aandelig middelmaadighed og en mangel paa veltalenhed, der søger sin lige, har erobret ham et vist statsmandsry blandt Eftestøl og Bryggesaa, men ikke saa langt, som til Konow, Hedemarken — —

Da jeg i jernbanekupéen mellem Moss og Vestby havde opsummeret de nævnte indvendinger mod Knudsen for en medreisende, rystede han paa hovedet og sagde: Ja, men kjære Dem, mand min, dette er jo ikke noget nyt. Og selv om det var, ser De, saa blaaser De ikke en mand som Knudsen overende.

DET EVINDELIGE STRÆV

Bjørnson har i sit uforlignelige spirituelle foredrag mødt maalstrævet med alle de modgrunde, som det er mulig at dynge sammen, og den konkrete livagtighed, hans billedødsle fantasi giver enhver tanke, og fremfor alt: hans eget gode humør over de vellykkede fund gjør argumentationen i al dens uordnede logik til en aandelig solskinsfest for læsere og tilhørere.

Endelig er isen brudt og krigen erklæret, og man skulde vente en aaben tilslutning fra alle dem, som har fulgt maalstrævets statsunderstøttede seirsgang med de samme følelser som dem, der har bevæget Bjørnson til at tage bladet fra munden.

Indtil idag er der fremkommet tre offentlige udtalelser fra mere eller mindre bekjendte mænd. Henrik Ibsen underskriver sit mægtige navn, og Johan Bojer meddeler telegrafisk læseverdenen sin tilslutning. Endelig kommer Gunnar Heiberg med et morsomt causeri, skrevet ud fra den tolerante opfatning, at sproget ligesaavel som religionen bør være enhvers privatsag, og ud fra det mindre ophøiede synspunkt, at Bjørnson bare har villet gjøre sine hoser grønne for Kristianiabefolkningen, medens Arne Garborg er

henvist til at luske om i udkanterne som simpel bondefanger.

Man burde være enig om det, man kan enes om. Og man kan enes om en kraftig reisning til fordel for det naturlige norske sprog. At gaa lovveien og indføre et maal, som ikke har kraft til at sørge for sin egen udbredelse, er et udslag af den juristiske og formalistiske tankegang, som regjerer i dette folk, og i sine praktiske følger bærer det spiren til en sprogtvang ligesaa dum og uudholdelig som den tyskerne paalægger sønderjyderne. Forskjellen er bare den, at disse til gjengjæld for et kultursprog faar et andet kultursprog, medens vi skal bytte bort et udtryksmiddel, som hundreaarig aandstjeneste har gjort smidig og stærkt og frit og naturlig med en støl og mekanisk dialektforbindelse, som neppe nok mestres af dens egne mestre.

Jeg havde en kammerat i gymnasiet — en af de forsinkede bondebegavelser, som i trediveaarsalderen sliden sig løs fra plogen eller folkeskolen og slaar ind paa den tornefulde præstevei. Det eneste sprog han lærte var latin, og han dukkede ned i det med lidenskab. Hjemmefra var han maalstræver af reneste Aasenske vand, og da volapyk kom i skuddet, lærte han sig ogsaa til at beherske det i tale og skrift. Med disse tre døde sprog vilde han klare livet. Latinen var for hans lærde, volapyk for hans praktiske og landsmaalet for hans nationale behov. Jeg erindrer, at han havde en eneste ting at udsætte paa den uforlignelige Ivar, og det var, at denne ikke havde optaget dualisformen for pronomerne fra et maalføre langt bagom alle haugene: *Os to* skulde hede *Ok*.

Af det stof var de oprindelige og uforgribelige

maalmænd: Samlere af sjeldne gloser, runesmede med sans for mørk tale og saganat, nationale enthusiaster, for hvem ethvert gammelt henlagt og tidsfortæret ord var et klenodium til skrift og søndagsbrug, romantikere, som for alvor drømte om et fremtidssprog for Norge, hentet lige ud af middelalderen. Faar slige mennesker engang trang til noget praktisk, blir det til et eller andet volapyk.

Fra sine begyndelser hænger maalstrævet sammen med den romantiske historieopfatning, som har fundet sit prægnante udtryk i ordet renaissance. Man har gjort et skille mellem dage og nætter i historien, mellem tidsaldre i drøm og tidsaldre i daad, og man har lænket en ny dag til en svunden, den moderne tid til den græsk-romerske oldtid med et ord, det betegner hele denne tankegangs uefterrettelige symbolik.

Den store renaissances historikere har trukket denne grundlinje, der ikke desto mindre er en sort streg over kjendsgjerningerne. Hver tid er et urolig omhverandre af dødt og levende, af levninger og fornyelser, af fremadhigende og bagudvigende viljer, af opdrift og træghed. Det er menneskenes ujævne fodtrit gjennem tiderne, som gjør historien for rig og mangfoldig til at indespærres i de altid forenklende, altid forvanskende teorier.

Det er paa denne lille udflugt fra sammenhængen ikke tid eller sted til at tale om, hvor liden umiddelbar tilknytning den store renaissancekunst havde til oldtidens, hvor naturlig og langsomt den tvertimod grodde ud af middelalderens, hvor lidet dens mænd havde tilfælles med tidens pedantiske antikvarer og oldtidsberusete humanister, og hvor slet deres aandsart er karakteriseret, naar den kaldes

gjenfødt hedenskab. Jeg vil blot paastaa, der findes ingen renaissance i den betydning, dette ord nødvendigvis har maattet faa.

Der er et kredsløb i norsk historie, svarende til kulturens store: En glanstid, et forfald, en opreisning. Et fædrelandsk instinkt har altid været oplagt paa at hugge af den mellemsiddende rustne ring i udviklingskjæden og smede de to gyldne sammen, og et naturligt udslag af denne tilbøielighed er maalstrævet. Forfaldstidens varigste levning er det laante sprog. Erstatte det med en maalform, der nogenlunde vilde svare til et af tid og slid forenklet oldnorsk, var en saa fristende patriotisk tanke, at den allerede henrev den langsynte realist Wergeland. Men det blev Welhaven, som drog det nærmere. Det var han, som førte bygderne ind til byen. Hans senere digtning ligger i kvældskyggen af de mørke aaser. Den er fuld af hjemve mod stilhed, den søger indover mod det skjulte og glemte, som hans ungdoms krigerske forstand vilde have vraget.

Læg mærke til, at der fandtes i denne tid ingen virksom aandsmagt i andet end i det, som kom indenfra og fortidsfra, fra bygderne og traditionerne. Det var et vindstille med tilbageblik, og da der kom en underlig mand fra Søndmøre med en grammatik i skræppen — en grammatik, som selv ikke er andet end et vemodigt tilbageblik paa, hvad det norske sprog *kunde* været for nogen hundrede aar siden, hvis ikke Oldenborgerne havde regjert over os — da var forholdene netop gunstige for en retrograd sprogbevægelse.

Denne bevægelse vilde være hensygnet med den romantiske aandsretning, som frembragte den, den

vilde have afsat nogle mere eller mindre betydelige skriftprøver og aldrig naadd ud i byerne eller ind i bygderne, hvis Aasmund Vinje ikke var kommen.*)

En aand af høi rang og derfor moderne, praktisk, forudseende. Alle de andre skrev exempelsamlinger; han gav exempel. Han skrev en hel literatur med den magt, der selv tiltvinger sig alle læsere, letbegribelig, men uoversættelig i sin originalitet, aktuel journalistik og digte om hverandre — og digte, som i visdomsskjønhed og mandig herlighed kan maale sig med Goethes, om ikke det tilbagetrængte, vilde sindsoprør undertiden gjør dem endnu dybere menneskelige. Men i hele denne literatur findes der neppe en sprogteoretisk eller sprogagitatorisk afhandling.

For Vinje var maalet et middel, for hans efterfølgere er det blit et maal. Der er sunget digte til dets pris, stiftet foreninger til dets udbredelse, skrevet et utal af artikler for at paavise dets ligeberettigelse og jævngodhed med kultursproget. Arne Garborg har forbrugt en god del aar i pennefeider for det. Og imidlertid er det en kjendsgjerning for alle dem, som har fulgt noget med i landsmaalsliteraturen, at dennes niveau stadig er blit sænket, og at maalet i kappestriden med kultursproget viser sig at ligge længer og

---

*) At paa den anden side dette egne og store sind aldrig vilde have fundet sig selv og trængt sig frem, hvis ikke det nye sproglige udtryksmiddel var lagt tilrette for ham, det nægter ingen. Landsmaalet som en frigjørelse for individualiteter, der i kultursproget vilde forkues, har gjennem Vinje faaet en ugjendrivelig berettigelse. Men det et jo ikke længer dette striden gjælder.

længer tilbage, jo raskere vækst dette skyder, jo rigere og udtryksfuldere og mere forfinet dette blir.

Blev der paa landsmaal skrevet eller talt noget tilnærmelsesvis saa dygtig, som der skrives og tales i det naturlige norske sprog, saa var der intet mere at strides om. Da var det nye sprog en magt, som ikke trængte stortingsflertal og statstilskud for at vare og vokse.

Man har været opmærksom paa landsmaalets armod paa udtryk for det mangfoldig farvede moderne sindsliv, og det er karakteristisk for Henrik Ibsen, at netop han saa stærkt betoner denne ufuldkommenhed i vedkommende sprogs skriftværker. Samtidig har vort eget sprog naadd langt frem i rækken af kultursprogene. Det har udtryk for enhver afskygning i mening og stemning, alt imens det bevarer et visst præg af asketisk haardførhed. Det er ufærdigt, fordi det paa mange aandsomraader endnu er udyrket, men til gjengjæld er det ogsaa frit for de færdiges skjæbnesvangre feil: Formlerne, de glatte betegnelser, som ligger alle paa tungen: Det tvinger alle til personlig tale.

For alle dem, som skriver vort kultursprog, er dagligtalen normen, rykket i pennen mod unatur. Fordi dagligtalen er sikker, konservativ, enslydende ligesaavist her som i ethvert andet land. Maalmændene mangler dette korrektiv, fordi deres fælles talesprog enten ligger tilbage i en uviss fortid eller inde i en uviss fremtid. Følgelig befinder de sig alle i den miserable stilling at maatte skrive et sprog, som de aldrig hører og aldrig taler. En fremragende landsmaalsforfatter har fortalt mig, at han maa læse en eller anden god landsmaalsbok, før han selv sæt-

ter sig til at skrive — for at komme paa glid og faa fat i maaltonen. At dette er at stræve for at gjøre sig til udlænding i sit eget land er en privatsag for vedkommende skribenter, men at et skriftsprog under saadanne vilkaar maa forarmes, og at en sund og frodig literatur ikke kan holde ud i et saadant skriftsprog, det har vi syn og erfaring for.

Den foreliggende landsmaalsliteratur viser, at man i dette landlige sprog ikke kan komme udover bondens forestillingskreds. Og selv denne beherskes bedre af forfattere, som har fundet sig hjulpne med kultursproget. Der er mere national vederhæftighed i en novelle af Aanrud end i den samtlige moderne landsmaalsliteratur.

Maalstrævets seirrige gang gjennem stortingskorridorerne, dets høitidelige indtog i protokollerne, i komiteindstillingerne og lovparagraferne kan ikke udslette den kjendsgjerning, at bevægelsen er uddøende. Den holdes ikke ilive af friskt talent, den tørker ind i sit eget grammatikalske flodleie, den suller visestumper om sit eget romantiske udspring og ender literært i «Haugtussa».

(1899).

I EN MELLEMAKT

Det er ikke for øieblikket noget at se paa i kunstens hus, og vi driver over gaden til videnskabens. Som saa mange tusinder og atter tusinder af nordmænd har jeg engang trykket rektors haand og paa denne hjærtelige maade faaet bekræftet min rang som akademisk borger. Senere har videnskabens tre pragtbygninger i Karl Johan for mig som for hundreder og atter hundreder af akademiske borgere kun ligget der til glæde for øiet. Ja, og saa har vi foruden dette æstetiske udbytte af landets høieste dannelsesanstalt selvfølgelig havt *uhret,* udenfor hvilket vi alle har set hverandre gaa og vente i vor ungdom. Jeg vil med denne indledende bemærkning understrege min komplette usagkyndighed paa alle videnskabelige omraader og afbøde enhver beskyldning for at ville saameget som streife Minerva med nogen berettiget kritik. Det efterfølgende maa kun opfattes som en bekymret udenforstaaendes nølende famlen ved dørklinken til et af de forskningens værksteder, hvor der mærkelig nok hersker gravens stilhed.

Man kan leve et helt liv i sin egen by uden at kjende dens seværdigheder. Man overrender museerne udenlands og aner ikke sine egne skatte. For mit eget vedkommende har jeg hverken set Gokstad-

skibet eller Holmenkolrendet, medens kong Chulalonkorn af Siam er vandret heden med et kraftig indtryk af begge dele. Der har for mig som indfødt været saa nem adgang til disse sansepirrende nydelser, at jeg har turdet opsætte dem fra dag til dag. Det er ud fra en saadan i og for sig lastværdig forsømmelighed med mærkværdighederne om næste gadehjørne, jeg maa forklare mig min hidtidige uvidenhed om det norske sprogs stilling ved vort universitet. Jeg anede ikke, at dette universitet frembød den seværdighed, at det ingen lærer holder i landets sprog. Det var aldrig faldt mig ind, at vort sprog blandt alle levende og døde tungemaal nyder det sælsomme privilegium ved landets høieste dannelsesanstalt, at det slet ikke dyrkes der. Naar jeg ikke vidste navnet paa professoren i norsk, gik jeg ud fra, at om han ikke netop hørte til hine aandens kjæmper, der som i sin tid Tordenskjolds berømmelige soldater promeneredes i sluttet geled gjennem alle jubilæumstaler, saa gik han vel der i skyggen som en stille, bramfri lærd og røgtede sin dont. Men han findes ikke! Han er ikke død, for han har aldrig levet, og hvad værre er: hans eget fakultet erklærer, at der heller ikke er nogen udsigt til, at hans fødsel er nær forestaaende. Fakultetet finder overhovedet ikke, at det haster med denne glædelige begivenhed.

Vi har indenfor grænserne af vort rigsomraade et sprog, som tales af, jeg ved ikke hvormange tusind nomader: i lappisk og samtlige finsk-ugriske sprog gives der undervisning ved universitetet. Vi har et andet sprog, som ikke tales af nogen før- eller nulevende, men skrives af, jeg ved ikke hvormange hundrede pennehaardføre seminarister: i landsmaal un-

derviser ved vort universitet mindst to og en halv professor. Men i rigets sprog underviser ingen.

Nu kan man jo sige, at denne bebreidelse er udsendt med feil adresse. Det er stortinget, som alene har skylden for, at intet er bevilget til et professorat i norsk sprog. Vel, men *naar* henvendte universitetet sig til statsmagterne i dette livsanliggende? Da omsider kravet reistes udenfra, fremkom universitetet med en betænkning, som hvis den ikke havde skrevet sig fra saa høit oplyst hold, vilde være opfattet som et mærkelig tegn paa aandelig nedslagenhed. Ak, svarer det historisk-filosofiske fakultet — en universitetslærer i norsk rigsmaal? Hvor skulde vi vel tage ham fra? Hvilke krav maatte der ikke stilles til en saadan mand! Lad os for en gangs skyld regne efter: Han maatte være fonetiker; det er en hovedpost. Han maatte have grundig filologisk uddannelse. Fremdeles maatte han være vel hjemme i gammelnorsk og kjende dansk sproghistorie. Desuden maatte han til fuldkommenhed kunne landsmaal; det er atter en hovedpost. Til syvende og sidst maatte han eie et visst herredømme ogsaa over det sprog, hvori han skulde være lærer, en viss sprogsans, en viss stilfølelse . . . . . Og alt dette, mener fakultetet, er formeget i ét drag. Man kan ikke forlange at faa et enkelt menneske udstyret med alle disse færdigheder, ialfald ikke fra vort universitet og paa det nuværende trin af udviklingen. Skulde derimod en saadan mand uden nogen universitetets fortjeneste engang falde ned fra himlen, saa kunde det maaske blive gjenstand for fornyet overveielse, om der ikke ved Norges eneste universitet forsøgsvis burde oprettes et professorat i norsk.

Der er noget elskelig ved al beskedenhed; trods Goethe er der noget elskelig ved den enkelte mands og end mere da ved et helt fakultets beskedenhed. Men om nogen af os, som bare driver forbi de tre videnskabelige pragtbygninger og ser paa uhret . . . om nogen af os spurgte: læres der ikke fonetik derinde, strenger man sig ikke an med germansk filologi, er ikke Bjovulv og Nibelungen og Edda i skuddet, forklarer ikke Hægstad Ivar Aasen, forklarer ikke Liestøl Hægstad, smiler ikke Moltke Moe dem alle til, har der ikke under alt dette silrende lærdomsdryp tiaar efter tiaar siddet unge mennesker, som ialfald udenfra har fornemmet klangene i levende norsk sprog . . . . hvad skal det saa betyde, at man savner manden?

Der foreligger flere vidnesbyrd om, at den elskelige beskedenhed, jeg nævnte, har sine gode grunde. Personlig er jeg en elsker af lærde publikationer, men jeg kjender intet land, hvor disse i samme grad som hos os røber, at man ved universitetet har forsømt dyrkningen af landets sprog. Læs en hvilkensomhelst videnskabelig afhandling i et hvilketsomhelst fremmed sprog, og sammenlign dermed, hvad der bydes af tungsindig uformelighed og klodset tyskhed hos os. Her vilde jeg heller nævne undtagelserne end forme regelen.

Det andet vigtige vidnesbyrd om universitetets fuldkomne ligegyldighed for vort sprog er den retskrivning, som uden nogen indsigelse fra universitetets side er paaprakket skolerne og antaget af en presse, som selvfølgelig ikke kan bruge den, en fuldkommen ulogisk og uvidenskabelig retskrivning *in usum plebis*, og som ene og alene betyder, at man paa departe-

mentalt landsmaalshold har forstaaet, at en levende sprogorganisme lettest destrueres ved irrationel radbrækning. — Nu kan de kvæde: Tat er Ormen lange, fallt er Olav Trygvason . . . For mottatte kvitteres . .

Det hændte sig under septemberfesterne, at den svenske professor *Schück* mildt spøgte med vort universitets overordentlig gode forhold til statsmagterne. Universitetet har nu i en stor sag adgang til at hævde sin uafhængighed. Det har ved milde gaver erhvervet forhaabentlig en million, som det selv raader over. Om det gav lidt af renterne af denne sum ud til et fond for videnskabelig dyrkning af norsk sprog? . . .

Men det paalidelige uhr varsler. Jeg gaar atter over til teatret. Det er akkurat saa lang vei som fra Kapitol til den Tarpejiske klippe.

(1911).

VOR VEN SKUGGELAND

Det har forundret mange med mig, at vor gode ven Skuggeland ikke er at finde blandt ansøgerne til professoratet i rigsmaal. Det kan være beskedenhed, som har dikteret ham denne tilbageholdenhed; det kan ogsaa være, at en stolt følelse af hans uundværlighed for landsmaalet har nødet ham til denne resignation. Thi i sandhed vilde hans afsked fra landsmaalet betyde et smerteligt tab for denne sprogform, som ikke eier nogen ivrigere og kyndigere dyrker end ham. Men jeg drister mig ikke destomindre til at paastaa, at hans betænkeligheder i tide maa kunne beseires, om han blot grundig vil overveie alle fordelene, ikke alene for ham personlig og hans nærmeste, men for selve landsmaalet, ved at han knytter sine rige evner, sin arbeidskraft, sin lærdom og sin veltalenhed til de opgaver, der venter ham som professor i rigsmaal.

Det er Aadne Skuggelands sympatiske feil, at han ikke i vulgær forstand er ærgjerrig. Han har aldrig trængt sig selv frem i forgrunden, men han har uden misundelse seet sine paalideligste venner indtage fremskudte og indflydelsesrige stillinger i det politiske liv. Selv har han nøiet sig med en stille lærds kaar og har virket mere i det skjulte for sine ideer. Dette har dog ikke hindret hans arbeide fra at bære sin frugt eller arbeideren fra at faa sin løn.

Hans interesse for sprogvidenskabelige undersøgelser skriver sig lige fra hans spæde aar og har nøie holdt skridt med hans religiøse udvikling. Søn af en klokker fik hans tidlige hang til studier rigelig næring i hjemmet. Hans far, som var hans første lærer, fremholdt med styrke, at det var en formastelse at stave Herren med mindre end to store forbogstaver, og dermed vaktes Aadnes sans for betydningen af bokstavelig rettroenhed. Da det snart gik op for ham, at denne kun var at finde blandt de faa udkaarede, blev ogsaa hans lingvistiske interesser i tidens løb indskrænket til de faa udkaaredes sprog. Aadne Skuggeland har delt sig ligelig mellem lægmandsorthodoxien og maalstrævet. Han tjener begge HErrer med samme uskrømtede iver. Omtalen af hans religiøse virksomhed tilhører ikke den profane historie og skal her forbigaas i pietetsfuld taushed. Som sproglærd har han gjort sig bemærket ved et grundigt og originalt arbeide over visse fonetiske eiendommeligheder i en mundart, som endnu i hans barndom anvendtes af to gamle opsiddere under øvre Skuggeland. Denne afhandling skaffede ham doktorgraden og vakte, som man vil erindre, bitter strid i den videnskabelige verden, idet en opponent fra auditoriet gjorde gjældende, at de beskrevne fonetiske eiendommeligheder efter al sandsynlighed skyldtes tandløshed hos vedkommende hundreaarige individer. Med statsbidrag har Skuggeland i en længere aarrække uddybet disse undersøgelser. Han har desuden i sommerferierne faaet tid til at indsamle en anselig mængde aflagte ord, halvglemte visestubber og hentærede kulokker i sin hjembygd. Ogsaa dette arbeide har været raskt frem-

skyndet af statsbidrag. Men hvad der turde være mindre bekjendt er, at landsmaalet skylder denne overordentlige mand en dristig nydannelse, idet han i et inspireret øieblik opfandt ordet *rixa* med betydningen: tale rigsmaal. Siden dette verbum fødtes paa den stille lærdes tunge, har ingen med skin af ret kunnet beklage sig over, at landsmaalet savner udtryk for finere ironi. En storm af munterhed skal ogsaa have rystet kaffistova, da det nye verbum startedes. Saameget større paaskjønnelse fortjener dette indfald som Aadne Skuggelands begavelse ikke strækker sig i retning af det frivillig humoristiske og som det, saavidt vides, er den eneste gang han har produceret sig uden statsbidrag.

Naar jeg fremkommer med disse spredte træk af en høit fortjent samtidigs biografi, er det for at vække den store almenheds slumrende interesse for en retfærdig besættelse af den nye professorpost. Der er ogsaa al grund til at haabe, at den af fakultetet opnævnte komite vil gjøre sin pligt uden hensyn til mulige mislyd i pressen. Det er forsaavidt betryggende, at hr. Marius *Hægstad* har faaet plads i komiteen. Professor Hægstads studier ligger maaske noget fjernt fra Skuggelands specialitet, men desto bedre vilde de to herrer kunne supplere hverandre som den akademiske ungdoms undervisere i norsk sprog. Hvad Aadne Skuggeland angaar, formaar heller ikke han at udtrykke sig i norsk rigsmaal. Men der forlanges jo heller ikke at f. ex. en professor i hebraisk skal kunne tale eller skrive dette vanskelige sprog. Det vilde stemme daarlig med akademisk alvor og værdighed, om den nye professor i rigsmaal gav sig til at *rixa* paa katedret. Hans væsentlige op-

gave vil være at fremstille rigsmaalet som dødt, og i den henseende kan man være tryg paa Skuggeland.

Med glæde maa ogsaa professor Moltke *Moes* indtrædelse i den sagkyndige komite hilses. Med sin nye, desværre en smule langsomt fremskridende oversættelse til alle tilgjængelige og utilgjængelige dialekter af Asbjørnsens eventyr har professoren ført det praktiske bevis for, at Skuggelands time nu er kommen. Desuden vil professor Moltke Moes nærvær i komiteen være os en betryggelse for, at denne stadig har føling med den besættende Liljedahl. Alt vil foregaa glat og underhaands og behagelig. Mulige Mislyd vil dæmpes og svækkes, mulig misnøie tilvattes, og før vi ved ordet af det, vil *professor Skuggeland* være ikke et fantasifoster, men en kongelig udnævnt kjendsgjerning.

Jeg begyndte med at sige, at for Skuggeland personlig maatte det være en betragtning af vægt, at han vilde kunne gavne landsmaalets sag paa den forpoststilling, som vi haaber forholdene snart maa bringe ham til at indtage. Og intet kan være mere indlysende. Skuggeland vil jo ikke lægge sit hjærte fra sig, naar han bestiger katedret. Og efter selve fakultetets erklæring om de kundskaber og færdigheder, der udkræves af den nye professor, er det klart, at man ikke ønsker en professor i rigsmaal, men en professor omkring rigsmaalet. En professor i rund ring omkring og udenom rigsmaalet.

Det saakaldte rigsmaal har en ganske stolt literatur, men fakultetet finder det ufornødent, at professoren kjender noget til denne. Skuggeland kjender ikke noget mere til denne literatur, end at den neppe kan kaldes kristelig. Det saakaldte rigsmaal har sine

ubrydelige love, sin eiendommelige karakter, sin faste struktur, sin frie og opreiste holdning. En professor i rigsmaal skulde kanske ved en rig literaturs hjælp paavise for de unge disse love, disse skjønheder. Han skulde kanske vække deres sans for den rene intellektuelle glæde ved et udtryks fynd, et billedes prægtighed, en nuances underfundige tveglans. Men fakultetet fritager professoren for al intimere forstaaelse af det saakaldte, det ikke noksom saakaldte rigsmaal. Og til at traakke omkring det i lærd visvas om dialekter er netop Skuggeland manden efter fakultetets høistemte fordringer.

Derfor, bedste hr. Skuggeland, meld Dem. Meld Dem, medens det endnu er tid og med hr. Hægstads og HErrens hjælp faar De nok posten.

(Skrevet før udnævnelsen af rigsmaalsprofessor).

MODSTRÆV ELLER RESIGNATION

Maalstræverne søger sine lige som polemikere. De gaar paa med næverne og hæljernene, hvor de er i absolut sikker majoritet, og de er heller ikke forsagte, om det kommer til mundgribeligheder. I et og samme numer af «Dagbladet», deres herværende hovedorgan, kaldes jeg baade *æsel* og *tykskalle*.

Ligefrem og uden venlige omskrivninger.

Det minder mig om, hvad Jesper Oldfux siger til Jakob von Tyboe: «Ak, herren kunde slaa folk ihjel med en pennefjær.»

Og har man engang faaet alle de manddrabelige pennefjære deroppe i Stortingsgaden mod sig, kan man regne sig for saagodtsom død, med mindre man da besidder en meget sund og solid skalle.

Jeg sætter egentlig megen pris paa «Dagbladet», saa jeg kan ikke andet end beklage, at der er kommet en kurre paa traaden og at sympatien ikke længer er gjensidig. Jeg beundrer et blad, som ledes af sin brevkasse og fra dag til dag redigerer sig ganske af sig selv, uden at der dog opstaar nogen slinger i valsen. At læse det, er som at stirre fortabt ind i et legetøiskaleidoskop, hvor glasbeterne tumler bulter til bulter for hver ny omdreining, men ikke destomindre med blind mekanisk paalidelighed grupperer sig i de forventede stjernefigurer. Et sligt blad be-

høver ikke at skrives, det er nok, at nogen er ansat til at dreie paa Guck-kassen, og venstres trossandheder vil paa egen haand rasle sig til symmetrisk orden for ens barnlig undrende blik.

*

Naar et selskab kommer og spiller offentlig komedie, er det ikke uhørt, at det maa finde sig i offentlig kritik. At medlemmerne er og opfatter sig som dilettanter, opfordrer ikke kritiken til at lægge en anden maalestok paa deres ydelser end paa virkelige skuespilleres. Udstiller en mand et maleri, faar han finde sig i at bedømmes som maler og ikke som en skomaker, der har malet et billede paa fyrabend og har krav paa extrapaaskjønnelse, fordi han forlod sin læst. Nu er vistnok medlemmerne af Vestmannalagets teater i andre henseender overmaade dygtige unge mennesker, men det viste sig bare, at de ikke eiede de simpleste forudsætninger for at spille komedie, og den bedste tjeneste, kritiken kunde gjøre dem, var at sige dette med rene ord.

Men jeg er selvfølgelig opmærksom paa, at denne tankegang er ganske fremmed i maalleiren, hvor alle vurderingsprinciper forlængst er udjevnet i kvalmende enstemmighed om, at det *me* gjer og det *me* diktar og det *me* tenkjer er reint utifraa gjævt og gildt og glupt. Og for hele denne menighed af trofast selvbeundrende me-er er «Dagbladet» det gjæstfri *me-he,* der lever billig paa indsendere og jatter med dem i tykt og tyndt. Det betænker sig end ikke paa at skrive, at Nationalteatrets skuespillere kunde lære af Vestmannalagets, med andre ord, at

Stormoen og *Stub Wiberg* kunde gaa i skole paa «Bjødnafjell» eller fru *Wettergreen* tage timer hos «Kraaka».

Vi modstandere skulde jo bare have fordel af, at *me*-stræverne løber linen ud og formelig kvæler hverandre med gjensidig anerkjendelse. Jo bedre de selv sænker niveauet, des uskadeligere blir i og for sig deres agitation. Jo mindre de forlanger af sig selv, jo villigere de slaar sig tiltaals med det ufærdige og halvgode, des ynkeligere maa de afkræftes i et løb, hvor deres modstandere allerede har et saa umaadeligt forsprang. Men det er i bevidst om end uudtalt erkjendelse af dette forhold, at statsmagterne, som hertillands i kulturspørgsmaal konsekvent repræsenterer almuesynet, har grebet ind og fundet det nødvendig at stagge høinorskens udvikling ved at udrydde sprogfølelsen og undergrave sprogsikkerheden hos landets rigsmaaltalende og rigsmaalskrivende ungdom. Meningen med maalstilen er ingen anden. Thi til at skrive to slags norsk kan ingen dresseres uden at blive et i sproglig henseende husvildt og hjemløst og forkomment menneske, en værgeløs. *Og de værgeløse er hjemfaldne landsmaalet.*

Det er et lyst fremtidsperspektiv. Den literatur, som opstaar, naar systemet har virket i et slægtled eller to, vil sikkerlig blive utifraa glup og gild og gjæv. Og naar engang i fremtiden artianerne faar i opgave at skildre «aarsagerne og følgerne af *Marius Hægstads* enestaaende og utrolige sukces, ikke mindre i videnskab end i politik,» vil de i denne literaturs urtebed sikkerlig ikke savne *fodsporene* af hans velsignelsesrige *finger.*

Vi kan lykønske os selv med, at vi ikke tilhører

vore efterkommere. Jeg for min del ser gjerne paa lidt maalteater i sommervarmen selv med fare for at blive sparket ud af operettekostumerede bondegutter, hvis hvide hoselægger nu engang ikke er for den lange hvile. Og jeg læser gjerne «Dagbladet», selv om det smerter mig at opfattes som et æsel og en tykskalle fra denne tinde af menneskelig intelligens.

Men jeg kunde vanskelig finde mig i at være en sildigere levende og forekomme opblandet med landsmaal. Nu har vi det dog paa afstand, og det er os alle en vederkvægelse, at nationens daarlige og sure væsker faar afløb i det. Der er fænomener, som ikke trives sammen med høinorsk sprog, der er tankegange af en saa osende lysfattighed, at de ligefrem paakalder et ufuldbaaret almuesmaal som undskyldning. Men naar den kunstige krydsning er fuldbragt, naar det nye bastardmaal opløfter sit første vræl, naar Vestlandsfanden har sat sig tilrette paa ruinerne af vort sprog og vor kultur, da blir det ingen lyst at leve.

Derfor kan vi lykønske os med, at vi dog ikke skal leve blandt vore efterkommere.

«BAG PAA KARJOLEN»

I et lidet maalblad læste jeg nylig en beretning om en fest i Kristiania for de vestlandske dilettantskuespillere. Der, heder det, fik hver herre en madkurv og fandt *efter numer* den kvinde, skjæbnen undte ham. Med hende delte han maden og gik dølemarschen. Paa denne kvindetombola blev der naturligvis ogsaa oplæst kvæder, og i et af kvæderne forekom ifølge referatet følgende vers:

Og moro det var
um me Nils kunde finne
og mæla den skallen,
som so ilt hadde inne
og neldre slik galdresong
i normannasinne . . .

De fandt mig imidlertid ikke, og jeg siger gudskelov, for der ligger formodentlig en forborgen trusel i det hemmelighedsfulde ord *mæla*. Er det meningen, at de vilde *male* eller *mele* eller *maale* mit kranium? Kanske først maale det, siden som en udsøgt forhaanelse mele det og til syvende og sidst male eller mase det. Jeg takker for indbydelsen, men jeg har altsaa mine smaa betænkeligheder ved at gaa i maalselskab.

Det har især vakt livlig forbitrelse i maalkredse, hvad jeg skrev om Vossedialekten, at den klang bedre bag paa karjolen end bag lamperækken. Det var ingenlunde min mening at ville nedsætte i det almindelige omdømme en i alle dele agtværdig dialekt. Og det er mit haab, at denne udtalelse ikke maa «sætte ondt blod» paa Voss, hvis befolkning jeg ærer og elsker.

Med udtrykket vilde jeg kun have antydet, at mit kjendskab til Vossemaalet var flygtig, men at jeg fra reiser erindrede det som vakrere end det lød i mine øren paa Fahlstrøms theater.

Hvis mine forbitrede venner maalstræverne synes, det er nedværdigende for en dialekt at anvendes i skyds, bør de tage konsekvensen af sit standpunkt og paabyde skydsgutten kun at betjene sig af simpelt rigsmaal bag paa karjolen.

Dette minder mig forresten om en liden sproglig erfaring, jeg gjorde paa en karjoltur i Loen i Nordfjord. Gutten, som kjørte mig, var en prægtig og pratsom liden fyr, og vi snakkede om løst og fast uden at generes af sprogforskjellen. Men saa faldt det mig ulykkeligvis ind at erindre mine kundskaber i det literære vestlandsesperanto, som er opstaaet af støvet i Ivar Aasens lærde skrivebordsskuffer. Jeg vilde lægge for dagen en paafaldende fortrolighed med den abstrakte bondestands maal og spurgte, om der var *aure* i aaen.

Gutten saa paa mig som paa et hidtil upaatruffet kuriosum af en udlænding og svarede ikke. Paa fornyet henvendelse rystede han bare paa hovedet. Han tænkte. Han beskjæftigede sig med et sammenlignende sprogproblem. Og se, der gik et lys op for

ham; han havde dannet sig en hypotese, og han sagde:

— Du meiner vel aldrig *ørret?*

Men jeg føler mig forpligtet til at oplyse om, at den samme skydsgut var en udpræget langskalle.

Man har fra mange kanter bebreidet mig det som en videnskabelig letfærdighed, at jeg uden videre har henført de vestlandske maalstrævere til kortskalletypen. Saavel Hjalmar *Christensen* som Lars *Holst* har fundet det paakrævet at advare mod mig af den grund. Den ene udtaler, at jeg overhovedet savner alvor, og den anden hævder med styrke, at jeg blotstiller min uvidenhed om faktiske forhold. Nu er videnskaben ikke min sag, og jeg trodde oprigtig talt heller ikke, at den var nogen af de nævnte herrers. Det falder mig bekvemt at anvende betegnelsen kortskaller paa me-stræverne, ikke fordi jeg har nogen ved maalinger godtgjort sikkerhed for, at der er et overskud af kortskaller i alle vestlandske maaldistrikter, men fordi jeg hos stræverne med rette eller urette tror at have fundet fremherskende aandelige eiendommeligheder, der smukt og naturlig føier sig ind i det totalbillede, videnskabelige autoriteter som *Arbo* og *Hansen* har givet af kortskallerne. Hvis nogen af herrerne skulde ønske det, skal jeg ved leilighed udføre denne sammenligning, hvortil jeg allerede har hvilende et rigt materiale . .

*

En af de kierkegaardske pseudonymer fortæller, at han engang plagedes af et kjedsommeligt menneske med belærende foredrag. Han var nærved at for-

tvile, men mennesket ansaa det for sin pligt at drive paa. Da opdagede han, at den kjedsommelige svedte stærkt, naar han talte. Og denne sved fangede nu hele hans opmærksomhed. Han lagde mærke til, hvorledes svedperlerne samlede sig paa det kjedsommelige menneskes pande, derpaa forenede sig i bække, gled nedad hans næse og endte i et draabeformigt legeme, som blev hængende paa næsens yderste spids. Og fra det øieblik havde han virkelig en slags glæde af det belærende foredrag.

Det være uendelig langt fra mig at sammenligne mig med vedkommende pseudonym, naar jeg skal redegjøre for mine indtryk af justitssekretær Holsts lærerige artikel om mig og mit forhold til maalbevægelsen. Det vilde være anmassende i en dobbelt henseende, og det er desuden jeg selv og visselig ikke forfatteren, som har svedet under artikelens vægtighed. Han tager aabenbart for tungt paa mig. Han er bekymret for mit livssyn og min aandsform, som om det gjaldt min helbred, og han kommer til den triste slutning, at jeg i bund og grund er en reaktionær . . I denne forbindelse undlader han heller ikke at gjøre opmærksom paa, at jeg har «forfulgt» fru Hulda Garborg . . Her har vi det draabeformede legeme i alt alvoret!

Nu er jeg ganske vist reaktionær. Jeg ønsker ingen plads paa det leie af behagelige overbevisninger, hvor saa mange gode liberale har levet godt og mange saligen hensovet. Deres behageligste overbevisning er den, at de selv som fremskridtets mænd altid faar ret ifølge selve naturens orden; medens min personlige, yderst ubehagelige overbevisning er den, at de,

som faar ret, sjelden eller aldrig har den eller fortjener at have den.

Anvendt paa sprogstriden mener jeg: i et land, hvis statsmagter kan bestemme, at de, som tilstræber høiere dannelse, skal aflægge prøve paa *færdighed i et ufærdigt sprog,* der kan det ikke være tvil om, hvilket sprog det er meningen at sætte bag paa karjolen.

Om man i kamp med asener bruger det ærværdige vaaben, min ærede modstander nævner, faar det holdes en tilgode — ialfald hvis man er saa heldig at ramme dyrene med deres egne munddele.

PRAKTISK MAALSTRÆV

Det er i en af de forholdsvis brede bygder, en solblank sommerdag. Gaardene ligger forladt, for folk har samlet sig i skolestuen for at forberede sig til stortingsvalg. Hovedpersonerne er præsten, klokkeren, seminaristen og bygdens to mest formaaende bønder. Bipersonerne er de andre bønder med koner og børn samt en turist, som har taget ind i præstegaarden. Samtlige hovedpersoner undtagen de to bønder udtrykker sig paa landsmaal. Bipersonerne undtagen turisten er stumme. Præsten, klokkeren og seminaristen fører en dæmpet samtale oppe ved talerstolen. I forgrunden de to bønder samt turisten.

Scene I.

Første bonde: Det er var't.

Anden bonde: Ja, det er trivali med denne tørken.

Turisten: Undskyld, men jeg opfattet det som fint slaatteveir.

Første bonde: Hvor er den kroppen fra?

Turisten: Saavel kroppen som den indenforliggende sjæl skriver sig fra Kristiania.

Første bonde: De er vel alt færdig med slaatten derinde?

Turisten: Ja, vi har berget høiet i Slotsparken. Det

skal sælges paa landsbygden til dækning av udgifterne ved hofholdningen.

Anden bonde: Aa jøi jøi!

Første bonde: Ja du kan saa si' Opom'en. Du som stemte for republiken.

Anden bonde: Jeg stemte med venstre, som jeg plar.

Turisten: Men her gaar jo høire og venstre sammen?

Første bonde: Ja, det er sligt slag, maal op og maal ivente.

Turisten: De holder vel endelig paa landsmaalet her paa tykke landsbygden?

Første bonde: Aa jo da. Vi hænger da med saa godt vi kan. Hvad siger du Opom'en?

Anden bone: Aa jeg er like sæl. Det er vel inde i Kristian de har gjort den opfindelsen ogsaa.

Første bonde: Ja derinde kan de! Men vi er heller ikke væk. Præsten vor præker paa maalet og bruker det overalt foran offentligheden. Og klokkeren knoter med, saa godt han kan. Og seminaristen driver paa og oplyser os. Saa det munar daa jamt . . . som det staar i nationalsangen.

Turisten: Men Dere snakker jo almindelig norsk her?

Første bonde: Ja vi er for gamle til at vænne os af med det.

Anden bonde: Vi faar vel snakke som vi plar . . .

Første bonde: Ja vi lar dem, som liksom skal være kondisjonerte, gaa i spidsen.

Scene II.

Præsten, klokkeren og seminaristen er færdige med sin hemmelige raadslagning i baggrunden. Præsten

triner op paa talerstolen og opfordrer forsamlingen til at istemme nationalskavanksangen: Dei vil altid klaga og kyta, at me ganga so seint og so traatt . . . Den synges med alvor og følelse og for seminaristens vedkommende med distinkt tekstudtale. Derefter rømmer præsten sig og siger:

Eg fyreslær klokkaren til ordstyrar. Hev nokon noko aa innvenna? (Dyb stilhed i forsamlingen.) Fyreslagje er samrøiste vedtekje.

Anden bonde: Hva slag?

Første bonde (dæmpet): Hysj Opom'en! Forslaget er enstemmig vedtat.

Klokkeren pudser næsen og bestiger talerstolen. Derpaa giver han ordet til

Seminaristen: Me lever i ei stor tid. Me hev uppløist den politiske foreiningji med Sverike. No skal me uppleva aa sjaa uppløist den spraaklege foreiningji med Danmork. Og den er inkje mindre hell' mindre skammeleg. Me vil upphevja den andelege avhengjiheit me hev stae i til eit framant folk som me hev upphevd den politiske avhengjiheit me hev stae i til eit anna framandfolk. Me vil vera oss sjøl. Me vil tala og skriva med vor eigji tunga og upplyfta vort gode norske maal til den rang millom dei kultiverade nasjonarne sine spraak, det fortener.

Det gjeve tøig, det kan du tru
Du um og um kann sala,
so heile verdis visdom du
med norske ord kann tala . . .

Me hev taale altfor lengje her i lanne vore heimesvenskar, men vore heimedanskar hev i livd av vor likesæla grasera fritt og spelt meistarar i vor bokavl

. . . tenk berre paa Ibsen og Bjørnson . . . og i vor skule, i vor tingsal og i vor kyrkja. No vil me, at dette skal ha slut. Me vil senda til tings repræsentantar, som veit kva me vil og gjer kva me ynskjer. Difyr meiner eg, me gjer vel i aa nominera præsten. Han er ein mann me kjenner, ein framstegsmann utan svik, traust og tru, han stend og fell paa sine eigne bein i dei store spursmaali, han er ein ven af kvinnesakji, ein forfiktar av avhaldsakji, ein varm maalsmann fyr ungdomssakji og skogsakji, og dinæst er han, som det høver seg, ein god kristen og desutan vegetarianar — —

Anden bonde: Hva slag?

Første bonde: Hysj Opom'en! Det er landsmaal. Det betyr, at han æter grønt . . .

Anden bonde stirrer vantro paa præsten.

Seminaristen: Vegetarianar um sumaren og sportsintressera og sedeligheitsintressera, og so strever han me aa gjera sit maal reint . . . Me lyt velja præsten.

Klokkeren: Krev nokon ordet?

Præsten: Hr. ordstyrar! Eg maa hm! segja so mange takk fyr dei heidrande og ærefulle bemerkningar um mi ringe personligheit. Hm! Avsynet til mi kjære meinigheit, hm! Kva eg vilde segja: til min kjære kyrkjelyd . . . gjer det inkje til noko lett sak fyr meg aa paataka meg ei so stor og hm! aalvorsam uppgaava som den, mine kjære vener og medfor . . . hm! sokneborn maatte vilja anbetru meg. Men eg meiner aa vera i ande og sanning, naar eg segjer, at det so visst inkje skal hm! vanta meg paa hm! nitelsk og kjærleik fyr den store sakji, som den sist ærade talar med rette benemnde den største sidan 1814: aa reisa til heidr og æra maalet henar

mor . . . det som bur i vores alles hjarta, sjøl um tunga hm! sjøl um tunga hev vandra i utlendigheit og spraaklegt myrke. Mine vener! Vort folk er eit folk, som lengje hev sakna den store velsigning aa vera eit folk. Me hev vore kløivde politisk, me er enno kløivde i spraak. Mistru og usemja hev raadd, der tillit og kjærleik skulde fyreina. Men som me samla oss i det store aar nitten hundrad og fem, slik vil me ogso samlast um den store sak, som no skal avgjerast, som diktaren sa: «inden aarhundredet nedrødmer.» Lat høgre og venstre einast um denne store folkesak, som ogso er ei kristen sak . . .

Præsten sætter sig og tørrer sveden af sin pande.

Klokkeren: Eg fyreslær, at me nominera præsten med akklamasjon.

Anden bonde: Hva slag?

Første bonde: Hysj Opom'en! Det er landsmaal. Det betyr, at du skal klappe i næverne, hvis du vil stemme paa præsten.

Anden bonde klapper forsigtig og i ensomhed.

Klokkeren: Præsten er nominera med akklamasjon.

Scene III.

Bønderne har forladt lokalet. Præsten, klokkeren, seminaristen og turisten er alene tilbage.

Turisten: Maa jeg faa gratulere, hr. pastor. Det gik glat.

Præsten: Ja det er ganske underlig velsignet. Man taler til folkets hjærte, naar man taler til dem i deres eget sprog. Der er vaar i luften.

Turisten: Det er jo saa temmelig sommer, hr. pastor.

Seminaristen: Ja, der er grøde i sindene. Der gaar en bølge af begeistring gjennem folkedybet. Den vil knuse al modstand. Maa ogsaa jeg faa trykke Deres haand, hr. pastor.

Turisten: Skole og kirke haand i haand. Bugten og begge ender. Det lover godt.

Præsten: Og alligevel: saa svage er vi mennesker. Det føles næsten som en lettelse at kunne synke sammen i sine gamle sprogfolder igjen og tale . . . hm! . . .

Turisten: — frit.

Præsten: ja, og uden stræv . . . ja, kjære klokker. For Dem er det jo noget andet. De er jo ikke i samme grad offentlig mand, og De har jo heller ikke i almindelighed mere at sige end . . . hm!

Klokkeren: — A-mén!

ASBJØRNSEN OG MOLTKE MOE

Saavidt jeg har set, har hidtil bare en enkelt røst hævet sig til protest mod Moltke *Moes* nye fornorskning af *Asbjørnsen:* Hans *Aanruds.* Denne mand, hvis norske sprogskjøn vel kan maale sig med mange universitetsprofessorers, gjorde i en kort og fyndig artikel opmerksom paa urimeligheden ved det Moltke Moe'ske foretagende. Men saa blev det roligt. Professor Moltke Moe er en stilfarende mand med stor magt. Han afslog angrebet med et par venlige og saglige bemerkninger, og dermed var striden foreløbig bilagt.

Asbjørnsen tog før sin død det løfte af Moltke Moe, at han for fremtidige udgaver skulde underkaste eventyrene en revision «under hensyn til sprogfølelsens voxende sans for det hjemlige i vendinger, udtryk og foredrag». Kanske Moltke Moe burde betænkt sig paa at give et saadant løfte. Det sproglige mesterskab erhverves ikke ved lærdom, det er et instinkt, en uforklarlig sikkerhed, som er den enkelte givet, og som ikke kan overdrages ved testamentariske bestemmelser. Havde jeg været i Moltke Moes sted, vilde jeg svaret: Mester, De efterlader mig Deres kappe, men ikke Deres skuldre — —. Moltke Moe annammede kappen, og nu har han altsaa gjort dette stasplag ukjendeligt ved en gjennemgribende

omsyning istedenfor som hidtil at nøie sig med at sætte glorede bøter paa de partier, han fandt slidt af ælde.

Hvad Asbjørnsen har ment med at give Moltke Moe det mandat, denne paaberaaber sig, er det ikke min sag at forstaa. Han har jo ikke kunnet haabe, at Moltke Moe skulde leve evindelig. Men saa blev det jo efterhaanden nye mennesker, som skulde skalte og valte med eventyrenes sprog. Skulde Moltke Moe paa sit dødsleie udnævne sin efterfølger, og denne atter sin? Eller skulde dette merkelige kardinalatskab gaa i arv i en familie, kanske ogsaa paa spindesiden? Det forekommer mig ufatteligt, at en kunstner af Asbjørnsens rang har kunnet være saa ligeglad med sit verk, men jeg bøier mig for faktum og glæder mig bare over, at hverken Holberg eller Ibsen har afkrævet godtfolk lignende ubesindige løfter . . .

Imidlertid kan der efter min mening ikke være tvil om, at Moltke Moe er gaaet langt videre, end Asbjørnsen gav ham fuldmagt til, selv med den lempeligste tolkning af testamentet. Der skulde tages hensyn til sprogfølelsens voxende sans[1] for det hjemlige i vendinger, udtryk og foredrag; men forudsætningen er selvfølgelig den, at den fælles sprogform bevares. Asbjørnsen har ikke kunnet forudse, at den tid skulde komme, da hans betroede mand indespærrede eventyrene i dialekt og berøvede dem landsgyldighed som folkelæsning. Dialekterne forelaa som bekjendt ogsaa i Asbjørnsens levetid, de er ikke netop udklækkede ifjor, men de er nu som før hjemstavnsbundne og har ingen livstrang eller livsret udenfor

---

[1] Er det muligt, at Asbjørnsen har udtrykt sig slig?

sine distrikter. Og selvfølgelig blandt de lærde. Men da Asbjørnsen ikke regnede sig for nogen lærd, skrev han landsgyldigt sprog for at sikre folket et dyrebart fælleseie. Nu kommer altsaa udskiftningen. Nu blir et eventyr fra Hadeland sprogstemplet som saa uomtvistelig hadelandsk, at de skal kjende sig fremmede ved det saa nær ved som paa Toten og ikke gjøre formastelige eiendomskrav gjældende. Sad der en gammel kjærring i Hakedalen og udtalte *aldrig* som *æller,* saa lad ingen oplænding, som udtaler det *ailler,* komme og indbilde sig at hugse hendes eventyr. Asbjørnsens egentlige jagtmarker strakte sig ikke vidt, men alt landet havde glæde af hans bytte indtil Moltke Moe vilde det anderledes.

Hvordan vil folk sør og nord og vest i landet stille sig til eventyrene i den nye skikkelse? Jeg tænker mig, at ungdommen paa Lister eller paa Søndmøre eller hvorsomhelst paa kysten mellem Kristiania og Vadsø og forøvrig i alle amter, fraregnet en liden del af Kristians, faar følgende stykke til underholdning og belæring (Moltke Moe s. 56):

«Pær Lunde va ofte ved kjerkjen, men æiller gik'n inn, uttas han va tel alters. Mea almugen hørde gusord, gik'n rundt paa hestgara og go-tala med hestom. Og naar det va altergaang, smaug'n ne-i likkjællern og satt der tel dom gikk framaat alteri, og itte før hadde'n nyt sakramente' saa gik'n te kjællers att, tel almugen va gaat tur kjerkjen. Pær Lunde heldt mye før at æiltingen borde kjyrubræes; imilla brædde'n sig sjøl, og han brædde staburfleske' sit og slog det mætt med skomakarpinner. Da'n va dau, va det eit helt stabur etter'n fullt ta ult og samfængd to og

flesk og smør, som va mangfoldie aar gammalt og saa traat og beskt som galle; men stabure' hadde'n spikre' att og stængt med ploglænkjer paa æille leier. — Ja, han va rekti en rar kar den Pær'en, før ein gong, mea gammellessman levde, kom'n aat hannom og ga 'a ein hestesko te ferskmat. Han daue da te slutt — men naaen udaue dau'n itte, slekk som folk trudde.»

Ungdommen er ikke saa lykkelig at eie tredie udgave af P. Chr. Asbjørnsens Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn fra 1870, fordi den forlængst er udsolgt og ikke i Moltke Moes levetid vil blive gjenoptrykt. Teksten der lyder (Asbjørnsen s. 69):

«Per Lunde gik ofte til Kirken, men han gik aldrig ind, uden han var til Alters. Mens Almuen hørte Gudsord, gik han om paa Hestegaarden og snakkede med Hestene. Og naar der var Altergang, smøg han ned i Ligkjælderen og sad der, til de andre kom frem til Alteret, saa kom han frem, og naar han havde nydt Sakramentet, gik han til Kjælders igjen til Almuen var gaat ud af Kirken. Per Lunde var meget for at tjærebrede alting; han tjærebredte sig selv imellem og han tjærebredte Staburflesket sit og slog det fuldt med Skomagerpinder. Da han var død, var der et helt Stabur efter ham fuldt af Uld og uheglet Lin, og Flesk og Smør, som var mange Aar gammelt, og saa harskt og beskt som Galde; men Staburet det havde han spigret til og lukket med Ploglænker paa alle Kanter. Ja, han var rigtig en rar Kar, den Peren, for en Gang mens Gamle-Lensmanden levede, kom han til ham og gav ham en Hestesko til Ferskmad. Han døde da, men han døde ikke nogen Udød, som Folk troede.»

Jeg vil ikke paatage mig at afgjøre hvilken tekst er den norskeste. Men jeg paastaar, at Asbjørnsens den dag i dag og bestandig for flertallet af nordmænd vil være den forstaaeligste. Nu er det vel netop Moltke Moes mening at føre eventyrene frem i en endnu folkeligere og greiere sprogform, end de har havt, siden de blev optegnede. Han har villet gjengive dem den mundtlige friskhed. Asbjørnsen er blevet ham for literær. Men det uendelig varierede mundtlige udtryk vil aldrig kunne gjengives, selv om man tyede til lydskrift som en sidste nødudvei. Asbjørnsen forstod den sortekunst at gjengive talen og foredraget uden at lade sig binde og forpligte af ordlyden. Det er faafængt slid af Moltke Moe og hans medarbeidere, naar de forsøger at forbedre mesteren i den henseende. De kommer fra en anden kant: fra videnskaben. De indbilder sig, at det kommer an paa akkuratesse. Det kommer bare an paa geni, paa øre, paa uforklarligt instinkt: saa staar skriften der som levende ord. De vil være folkelige, og de gjør de norske folkeeventyr vildfremmede for ni tiendedele af det norske folk, medens et par universitetsdocenter tiljubler dem sit bifald, fordi de mouillerede lyde og andre snurrepiberier er kommet til hæder og værdighed . . .

Moltke Moe, den lærde og elskværdige professor, har villet imødekomme en supponeret folketrang til en folkeligere Asbjørnsen. Han har opnaaet at gjemme Asbjørnsen bag et landskart over dialekter. Og det er ilde. Vi maa nu alle drive dialektstudier og tilegne os lærdom for at forstaa vore gode gamle eventyr. Og det er ilde. Asbjørnsens velkjendte trinde figur forsvinder for os under en fæl tatovering

af dialekter. Og det er ilde. Men naar lærde mænd paatager sig, hvad de aldrig formaar: at forbedre kunstverker, da vil jeg sige med Wessel:

> **Ja, det er ilde**
> **at ikke kunne, naar man gjerne vilde.**

Moltke Moe stiller os i udsigt en fortale til sin eventyrudgave. I den vil han gjøre rede for de grundsætninger, han har fulgt ved sin tekstforfalskning. Desværre vil denne fortale først foreligge, naar verket er afsluttet, og følge som tillæg til allersidste hefte. Det kan altsaa gaa baade vinter og vaar og næste sommer med og mangfoldige aar, før vi kan vente os nogen udtømmende redegjørelse fra udgiverens side. Han er nu engang ikke slig, at han rider den dag, han sadler. Imidlertid skal almenheden slaa sig tiltaals med, at udgivelsen er lagt i de rette hænder. Om eventyrene i den nye udgave blir læselige eller ikke læselige, det vedkommer ikke almenheden. Det er Moltke Moe og ikke det norske folk, som har faaet dem i arv og eie.

Udgiveren har frie hænder. Han sidder uforstyrret og plukker i stykker et nationalverk som om det var et gammelt kasseret uhr, han havde opdaget paa et mørkeloft. Og han sætter det sammen igjen efter sit eget hoved. Enkelte ting kan han bruge, mange ting maa han vrage. Den endelige besked om sin fremgangsmaade skal han komme med, hvis seirverket viser sig at ville gaa . . . Det sidste er jo meget smukt af ham, for der er ingen, som kræver ham til regnskab. Det er ogsaa smukt af ham, at han allerede paa forhaand meddeler nogle vink om sin ar-

beidsplan. «Hovedhensynet», skriver han, «har været at faa skrællet firtiaarenes æstetiske snørklethed af og gjøre verkets nationale værdier friske og levende igjen».

Denne afskrælning vil især gaa ud over Asbjørnsens rammefortællinger, hans folkelivsbilleder og naturskildringer. Disse omarbeides saa grundig, at ingen af stilpræget og udtryksmaaden skal kunne merke, at de tilhører en ældre periode i vor literatur, de fiffes op, saa baade tidskoloriten og Asbjørnsens personlige meddelelsesform helt og holdent udviskes.

Selv blandt os vilde vel den mand blive til latter, som foreslog at friske op farverne i Dahls eller Fearnleys billeder. Men en mester i ordets kunst er prisgivet en hvilkensomhelst efterfølgende fuskers overstrygninger og rettelser . . . Den første den bedste Moltke Moe kan komme og finde ud, at det attende aarhundredes sprogkostume ikke er norsk nok for Holberg, eller han kan spytte i næven og skrælle væk af Wergelands digte alle de udtryk, som ikke længer falder os paa tungen i dagligtale. Selv de udmerkede mennesker, som vilde reise et ramaskrig, om en Matissediscipel for løselig forbedrende med sin pensel henover et Tidemandsk interiør, ser med sindsro paa en systematisk ødelæggelse af de langt betydeligere nationale værdier, der er os betroet i Asbjørnsens prosa.

De nationale værdier betyder vel lidt mere end sprogprogrammet for idag og imorgen. Har vi en historie, en literatur, et sprog, hører det forgangne os til ligesaa inderlig som det samtidige. Vi kan ikke forrykke tidsforholdene. Skal vore ældre digtere ikke kunne læses, uden at deres sprog omvøles

til det ferskeste skolenorsk, saa er det dem anstændigere at være døde. Vi taber paa det, *de* ikke. Dét kan ikke interessere noget fornuftigt menneske at faa Moltke Moes gjengivelse af Asbjørnsens fortællinger. Et eventyrs levende liv er dets form. Sprænges formen, kan vi ligegodt hente det omtrentlige indhold fra et hvilketsomhelst sprog. Skriver Asbjørnsen epigrammatisk: «Styg var hun, og styg blev hun» . . . mens Moltke Moe oversætter: styg var a aa styg vart a væranes, saa er vel ingen i tvil om, at Asbjørnsens klare udtryk er bedre end den gjørmede forbedring. Og naar det heder hos Moltke Moe: «Sagen gik igjen, gnikte og pep og hvinte», saa er der vel ingen, som ikke foretrækker Asbjørnsens: «Sagen gik atter med Sus og med Brus». For Asbjørnsen tonede jo eventyret i dette udtryk med alle sine underlige strenge, mens hos Moltke Moe den ene stakkars fornorskningstarm bare knikte og hven og pipte . . .

Jeg vil nødig forfølge min opgave ved hjælp af citater, men det er desværre nødvendigt. Professor Moltke Moe har Asbjørnsen mellem sine autoriserede fingre, og det er utroligt, hvordan Asbjørnsen forandrer karakter under den Moltke Moe'ske fingerfærdighed. «Naar Verden gaar mig imod, og det undlader den sjelden at gjøre», skrev Asbjørnsen allerede i 1843 i indledningen til sine *Kvernsagn* . . . Om han havde vidst, hvad der forestod ham i 1911 og 1912! Han vilde faaet vide, at ordet *undlade* er snørklethed fra firtiaarene, og at det er unorsk, naar han fortæller, at han anvender friluftsvandringer for sin smule bekymring og uro. Moltke Moe kan belære ham om, at ordet *vandring* rettelig bør oversæt-

tes med *gang*, og naar han lader aftenskyerne laane glans af solen, er atter de ulyksalige firtiaar ude med æstetisk snørklethed . . . Naar det i «En gammeldags Juleaften», som vi alle husker med de rigtige ord, heder, at «det var Juleaften, den første, jeg ikke skulde tilbringe ved den hjemlige Arne», saa maa naturligvis dette lille gammeldagse udtryk, som ligesaavist som tranlygterne og de hjemmestøbte lys fortæller om svunden tid, erstattes af det tidsligegyldige «den første Juleaften jeg ikke skulde være hjemme» . . . Jeg kunde fortsætte at citere i det uendelige, men jeg haaber, at jeg allerede har gjort rede for mit udtryk *forfalskning*.. Der findes intet igjen af det, vi søgte, det, vi kjendte, det, vi glædede os ved og kunde udenad: Asbjørnsen er ikke længer, han er sat i sprogskole hos Moltke Moe, som hjælper ham til at fortælle det, ingen af os gidder høre . . .

Saa stor ligegyldigheden end er for ting, som angaar vort sprog og vor literatur, tror jeg dog enkelte mennesker vil spørge: Skal en enkelt mand efter forgodtbefindende tukle med vore bedste eiendele? Skal han gjøre os til fremmede i vort eget hus?

Paa det vil jeg svare: Dertil har han uomtvistelig ret. Moltke Moe eier hele vor skat af folkeeventyr. Asbjørnsen er bare et folkesagn.

SJØLISPROGET

I.

For bekvemheds skyld bør det nye officielle skriftsprog i Norge faa et navn, som skiller det tydelig ud saavel fra kultursproget som fra landsmaalet og bydialekterne, af hvilke tre bestanddele det udgjør et grødagtigt sammensurium. Man burde kanske vise Kirkedepartementet den udsøgte opmerksomhed at kalde det Løvlandsk, men da Løvland er landsmaalstræver og den nye sprogform er karakteristisk ved sin urovækkende uafhængighed af alt, hvad der kan kaldes stræv eller stræben, regler eller retning eller norm, faar man se sig om efter en mere træffende betegnelse.

Jeg foreslaar at opkalde det nye lingo efter snekker Sjøli. Æres den, som æres bør! Jeg vil minde om, at det var denne folkerepræsentants stemme, som gjorde udslaget, da Storthinget behandlede sprogprojektet. Hvis Sjøli havde havt forfald eller blot været lidt upasselig i de minuter, afstemningen foregik, vilde den utrolige reform ikke faaet flertal og skolen været skaanet for en skandale og hjemmene for en forargelse. Men Sjøli befandt sig desværre i bedste velgaaende. Sjøli var saa frisk og oplagt, at han saa sit snit til at slaa ihjel sin egen i

thinget udtalte mening med sit votum uden at føle sig besværet af en slig kraftprøve.

Det har været sagt offentlig og saavidt jeg ved ikke dementeret, at denne lynsnare og mirakuløse omvendelse skyldtes underhaandspaavirkning af rigsmaalsprofessoren, som sad i en gulvloge og tællede sine lam og var kommet et lam tilkort. Derfor ofrede Sjøli sig. Ham bør det sproglige misfoster opkaldes efter.

Mange vil spørge: hvor bærer det hen i et land, hvor nationalforsamlingen kan behandle det vigtigste spørgsmaal, der kan forelægges den, som en uvæsentlig affære, der kan forarbeides ved intriger og afgjøres af en eneste stemme i overskud — en eller anden Sjølis uvidende og henslængte ja eller nei? Jeg vil sige: det kan jo ikke være i Norge gudskelov! Hertillands kræves der to tredjedels majoritet bare for at forandre en grundlovsparagraf, men vigtigere end samtlige paragrafer i grundloven er dog landets kultursprog. Skulde simpelt flertal med en stemmes overvegt kunne bestemme, at dette sprog bør forfuskes, tilsmudses og opløses, da vilde det snart være en temmelig ligegyldig sag for et sligt almueland, om det eiede en grundlov eller ikke.

II.

Sjølisproget er et tvangfrit udtryksmiddel og betragtes derfor som udsøgt demokratisk. Lad endelig de, som ingenting har lært og ingenting ønsker at lære, være de toneangivende som dannelsesfaktorer. Lyt til deres røst! Lad børn fra dannede hjem lære rampesprog i norsktimerne paa skolen, for at det kan befæstes som de har opsnappet paa gaden. Un-

dergrav hos den umyndige slegt følelsen af, at den tilhører et folk med en kultur og en fortid, en stolt digtning, en ædel og udholdende vilje til at bevare holdning og frihed og selvtugt under bevægelsen fremover. Lær børn, at de kan lade alt skure, selve sproget skure, saa skurer det den rigtige vei henimod alles lighed under forsimplingens lov. Hils hver ukorrekthed, hver ubehjælpelighed i tale og skrift som et udslag af nationalt instinkt. Udmerk stymperne og klodrianerne, for dem tilhører fremtiden. Demokratiets himmerige er deres.

Det er egentlig komisk, at Sjølisproget prøver at dække sig med et slags retskrivningsregler. Det er for at filologer af professor Seips rang skal have noget at vigte sig med. Disse regler bukker jo samtlige dybt for alle høitærede undtagelser og valgfriheder. — Regelen her i bygden, sagde landsklokkeren, er, at folk gifter sig, før de holder bryllup. Men i *regelen* holder de først barnedaab. Dog hersker der nogen sedelig forvirring, for hos os som i grammatiken forekommer der undtagelser fra regelen.

Den forvirring, der hersker i Sjølisprogets regler, har andre bedre gjort opmerksom paa, end jeg her kan gjøre. Den eneste usvigelige regel, jeg har kunnet opdage, er en utøilet professoral lidenskab for vulgarismer, en lidenskab, som for at bruge et Kierkegaardsk udtryk netop forraader sprogets impotens.

Men af godtfolks løse pjat opstaar intet kultursprog saalidt som af forlæste filologers sproglige løsagtighed. Et menneskes sprog, det adækvate udtryk for dets dannelse og aandelige holdning kan ikke undvære tankens og tungens tugt eller paalagt og selvpaalagt tvang . . . Selvfølgelig som at et menneske-

legemes reisning betinges af harmonisk muskeløvelse. Men det er betegnende for tidens og folkets kulturideal, at ingen vilde formaste sig til at afskaffe gymnastiken i skolen, mens klodrianerne enstemmig forlanger, at sproget skal tvinges til at forkrøble i samme skole.

Hvor er Universitetets mænd og hvor er lærerne?

III.

Universitetets mænd har nylig udstødt et nødraab, som har vundet gjenklang udover det hele land. Hvad eller hvem er i nød? Er det vort folks kultur, som staar i fare, fordi en uafskaffelig olding med bistand blandt andet af universitetslærere planmæssig gumler istykker dets sprog? Betegner nødraabet en betydningsfuld og uafviselig tilslutning til den store digters faresignal ifjor? Nei . . . videnskaben er i nød. Lad det gaa, som Løvland og de andre gumlere vil med sproget, men videnskaben, som rummer alt fra Sirius til parasiterne paa et loppeben, videnskaben er i pengeknibe. Hvem maa da ikke skjælve og korse sig!

Jeg tænker mig, at den samme ulykke under og efter krigen kan have rammet tysk videnskab, som en sjelden gang har kunnet hamle op mod den norske; men *den* meddeler sig fremdeles paa andre maader. Det kan være en feil og en letlivethed af den tyske videnskab; den er kanske ikke grundig og alvorlig nok; den udstøder ikke nødraab.

Det være fjernt fra mig at indvende noget mod, at nogen enkelt stand ophøier sine næringssorger til nationalanliggende, det maa gjerne kunstnerne, det maa gjerne videnskabsmændene, men det er deri-

mod ikke fjernt fra mig at udtrykke den almindelige forundring over, at Universitetets og videnskabens mænd rolig finder sig i, at den norske videnskabs, den norske digtnings sprog samvittighedsløst forkludres og forsimples paa befaling af en ældgammel seminarist, hvis trang til magtudfoldelse er tiltaget med dens svigtende aandelige berettigelse. Universitetets og videnskabens mænd taaler med let og ubesværet hjerte, at en fri og lovmæssig sproglig udvikling stanses af opløsning og kaos. De opfatter vel landets kultursprog som et anliggende, der sorterer under det filologiske fakultet og strengt taget ikke vedkommer almenheden.

Denne fuldkomne ligegyldighed hænger formodentlig sammen med moderne norske videnskabsmænds gjennemgaaende mangel paa sans for aand og stil i fremstillingen. Der findes naturligvis hæderlige undtagelser, men i regelen skriver norske videnskabsmænd forfærdelig, især naar de smigrer sig med, at de skriver populært. Sammenlign bare nyere norske afhandlinger om et hvilketsomhelst emne med svenske og danske, og forskjellen er for Norge beskjæmmende. I Sverige og Danmark dyrkes nationalsproget ogsaa af videnskabens mænd, her hos os forsømmes og foragtes det af disse høie herrer.

Hvordan man nu end vil bedømme dette, er det klart, at fra Universitetets og videnskabens side har Sjølisproget ingen kraftig modstand at vente, men enten sløvsindet passivitet eller livlig tilslutning.

IV.

Om *lærerne* er det kun det at bemerke, at da det overveiende antal skoler er offentlige, er lærerne for

levebrød og befordring helt afhængig af Kirkedepartementet, og maa gjøre en dyd af underdanighed. Desuden bestaar vel halve standen af landsmaalstrævere, der betragter Sjølisproget som et sidste uartikuleret kvæk af det forhadte døende rigsmaal.

Desto mere pris maa man sætte paa, at enkelte uafhængige bestyrere af private skoler af hensyn til ungdommen og fremtiden sætter sig ud over kirkeministerens ukas og dyrker oaser, hvor denne sprogbolsjevismens folkekommissær har forordnet ørkener eller vildnis.

Endnu findes der mænd og kvinder indenfor lærerstanden, der ikke lader sig byde alt fra autoriteternes side. Det forfulgte norske kultursprog kan, takket være dem, ikke helt udryddes af undervisningen. De faar det ikke behagelig, men en sterk opinion i folket vil maaske gjøre bolsjevikautoriteterne betænkelige ved at forulempe dem.

V.

Nys blev igjen frihedsdagen feiret paa sedvanlig vis i dette land. Det samme stivnede og størknede festprogram med de samme sange og de samme taler for regjering og storthing, de samme kransepaalægninger, som minder om begravelse, — kranse paa frihedens, stolthedens, den norske manddoms grave fra sørgende eller ligeglade efterladte. Jeg var ikke i byen, men et tog af forknytte borgere har vel ogsaa været ude og vandret under faner og flag for at presses sammen under en frasestol. De mindst forknytte har sikkert nu som ellers styrket sit mod og sin nationale begeistring med denatureret spiritus og haarvand — dette haarvand, som ikke var opfundet

dengang jeg skrev min politiske komedie og i denne maa betragtes som en profeti, der senere gik i opfyldelse. Det er en smal sag at være profet i sit eget fædreland.

Men glansen over frihedsdagen kastedes dennegang som bestandig af barnetoget med alle de tusen friske tindrende ansigter under de rødmende flag — ja rødmende flag.

En ung hellig vaar af vordende borgere og borgerinder af den norske stat, berøvet det dyreste de har krav paa, enten de selv forstaar det eller ei: retten og forpligtelsen til at lære at udtrykke sig i og glæde sig over det rige og skjønne nationalsprog, som skulde være deres arv og eie.

En hellig vaar af bolsjevikofre, af kunstig vekststaggede, af forsøgsindivider for eksperimentatorer i rampefornorskning — under rødmende flag.

Nei, det er ikke noget nødraab vi skal løfte, men et kampraab: ned med Sjølisproget.

DET LUKKEDE LAND

I.

Allerede paa stationen i Gøteborg faar nattogspassagererne sørfra en forsmag paa det lukkede land. Af en eller anden ubegribelig grund kan de trætte og tørste reisende ikke faa et glas øl eller vin, men maa hengive sig til en kop farvet og opvarmet vand, som serveringsdamerne uden blusel over de vredladne øine vover at kalde kaffe. Jeg har prøvet at faa klarhed over den svenske lovgivnings bestemmelser om øl, men disse er vistnok saare indviklede. Det rimeligste er at antage, at svenskerne af næstekjærlighed vil indøve Norgesreisende i de savn og forsagelser som venter dem i det forjættede forbudsland. Sverige har jo desuden sin efter nationalkarakteren tilpassede form for totalafhold. Dette afhold anser øl for en overflødig eller ialfald mindreværdig drik, som ogsaa ganske rigtig kaldes svagdricka. Øllets alkoholgehalt overstiger derfor neppe jernbanekaffens koffeinprocent, medens drammene derimot er rigeligere og kraftigere end i noget andet land. Nationalpunschen, som igjen er kommen til kræfter efter krigen, er forbudt hver dag indtil klokken 3, da gode borgere antages at være færdige med sin frokost. Men det er jo ogsaa bare finske ganer, der for-

langer punsch som en let forfriskning ved morgengry. Før klokken 3 staar det enhver frit at drikke konjak eller likør til kaffen, og der er, saavidt jeg ved, ingen tidsindskrænkning for blandingen whisky og vichyvatten. Som afhold betragtet maa altsaa det svenske restriktionssystem siges at være præget af fordrageligbedens aand.

Men ved den norske grænse maa den reisende holde øinene stive og iagttage den største forsigtighed, han være intetanende eller anelsesfuld. Han maa udbrede et medbragt lag af god samvittighed over sit aasyn, og er han saa uheldig at skulle passere grænsen med et ansigt, der ikke lyser af indre fred, maa han finde sig i, at ogsaa hans nedpakkede strømper og skjorter underkastes en ufortjent opmerksomhed som fordægtige strømper og skjorter. Dette er ikke ment netop som en haandbog for reisende, men man fraraades indstændig at øge sin korpulens ved at anbringe altfor rummelige beholdere paa maven eller altfor udæskende pukler paa ryggen. Selv om disse reservoarer naturligvis kun indeholder uskyldig regnvand eller blaasur melk, vilde de kunne vække skarpsindige toldmænds eftertanke og agtes værdige til at indlemmes i deres rige samling af kuriositeter. Nei, paa grænsestationen skal man være slank og frimodig, dog ikke skyde brystet for langt frem; man skal bevæge sig raskt og utvungent og om mulig undgaa at bære klirrende gjenstande, som blomstervaser eller lampekupler i sine frakkelommer. Blir man alligevel opholdt, er det fordi man i farten har overset andre regler for god levemaade.

Er nu grænsen lykkelig passeret, ansees det i det lukkede land for upassende, om den reisende hen-

giver sig til umaadeholdne glædesytringer. Han bør hverken berømme toldvæsenets konduite eller sin egen snarraadighed. Han bør henvende al sin beundring paa landskabet, som mellem Kornsjø og Fredrikshald er saare frapperende for natursværmere.

Skulde der overfor ham i kupéen sidde en jovial indfødt, der stryger sig over sin ærlige normannapande med lommetørklædet og siger puh! for en kold sodavand ved næste station, gjør den reisende vel i at betænke, at det lukkede lands regjering har trofaste og uegennyttige medhjælpere, hvis høie kald det er at gaa i svang blandt godtfolk og anmelde beskaffenheden af deres tørst for politiet. Det lukkede land er nemlig frit, men der sørges strengt for, at friheden ikke kommer i vanry ved at misbruges. I Fredrikshald vil den reisendes takt og taalmodighed belønnes med en halv landsøl og to krøllede smørrebrød. Men sin tørst og sine reflektioner maa han spare, til han kommer til Kristiania, hvor han vil finde lindring for begge dele, ikke i en flom, men i en springflod af champagne.

II.

Hvis jeg var lovgiver, vilde jeg fraraade baade mig selv og mine kolleger at brænde fingrene paa spiritus. Den er en subtil vædske, som siver gjennem det snedigste net af lovparagrafer.

Et sagn fortæller, at hitterdølerne i sin tid var betænkt paa at forlange luftleie af Eide og Birkeland, fordi de nye salpeterfabriker aad kvælstof af den luft, som stod i en lodret søile fra deres eiendomme og op til atmosfærens yderste grænser. Skulde indtægten af denne luftsøile ikke retmæssig tilfalde hver hitter-

døl, hvis jord luften gratis havde hvilet paa siden Arilds tid? Og kunde det ikke ogsaa være spørgsmaal om saadan luft ikke kunde tages igjen paa odel? Hvis hitterdølerne havde truet med at stanse omsætningen af luften over sine gaarde, vilde de have handlet omtrent saa viselig som de lovgivere, der prøver at lukke landet for alkohol. Kan nogen sige, hvor den ikke strømmer ind, vil han sikkert have erfaret, at den overalt strømmer ud. Det lukkede land er tæt som en kurv. Ethvert menneske med interesse for sagen og nogen udholdenhed kan i by og paa land, i godt og ondt veir, nat eller dag, sommer og vinter skaffe sig at drikke, hvad han ønsker og hvad han i et hvilketsomhelst andet land (undtagen Amerika) kan drikke uden omsvøb. Spritilvirkningen, som i andre lande er forbeholdt den store og kontrolerede producent, overtages i det lukkede land af tusener og atter tusener af villige og ukontrolerbare hænder. Hemmelighedsfuldheden gjør yrket til en yndet sport og udvikler som al anden sport raadsnarhed, dristighed, aandsnærværelse, udholdenhed og en række andre moralske egenskaber. Desuden faar selv den middelmaadige sprit en oplivende ekstrasmag af dette uforlignelige forbud, som gjør den uskyldigste nydelse til en udskeielse af rang. Satte man lensmændene til at passe paa, at ingen plukkede rognebær, vilde snart skogene renses for rognebær, og ingen vilde finde dem sure eller hængende for høit. Men lovgiverne regner ikke med dette yderst enkle, psykologiske forhold. De indbilder sig at en i og for sig indifferent handling ved hjælp af en lovparagraf kan gjøres til en forbrydelse. Men det kan den ikke, al den stund den svageste skygge af skyld-

følelse mangler hos udøveren. Et normalt menneske føler sig hverken bedre eller ringere, om han skaffer sig sit brændevin ved sine egne penge eller sine egne hænders arbeide, selv om der sættes dødsstraf for en saadan husflid. Derimod vil, som alle ved, den øgede risiko give den i og for sig indifferente handling en tilsvarende øget tillokkelse.

Sydhavsinsulanernes *tabu* henter sin kraft fra den metafysisk moralske overbevisning hos disse mennesker, at de med en indifferent handling kan krænke visse aander eller guddomme og bringe evindelig ulykke over sig selv. Er havvand erklæret for en mands tabu, vil han heller dø end stikke en taa i sjøen. Er hamp hans tabu, vil han heller lade sig flaa levende end hænge sig i et hampetaug.

Uhyre meget vilde være vundet for afholdssagen i Norge, om nordmændene troede, at brændevin og rusdrik over 12 procent var ukrænkelig tabu. Men ikke engang totalafholdsmændene rager saa høit op i tro. Ak, de har meget at lære af hedningene! Den spanske syge reiste ifjor et skrig paa konjak udover by og bygd, saa regjeringen maatte slaa en streg over tabuet og bevilge en halv flaske af brændevinsdjævelens yndlingsdrik til hver husstand. Jeg har ikke hørt, at nogen afholdsmand fornegtede sit usle kjød og foretrak helbredelse ved tro fremfor helbredelse ved konjak. Det er sørgelig, at afholdsfolket ikke har mere selvbeherskelse, men man maa regne med den nedslaaende kjendsgjerning, at det ikke er gaaet ind i afholdsbevidstheden, at det er en utilgivelig synd at nyde brændevin. Alle ilede de med at anskaffe den bevilgede halvflaske, og kanske de ogsaa nød den uden at fornemme noget indre oprør af

skyldfølelse. Men da er det inkonsekvent at stemple og straffe den som forbryder, der heller ikke gjør noget værre end at sætte sig ud over det almindelige brændevinstabu.

III.

Da modstanderne af forbud ifjor gik med paa at deltage i folkeafstemningen, gjorde de en ting, som de har god grund til at angre. Ikke fordi de tabte, men fordi de svigtede ideen om personlig frihed. De indrømmede et flertals ret til at bestemme noget, der ikke vedkommer flertallet: hvad den enkelte borger skal faa lov til at drikke. Hvad jeg skal drikke eller hvad jeg skal tro, det rager intet flertal . . . Det rager ingen andre end mig selv.

Sæt, at et pietistisk parti følte sig mægtig nok til at gjøre et politisk fremstød med en ny helligdagslovgivning. Sligt har forekommet. Det pietistiske lovforslag skulde altsaa, Gud ved efter hvilken forfatningsbestemmelse, underkastes folkeafstemning. Det krævede f. eks. bøder eller fængselsstraf for den, som hug ved eller skrev en avisartikel om søndagen. Jeg vilde saalidt deltage i en slig folkeafstemning som jeg deltog i forbudsafstemningen. Fordi jeg, enten jeg stemte for eller imod forslaget, i realiteten anerkjendte et flertals ret til at bestemme, hvordan jeg skal anvende min søndag.

Modstanderne af forbudsloven begik en ubesindighed ved i det hele taget at stemme. De kunde ligesaa gjerne stemme om nordmænds ret til at bære næsen mellem begge øine. Om flertallet i Norge formener mig brændevin eller om det forlanger lov for tibarnsystemet eller kræver politiforordning mod den

første kjærlighed, det kommer for mig paa ét ud. Slige meningsudtalelser af folkeflertallet kan være kuriøse, men flertallet maa gunstigst undskylde, at jeg ikke finder dem forpligtende.

Det er paa tide, at vi nordmænd begynder at le lidt af lovene. Ikke af alle, gudbevares, men af de 99 procent. Og ikke bare i smug, men offentlig. Lovgiverne turde omsider blive opmerksomme paa, at munterheden i landet tillod sig at leve paa offentlig bekostning, paa offentlige mænds bekostning. Den vilde faa sit rigelige udkomme.

IV.

Det amerikanske forbud er naturligvis for forbudsfolket et lysende eksempel. De ædle amerikanere har bestandig været besjælet af en høi idealitet. Jeg henviser til den ikke helt ubekjendte historie om George Washington og æbletræet.

Nu har dette mægtige og frie land banlyst alkoholen, saa en flaske whisky er ligesaa usikker og efterstræbt mellem San Francisco og New York som en coyote paa prærien. Da maa vi vel ogsaa i dette lille oversigtlige land kunne overkomme at gjøre en whiskyflaske til et sjeldent jagttrofæ.

Nu er det ganske vist en hemmelighed for norskamerikanere og andre naive sjæle, men den er røbet i England og ikke modsagt af kompetente amerikanere, at det amerikanske forbud er en kjæmpesvindel, som alene Wilson og enkelte dameklubber i Boston tager høitidelig. Den agitation, som forberedte forbudsloven, kostede millioner og atter millioner, men den ring af kapitalister, som finansierede agitationen, kjøbte ogsaa op alle salooner mellem Stillehavet og

Atlanten. De dannede en trust, som i tidens fylde vil lempe sig efter forholdene og afsløre sig som en saloontrust, naar en ny mægtig agitation, understøttet af nye millioner, utallige skandaler og en umaadelig smugtrafik faar forbudsloven ophævet. Oljekonger og staalkonger vil kunne blegne af misundelse ved tanken paa saloonkongernes eller skal vi kalde dem brændevinsfyrsternes gyldne fremtid. De, som da ikke selv er med og har fingrene ude efter de mange milliarder.

*

I det lille lukkede land lever den gamle brændevinsdjævel sit uglade liv. Han er udestængt fra kaféerne, han kommer til nød i smaa, strengt private cirkler. Men det hænder, at han maa tage sin tilflugt til kjeldere og mørkelofter. Hvordan fordriver han tiden? Hvad trøster han sig med de lange vinteraftener? Lægger han kabaler? Nei, han har ikke tid. Han har kastet sig over videnskaben. Med smaa midler og et ufuldkomment laboratorieudstyr. Han eksperimenterer med sukkergjæringer i blikbøtter og afskjæringer; han pusler med kaffekjeler og glasrør og gummislanger; i værste fald lemper han sig frem med lampeglas og fragmenter af kasserede klystersprøiter. Kemien er i nød.

Brændevinsdjævelen har en stor trøst: Forfulgt som han er af autoriteterne, hevner han sig ved at snyde staten for millioner om aaret. Han er mod al ret og billighed fritaget for skat. Det lukkede land er vel regjeret.

Hvad har fanden at bestille! sukker taarepersen i Barselstuen. Ja, hvad har fanden ikke at bestille!

INDHOLD :

Side

